

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Theologia Scholastica

Mayr, Anton

MDCCXXXII

Disputatio II. De Conscientia.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-84303](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-84303)

sibilitia, hortantis, valde clare proponitur, & simul displicentia DEI ex omissione, vel positio- ne actionis eiusdem, oritura, pari claritate, & cum aliquo conscientia remorsu, apparet; tunc enim planè non video, quomodo quis omnem justam reprehensionem effugere possit. At- tamen, quod nullus omnino actus in individuo dari possit, quin, vel honestus, vel positiva imperfectione morali (negativam enim facile concedo) infectus sit, necedum omnino per- sus sum.

214. In primis enim juxta hanc doctrinam, omnis actus moralis hominis Christiani, non directus ad finem supernaturalem, esset imperfec- tio moralis positiva, eo quod non esset juxta consilium DEI, promulgatum per Apostolum, & adductum, n. 212. (nam *omnia in gloriam DEI: omnia in nomine Domini Iesu Christi* facere, non significat, tantum finem naturaliter honestum, seu virtutis naturalis, sed finem supernaturalem intendere; neque enim gentiles, naturaliter honesta agentes, dici possunt sua fecisse, *in nomine Domini Iesu*) hoc autem videtur difficile; quia incurrire positivam displicentiam DEI, & alia mala, ob tales imperfectiones positivas impen- dentia, non parvum est malum. Secundò. Non omnibus universaliter hominibus, moraliter agentibus, ita proposita sunt consilia DEI, sed solum fermè Christianis, adeoque hi fermè solum positivè imperfectè agerent, & non omnis universaliter cuiuscunque hominis actus indiffe- rentes esset imperfectio positiva. Si velles repone- re, saltem omnibus universaliter proponi consilium superioris alicujus, practicè observable, id difficiliter probares: & etiam ex mox sequen- tibus impugnari posse. itaque.

215. Tertiò. Ut rectè ait Cardinalis de Lugo de *incarnat. disp. 26. sec. 10. n. 131.* potest homo etiam Christianus (de hoc enim Lugo juxta contextum loquitur) moraliter operari, quin adverterat, actionem suam suaderi à DEO, vel non, sed tantum adverterat, aliam esse meliorem: certè multi sèpè tam parvum videntur cogitare, aut scire, quod omittendo actionem perfectio- rem, etiam practicè possibilem, incurrit positi- vam displicentiam DEI, quām parvum Arriaga (de quo n. 192.) ante ingressum Theologici stu- dii cogitavit, se per actus non directos ad finem honestum peccare venialiter. Licet autem omittatur, quod homines fortè implicitè, confu- sè, vel interpretativè, aliquo modo cognoscant, rem meliorem suaderi à DEO, tamen non videntur id ita clare cognoscere, ut dici possint, nolle DEUM suadentem audire, & quidem dici possint in sensu aliquo tam proprio, ut propterea positivam DEI displicentiam incur- rant; sed videntur id tantum ita confusè cognoscere, ut dici possint, nolle melius agere; quia ipsis difficile, & ingratum accidit: atque adeò quidem negativè, non tamen positivè imperfec- tè agere.

Quartò. Saltem potest contingere, ut ad- vertentia ad indifferentiam sui actus, & positi- vam honestatem, vel bonitatem alterius actus, vel omissionis, si tantum semiplenè deliberata, quā tamen adhuc sufficit ad moraliter agendum, imò etiam ad venialiter peccandum: hoc casu, si quis actionem indifferentem eliciat, difficile vi-

detur, eum statim arguere imperfectionis mo- ralis positivæ, quā DEO jus præbeat, si non ad peccatum decernendam, saltem ad immittendam positivè gravissima mala temporalia, & negati- vè, etiam spiritualia, ita, ut DEUS, non tantum pro sua libertate, atque domino, sed pro me-rito hominis, ita imperfectè agentis, ea immittat, quā non est res contemnenda. Sed hæc non tam istam Ulloa sententiam impugnandi, quām ejus mentionem faciendi gratiæ, dicta sint, simul etiam aliis occasionem dandi causā, ut hanc opinionem penitulatius examinent.

DISPUTATIO II.

De Conscientia.

216. **R**egula moralitatis prima, remota, & objectiva, ac universalis, ut diximus *num. 178.* est lex ater- na DEI: regula autem proxima, & formalis, ex S. Thoma cit. *num. 177.* & communis omnium, est humanæ rationis lumen, seu dictamen, aut conscientia; nam *regula proxima*, seu, ut alii vocatur, *formalis*, aliud ex communi acceptione non est, quām *applicatio intentionalis*, seu *cognitio prime regulæ objectivæ*: quam applicationem facit conscientia; hinc dicimus agere juxta, vel contra conscientiam. De hac itaque nunc agendum, & præcipue de conscientia certa, du- bia, erronea, probabili.

QUESTIO I.

De Conscientia in genere, & Certe- in specie.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex sit Conscientia, & quomodo obliget Conscientia Er- ronea.

217. **S.** Thomas *1. p. q. 79. a. 12.* in *corp. sic* ait: *Oportet igitur na- turaliter nobis esse indita, sicut* principia speculabilium, ita & principia operabilium: scilicet, ut S. Doctor *ibidem* docet, sicut datur habitus primorum principiorum speculabilium, qui ex Aristotele *6. etibicor. 6.* dicitur *Intel- lectus*, ita datur habitus principiorum practicorum, qui vocatur *Synteresis*. Hanc quidam confundunt cum conscientia habituali: alii vero distin- guunt, diciturque, *synteresim esse habitum principiorum tantum universalissimorum, e. g. Bonum est faciendum, malum vitandum, jus suum cuique tribuendum*: at vero conscientiam habitualem di- cunt, esse habitum principiorum magis particu- larium. Sed hæc parvi momenti sunt.

218. Jam *Conscientia actualis* (de qua præcipue nobis agendum) definitur à Layman lib. *1. tr. 1. c. 2.* *Actus intellectus practici ju- dicantis, aliquid, sic & nunc, agendum esse, vel fuisse, tanquam bonum honestum, vel fugiendum*

Quid, & quomodo obliget conscientia erronea. 101

esse, aut fuisse, tanquam turpe, & inboneustum. Brevius forte dici posset conscientia esse Di-
lumen rationis, quo cognoscimus conformitatem, vel disformatatem actus cum prima regula honestatis.

Extendit se autem conscientia ad actus, tam præteritos, quam futuros: & quidam ad præteritos, vel eos accusando, vel approbando. Si eos accusat, tanquam malos, dicitur remorsus conscientie: si laudat, tanquam bonos, dicitur ex Apostolo 2. Cor. 1. v. 12. testimonium conscientie: intellige bonum. Ad futuros autem actus se extendit conscientia, quatenus dictat, quinam faciendi sint, tanquam boni, quinam, tanquam mali, omittendi. Aliquando autem respectu bonorum actuum conscientia est tantum suauia, aliquando est etiam præceptiva: respectu vero malorum est prohibitiva: respectu indifferentium potest esse disfusiva, vel permissiva. Hinc ortum habuere varii modi loquendi SS. Partum, & Theologorum, quibus dicitur conscientia ligare, urgere, accusare, mordere, defendere, instigare, condemnare &c. Nos autem hic maximè consideramus conscientiam, prout se extendit ad actus futuros: quanquam ex occasione etiam acturi simus de ea, prout se extendit ad actus præteritos.

219. Dividitur autem conscientia actualis in *Rectam* seu *Veram*, & *Falsam* seu *Errantem*. Prima, seu *recta* est, quæ oritur ex principiis præcis veris ritè applicatis: e. g. Jus suum cuique est tribuendum: ergo Petro, cui debeo, est folatio præstanda. DEUS est colendus: ergo in templo non est garriendum. Altera, seu *falsa*, aut *errans*, vel *erronea*, est, quæ ex principio, sicut uno, falso deducitur: e. g. Actus charitatis est bonus, & licitus: sed mendacium pro conservanda vita proximi est actus charitatis: ergo est bonum, & licitum. Item. Hæc scheda nihil in se continet mali, sed meras crues, & vocabula incognita: ergo potest adhiberi ad corpus contra iæcūs gladiorum indurandum &c.

Erronea alia est *invincibiliter talis*, quando scilicet error moraliter vitari non potuit: adeoque ad culpam non imputatur. e. g. si quis ex tali errore mentiatur. Ubi notandum, quod, si conscientia invincibiliter erronea obliget ad aliquid revera non præceptum, tamen debeat quis eam sequi, e. g. audire sacrum, quando per errorem judicat, esse diem festum, & dari obligationem sacrum audiendi. Ratio est; quia objectum voluntatis non est bonum, vel malum præcise, prout est objective in se, sed prout est in apprehensione intellectus: si ergo intellectus representat omissionem sacri ut peccaminosam, eam voluntas ut talem amplectitur, & peccat, eodem modo, & eadem specie, acsi revera dies festus fuisset: certè, si talis non audiat sacrum, contemnit legem Divinam, & æquivalenter dicit: *Etsi obligat audire sacrum, nolo illud audire: quod utique DEO iniurium, & culpabile est.*

Unde, quamvis in hoc casu non detur obligatio audiendi sacrum ex præcepto directo, datur tamen ex præcepto reflexo, scilicet nihil faciendi, quod existimatur prohibitum, nec contemendi præceptum DEI, etiam tantum existimatum, cum injuria præcipiens. Et in hunc

sensum omnes explicant illud Apostoli: Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est. ad Rom. 14. v. 23. hoc est, quod non est secundum dictamen conscientie, judicantis, id esse licitum. Hinc idem Apostolus v. 14, præmisserat: *Confidit in Domino Iesu; quia nihil commune per ipsum, nisi ei, qui existimat, quid commune esse, hoc est, ei, qui per conscientiam erroneam judicat, aliquid immundum, seu vetitum esse.*

Quare, si conscientia invincibiliter erronea præcipiat etiam aliquid malum, e. g. mendacium, ad salvandam vitam proximi, debet ei obediens: quo in casu DEUS, non quidem per se, & immediate, sed tamen per accidens, & mediate præcipit mendacium, quatenus præcipit, ut id faciamus, quod judicamus esse ab ipso præceptum, ne scilicet implicite contemnamus ejus voluntatem: qua de re pluribus agemus in tract. de virt. Theol. disp. 2. q. 1. a. 4.

Alia conscientia est *vincibiliter erronea*, quando scilicet error potuit, & debuit vitari, ac proinde indirecte voluntarius, atque culpabilis est. Et, si in tali casu erronea conscientia est conjuncta cum aliquo dubio, tunc coincidit cum conscientia dubia: adeoque talis homo, si advertat, culpam à se prius admissam, in non addiscendo necessaria, vel non deponendo errore, debet de cunctis dolere, ac postea se regulari iis principiis, quibus alius, qui habet conscientiam dubiam, de qua fusa infra num. 244. & seq.

Si autem conscientia, vincibiliter erronea, non est conjuncta cum dubio, e. g. aliquis non frequentavit catechesin, quamvis adverterit, se eam omittendo non addiscere ea, ad quæ scienda est obligatus: & sic culpabiliter nescit, e. g. esse peccatum mendacium, vel perjurium, eis per id possit proximi vita salvare: si talis postea pejeret sine omni incidente scrupulo, vel dubio, in tali casu, cum hic ipse error, causans negationem scrupuli, vel dubii, fuerit voluntarius, in libera, & culpabili omissione adiuncta catechesis, seu accipiendæ instructionis, est etiam ipse peccatum, adeoque non excusat à peccato: sicut non excusat ignorantia culpabilis, seu vincibilis, quæ ipsa in tali errore imbibitur: & hinc tale perjurium, ex conscientia ita erronea commissum, est peccatum; alias enim nulla darentur peccata ignorantie, quæ tamen ab omnibus debent admissi ex illo psal. 24. v. 7. *Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris: & hinc quoque omnes cum S. Thomas. 1. 2. qq. 76. 77. & 78. distinguunt peccata in peccata, ignorantie, concupiscentie, & malitia: non autem dantur peccata ignorantie invincibilis ex num. 56. & seq. ergo debent admissi peccata ignorantie vincibilis.*

Recte tamen adverbit Goritz de actib. hum. a. num. 142. debere omissionem culpabilem accipiendæ instructionis, adhuc moraliter in talen actionem, e. g. perjurium, influere, & necdum deletam esse, quæ deletio fieri potest, in primis dolore retractatio, seu contritione; quia ista tollit in primis rationem voluntarii, in negligencia, vel ignorantia prius contracta, dein etiam reatum culpæ, adeoque facit, ut ea ignorantia, in quantum culpabilis sit, moraliter non amplius existat, consequenter neque sit causa sequentis actionis. Vel potest ea deletio fieri alia ratione,

tione, qualis potest esse longum temporis intervallum; nam etiam ratione istius potest error, aut ignorantia, in estimatione morali fieri invincibilis, de qua re fusè Gormaz *loc. modò citato.* Sanè, ut rectè hic auctor ait *num. 144.* esset valde durum dicere, quòd homo, qui ante multos annos culpabiliter neglexit discere, aliquid esse illicitum, modò autem, præterita negligentia immemor, sine omni scrupulo, aut dubio, id tanquam licitum agit, semper peccet, quin ulla temporis diuturnitas, faciat istum errorem moraliter invincibilem, & inculpabilem.

Ex antè dictis, de conscientia vincibiliter erronea, sequitur, quòd aliquis possit esse necessitatus ad peccandum; quia potest contingere, ut quis ex tali conscientia erronea putet, se obligari graviter ad aliquid, quod re ipsa peccatum est, e.g. ad mendacium, vel etiam perjurium committendum, pro redimenda vita proximi; in tali enim calu, si quis non pejeret, peccat; quia, ut paulò antè diximus, implicitè dicit: *Etsi obliger ad pejerandum, tamen id nolo facere: quod est peccaminosum.* Si autem pejeret, iterum peccat; quia perjurium est in se ipso peccatum, & conscientia vincibiliter erronea non excusat à culpa.

Nec est absurdum, hanc necessitatem, tantum consequentem, & cujus ipse homo libera causa fuit, admittere. Sed de hoc inferius iterum: interim vide Busenbaum *l. 1. tr. 1. c. 1. resp. 3.* Quæstio jam ulterius est inter auctores, an ista peccata, ex tali conscientia vincibiliter erronea, vel, quod idem est, ex ignorantia vincibili, commissa, habeant distinctam novam malitiam, vel an tantum à priore peccato negligenter, aut ignorantia, culpabiliter admissa, denominentur peccata: & mala sint, sicut actus externus, qui non habet distinctam malitiam à malitia actus interni, sed tantum ab isto denominatur malus, & peccaminosus.

P. Thrysus *tom. 4. select. disp. 6. sed. ultim. à num. 133.* & Gormaz *de actib. hum. à num. 134.* multis contendunt, peccata illa, ex ignorantia tali admissa, habere novam distinctam imputabilitatem, seu malitiam; quia alias, ajunt, non darentur ulla peccata ignorantia; cum ipsa ignorantia, ac negligenter in necessariis addiscendis, fuerint contractæ cum plena advertentia, adeoque sint peccata malitia. Addunt exempla varia, & quidem P. Thrysus *num. 142.* exemplum duorum mercatorum, culpabiliter ignorantium contractus usurarios, ita, ut unus plures tales celebret, quam alter: Gormaz vero *num. 134.* exemplum alterius, qui ex tali ignorantia in omnia scelera ruit: qui utique videntur magis culpabiles, quam alii, qui intra solius ignorantia, aut negligenter, limites sicut sunt, vel minorem longè numerum actionum per se illicitarum ponunt. Addit Gormaz *num. 137.* colligi ex propositione, ab Alexandro VIII. damnata (qua nempè adstruebatur possibile peccatum philosophicum) non requiri novam actualem advertentiam ad novum peccatum.

E contra La Croix *l. 1. tr. 2. num. 757.* suse contendit, tales, ex culpabiliter ignorantia positas actiones, non habere novam imputabilitatem, seu malitiam, sed tantum illam, quam habuit ignorantia, vel negligenter, ex qua securæ

sunt: citatque pro se SS. Thomam, Bonaventuram, Antoninum: item Suarez, Valquez, Sanchez, aliosque communissime. Et quidem ita sentit Sanchez *l. 1. in decal. c. 16. num. 45.* citatque etiam S. Thomam in 4. *disp. 17. q. 2. 3. 6.* 2. *questiunc. 4. ad 2.* Suarezum *tom. 2. de relig. l. 3. de jurament. c. 7. num. 7.* Vasquium in 1. 2. q. 71. a. 5. *disp. 94. c. 3. n. 9.* Sed hi auctores locis citatis non loquuntur de calu ignorantia culpabiliter prius admissa, sed de calu ebrietatis, in qua quis prævidit, se commissurum varia crima, e.g. homicidium, stuprum &c. dicuntque, hæc non habere novam malitiam.

Attamen videri potest eadem esse ratio de ita culpabiliter ebrio, ac de culpabiliter ignorantia: & si in tali ebrietate commissa, non habent novam malitiam, difficulter probari poterit, quòd novam malitiam habeant, commissa in tali ignorantia. Ut tamen rectè advenit Sanchez *loc. modò citato.* ipsa negligenter accipiendæ instructionis (& par est ratio de ebrietate) est eò gravius peccatum, quòd plura, & graviora peccata, prævisa sunt ex ea probabilitate securæ; quia in ista taliter negligens aliquo modo consenserit: eò autem minus peccatum est, quo pauciora, vel leviora, peccata securæ prævisa sunt.

Accedit, quòd, si talis actio, ex culpabiliter ignorantia posita, haberet novam malitiam, DEUS saltem per accidens determinaret, & quidem præcipiendo, ad formalem malitiam, e.g. perjurii, committendi in calu suprà posito pro liberatione proximi; quia DEUS in tali calu perjurium, ut formaliter malum, præciperet, dum præciperet, obediri conscientiæ erroneæ: hoc autem videtur durum, nec in illo alio calu admissum; nam, in calu conscientiæ invincibiliter errantis, tantum præcipit materialiter malum, imò forte nec strictè materialiter malum, de quo vide tract. de virt. Theol. *disp. 2. q. 1. a. 4.*

Si quis veleret dicere, DEUM præcipiendo, ut reddatur debitum conjugale, determinare ad ponendum peccatum originale, quod etiam est formaliter malum: posset assignari diligenter; non enim in conceptione committit novum peccatum, sed jam olim cum Adamo, cuius voluntati voluntas infantis alligata fuit, commissum, tunc contrahitur: præterquam quòd respectu infantis minus sit peccatum originale, quam respectu alterius peccatum grave actuale. Licet autem utique dici possit, imò debeat, hominem esse causam hujus ipsius determinationis, aut necessitatis peccandi, tamen videri potest, non decere DEUM, in ulla circumstantiis præcipere formale peccatum.

Ad argumenta autem adversa responderi potest, in primis has ipsas actiones, ex ignorantia positas, esse verè peccata ignorantia, sufficenter distincta à peccatis malitia, licet non habent distinctam malitiam, sed ab ipsis malitia denominentur mala; sicut scilicet etiam actus externi sunt peccata, quamvis non habent distinctam malitiam ab internis, sed ab his peccaminosis denominentur. Ad exempla autem reponunt secundæ opinionis patroni, quòd, sicut, qui actum externum addit interno, non est magis culpabilis, vel magis punitur, quam qui solum ponit internum, ita etiam talis, ex ignoran-

Quid, & quotuplex sit conscientia, & ranta alias actiones, ex se malas, ponens, non magis puniri debeat, quam alius, qui solius ignorantia, & periculi prævisi, nec tamen vitati, est reus.

Ad id, quod objicitur, dari peccata, sine advertentia actuali ad malitiam, commissa, responderi potest, utique dari talia peccata: attamen non necessariò semper habere distinctam novam malitiam: & talia esse peccata ignorantia. Sed de hac quæstione, quæ videri potest apud citatos auctores, quilibet judicet, prout ipsi verosimilis viderit; nam in ordine ad confessionem non videtur ea multum facere; quoque enim modo istæ actiones se habeant, debent tamen in confessione exponi, saltem si utat externi; quia ad minimum eodem modo denominantur peccata, possuntque, ac debent dici peccata ignorantia.

Ultrem dividitur conscientia in certam, & dubiam. Prima, seu certa est, quando dictamen elicetur, nixum motivo certo: dubia est, quando qui nihil omnino judicat, sed hæret: ad quam spectat etiam conscientia scrupulosa; quia & ista nil judicat, sed terretur motivis inanibus, & ob hæc imprudenter angit. Dividitur iterum in probabilem, & improbabilem: illa nimirum motivo probabili, seu gravi: hæc improbabili, seu levi, saltem comparativè: de quibus plura inferius. Aliæ divisiones conscientia, vel non sunt scitu necessariae, vel pro opportunitate facile inferentur.

ARTICULUS II.

*An Conscientiae Dictamen ultimum
debeat esse certum.*

220. Aliud dictamen conscientiae diciatur *remorum*, quo judicata considerata tantum in se ipsa objective, & nondum attentis omnibus circumstantiis, e. g. judicat, aliquem contractum probabilius esse justum. Aliud dictamen dicitur *proximum*, seu *ultimum*, quo conscientia post consideratas omnes circumstantias, etiam accidentales, ultimò judicat de re, an licita, an illicita sit, e. g. judicat, contractum, quem in se ipso consideratum remoto dictamine judicavit, probabilius esse justum, hæc & nunc, sibi absolute esse licitum.

Et ab hoc dictamine desumitur malitia vel bonitas actus; nam, quamvis res in se sit objective bona, si tamen ego eam dictamine proximo judicem esse malum: vel etiam remoto dictamine eam judicaverim in se bonam, attamen proximo judicem, mihi hæc, & nunc, non esse licitam, actus, quo eam rem ago, vel amplector, erit malus. Sicut econtra, si res in se sit quidem objecitiva mala, ego autem dictamine proximo invincibiliter judicem, eam esse bonam, e. g. mentacium dicendum pro servatâ vita proximi, actus saltem non erit malus: quidquid sit, an sit positivè bonus. Item licet dictamine remoto judicem, rem probabiliter, vel etiam juxta patrinos sententias, ut vocant, benignæ, licet judicem, rem notabiliter probabilius esse malam, si ta-

quomodo obliget conscientia erronea. 103
men dictamine proximo inculpabiliter judicem, eam esse licitam, actus eam amplectens non erit malus.

221. Quæritur jam, quale requiratur dictamen ad hoc, ut actus licite fiat, an debeat esse evidens, ut volunt Oviedo, Pallavic, Esperza, Terillus, Cardenas, Haumoldus, Illung, apud Rasslerum in *norma recti disp. 2. q. 7. a. 1.* vel, an debeat esse moraliter certum, ut volunt Suarez in *1. 2. tr. 3. disp. 12. sect. 3.* Layman. *l. 1. tr. 1. c. 5. n. 4.* aliisque plurimi citati in *eadem norma recti eadem disp. 2. q. 8. a. 2. n. 210.* vel, an etiam sufficiat dictamen tantum probabile, ac opinativum, ut vult Vasquez, Thomas Sanchez, Salas ibidem citati *n. 205.*

Advertendum autem, nolle me hic miscere quæstionem, an hoc dictamen debat esse formaliter actus judicativus, vel, an sufficiat judicium virtualiter, seu æquivalenter tale, sive apprehensio simplex, sed suavisè præponens licentiam actionis, & dubium de in honestate excludens: qualem apprehensionem posse sufficere defendit Rasslerus in *norma recti disp. 2. q. 7. a. 1. n. 67.* Item etiam, nolle me hic disputare, an debeat judicium esse absolutum, seu absolute enuncians, hanc rem esse licitam, vel, an sufficiat judicium, quod vocant modale, hoc est, tantum enuncians, quod si moraliter certum, actionem esse licitam: quod item sufficeret idem author *loco eodem n. 65.* affirmat. Hæc enim videntur potius esse quæstiones philosophicæ, & in ordine ad honestè agendum parùm referre; modò enim excludatur dubium practicum, parùm refert, an hac, vel illa ratione, excludatur, ut ex dicendis colligi poterit.

222. Dico 1. Non requiritur ad actum bonum, vel indifferentem, ut præcedat dictamen evidens de licentia actionis. Prob. Necesitas talis dictaminis, nec auctoritate, nec ratione, nec experientia, probatur: ergo non datur. prob. antec. in primis auctoritas adversariorum est longè minor, & prater paucos suprà citatos fermè omnes reliqui contenti sunt dictamine moraliter certo: nec antiquiores faciunt mentionem, nisi dictaminis practicè, aut moraliter certi: rationes autem pro opposita sententia omnes solvemus: experientia verò illi nullatenus suffragatur; illa enim dictamina debent esse valde reflexa, ut ex dicendis patebit: & experientia potius probat, tot reflexiones non fieri: imò, cum ipsi adversarii fateantur, illas reflexiones non esse à nobis discernibiles, eas experiri non possumus. Dein ruficus, si à parrocho audit, aliquid esse licitum, id bona fide facit; quin reflexè hoc dictamen faciat: *Quod parochus mihi dicit esse licitum, evidenter mihi licet: sed hoc mihi dicit esse licitum: ergo.*

223. Confirmatur. Non appareat, unde desumatur universaliter evidentia dictaminis, saltem, nisi fiant plures reflexiones: sed has adstruere necessarias, circa quamvis ferè actionem, est nimium: ergo. prob. ma. Multi etiam ex adversariis defendunt, licitum esse sequi sententiam minus tutam, mintisque probabilem, vel saltem tèquè probabilem: at illi non possunt habere evidentiam de licentia sua actionis sine pluribus reflexionibus: ergo. prob. mi. dictamen remoto

tum, vel primum directum, est tantum probabile: nec etiam primum reflexum est evidens: ergo debent dari plures reflexiones.

Prob. 2. p. antec. Vel dictamen reflexum ita formatur: *Qui sequitur sententiam probabiliorum, evidenter licet agit: sed ego sequendo sententiam dictam benignam, sequor probabilitorem: ergo: & minor non est evidens; cum à valde multis probabiliter negetur. Vel dictamen ita formatur: Qui consideratis omnibus prudenter, & absque passione, judicat, hanc actionem sibi licere, eam facit absque peccato: sed ita ego judico: ergo. Et iterum mihi, non est evidens metaphysicè, vel etiam physicè; quia non est evidens, me prudenter ita judicare; cum authores, quos rigidos vocant, me imprudentia damnent: item amor proprius valde subtiliter soleat nobis illudere, & Angelus tenebrarum in Angelum lucis se transformare.*

Quare hoc dictamen ad summum est moraliter certum. Ut ergo habeatur strictè evidens, opus erit nova reflexione: si tamen etiam post hanc vera evidētia habeatur: debetique dictamen sic concipi. *Quandocunque ego moraliter certus sum, quod, hic & nunc, non agar ullà passione, & quod juxta presentes circumstantias omnium, prout debui, consideraverim, & prudenter, quantum mihi videtur, judicem, hanc actionem mihi licere, tunc evidenter mihi licet: sed nunc ita res habet: ergo. Verum, licet sic ostendatur, quomodo ex principiis in se, & directè tantum probabilibus, possit formari dictamen certum, vel etiam evidens, quis tamen homines, his subtilitatibus non affueros, obligabit ad faciendas tot reflexiones, circa actiones plurimas, & frequentissime occurrentes?*

224. Dico 2. Requiritur, saltem ordinariè, ad honestatem, vel indifferentiam actionis, dictamen moraliter certum de licentia ejusdem. ita longè communius authores, quæ ipsa auctoritas in materia morali, in qua sèpe recurrendum est ad judicium prudentum, magni ponders est. Prob. concl. etiam ratione. Operans licet debet excludere omne dubium de in honestate actionis: atqui hoc ordinariè non potest, nisi habeat certitudinem moralem: ergo. manifesta est certa; alias enim operaretur cum dubio pratico, quod nunquam est licitum, ut omnes docent, & infra probabimus. prob. mihi, probabilitas sola per se non excludit omne dubium: ergo, vel tali homini nullum deberet incidere dubium, quod ordinariè non sit, nisi circa res, quas saltem moraliter certas habemus: vel non posset dubium excludere, adeoque operaretur cum dubio pratico: ergo.

225. Dico 3. Aliquando tamen potest sufficere dictamen, dictans probabilitus, vel unicè probabilitatem, actionem esse licitam. ita prater authores citatos n. 221. qui volunt, tale dictamen universaliter sufficere, non pauci alii, præsertim recentiores: alii autem, quamvis requirant dictamen moraliter certum, non videntur debere accipi, nisi de ordinariè contingentibus. Prob. Potest utique contingere, ut quis, hic & nunc, non habeat judicium, ex natura sua plus quam probabile, seu ex natura sua non excludens omnem dubium prudens, & tamen nullum ei incidat dubium, neque etiam reflexè cognoscat, se nul-

lum habere dubium, aut judicium tantum probabile: in hoc casu honestè operatur cum solo dictamine probabili: ergo. manifesta negari non potest, nisi fiat quæstio de nomine, & dicatur, tale judicium non esse tantum probabile: quod tamen est falsum; cum judicium, plus quam probabile, seu moraliter certum, debeat ex natura sua excludere dubium, & istud non tantum per accidens abesse. manifesta prob. gratis plus requiritur; nec enim potest dici, quod talis operatur cum dubio pratico, aut sit ita pàratus, ut, etiam si actio esset in honesta, tamen ageret ergo.

226. Dico 4. Ad actum in honestum non requiritur dictamen, neque probabile de in honestate actus. ita communissima. Prob. Ad hoc, ut in honestè agam, sufficit dubium de in honestate actus, quod, hic & nunc, non deponatur: ergo non requiritur dictamen positivè enuncians, actionem esse in honestam, antec. prob. omnes dicunt, quod operari cum dubio pratico sit peccatum; quia scilicet talis exponit se periculo peccandi, & virtualiter contemnit legem: ergo. Confir. Qui dubius, an intra dumetum sit homo, vel fera, tamen illuc iaculatur sagittam, juxta luninis naturalis instinctum agit illicitè, & in honestè, si non prius ex principiis quibusdam prudenter depositerit dubium: ergo non requiritur plus quam dubium praticum perseverans, quamvis non adit absolutum judicium.

ARTICULUS III.

Solvuntur Objectiones.

227. **O** B. 1. contra 1. conclus. Ap. stolus ad Rom. 14, v. 23, ait.

Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est: ergo, nisi actionem præcedat judicium evidens, seu actus certissimus fidei, non est licita. Confir. Ultimum dictamen non potest dependeret à voluntate: ergo debet esse evidens; nam omnis affensus in evidens dependet ab imperio voluntatis. prob. antec. si dictamen dependeret à voluntate, esset in honestate voluntatis, habere hoc, vel aliud dictamen sed hoc non potest dici: ergo. prob. manifesta à dictamine ultimo dependet honestas, vel in honestas actionis: ergo, si dictamen ei dependet à voluntate, dependeret etiam honestas, vel in honestas actionis: consequenter voluntas pro libertate redderet actionem honestam, quod est falsum: ergo.

228. Resp. 1. Actus fidei non est evidens: unde hic textus & quæ estet contra adversarios, quam contra nos. Resp. 2. neg. conseq. Ex communis interpretatione non intelligitur eo loco actus fidei; alias omnia opera infidelium efficiunt peccata, quod ab Alexandro VIII. damnatum est propositione 8. quæ ita habet: *Necesse est infidelem in omni opere peccare.* item propositione 11. Omne, quod non est ex fide Christiana supernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum est. Quare per fidem ab Apostolo intelligitur dictamen

men conscientiae (quod etiam nos requirimus, quamvis non evidens) cui actus conformetur. Pater hoc ex ipso contextu Apostoli; nam ibi vult probare, quod, qui ex conscientia erronea putat sibi illicitum, aliquid manducare, & tamen manducat, peccet.

Ad confirm. In primis consequentia non est certa; si enim dictamen sit moraliter certum, nec occurrat ullum dubium in oppositum, non est in potestate voluntatis, determinare ad assensum oppositum. Resp. tamen neg. antec. & dieo, quod possit quoque dependere illud dictamen ab imperio voluntatis. ad prob. dist. ma. ita, ut utrumque possit habere prudenter. neg. ma. ut unum possit habere tantum imprudenter. om. ma. & dist. sic mi. neg. conseq. ad prob. mi. dist. antec. dependet honestas, vel dishonestas actionis, à dictamine habito prudenter. conc. ant. ab habito tantum imprudenter. neg. antec. & conseq. Licet omittatur, quod voluntas possit cogere intellectum ad assensum quemcunque, cuius oppositum non est ipsi evidens, tamen id non potest semper facere prudenter, ut est claram.

229. Dices 1. Si ultimum dictamen sub-
jicit imperio voluntatis, tunc datur processus in
infinitum in dictaminibus: hoc est absurdum:
ergo, prob. ma. voluntas non potest agere abs-
que prævio dictamine, vel illuſtratione intellec-
tus: ergo iterum, ante hoc imperium voluntatis,
debet dari dictamen: & si hoc iterum sub-
jicit imperio voluntatis, debet iterum dictamen ali-
quod antecedens dari, & sic in infinitum. Resp. neg.
ma. ad prob. neg. conf. vel suppos. Non dicimus,
quod nulla cognitio certa præcedat imperium
voluntatis: sed dicimus tantum, quod dictamen
ultimum, præcedens immediate actum, & ver-
sus circa ejus honestatem objectivam, non
semper sit evidens, quæ sunt diversissima. Mo-
ndo igitur imperium voluntatis præcedat hic actus:
tu hoc casu possum imperare hunc, vel illum actum
voluntatis (præcindendo etiam, an prudenter, vel
imprudenter, ne dicatur esse implicitè dictamen
ultimum de honestate) & hic actus sit evidens,
processus sufficienter siflitur.

230. Dices 2. Quandocunque datur ali-
quod dictamen, vel moraliter certum, vel tantum
probabile, semper datur dictamen reflexum
evidens, simile, vel tale, quale attulimus n. 223.
quamvis non sit discernibile, sicut, dum scribi-
mus, semper datur reflexio ad regulas scribendi,
quamvis eas reflexiones, ad tot regulas pro qua-
vis litera, non discernamus. Sed contra est.
Quod aliqua reflexiones admittendæ sint, prob-
ant rationes convincentes: non autem ideo
admittendæ sunt aliæ, quæ non probantur; aliæ
adstrui possent reflexiones sine fine, & possemus
etiam dicere, quod nemo appetat bonum dele-
table, directè cognitum, nisi etiam reflexè
cognoscat, se cognoscere, hoc objectum esse de-
lectabile: & par est ratio de bono utili. Quis
autem dicat, bonum delectabile, directè tan-
tum cognitum, non habere vim movendi ad a-
ctum voluntatis? igitur eandem vim habet bo-
num honestum.

Addo, quod videatur mihi etiam in scri-
ptione, aut in recitatione ex memoria, sæpe sola
agere phantasia, excitata aliquo actu intellectus,

R.P. Ant. Mayr Theol. Tom. I.

vel voluntatis; cum similia faciant, & bruta, &
dormientes. Tandem hæc ratio probaret, non
quod ad honestatem actus necessaria sit illa
evidentia, sed tantum, quod aliunde detur, ex
natura intellectus humani, ita reflexè operari
soluti: quod aliqui transmitunt, tanquam aliquid
potius ad Philosophiam, quam ad Theologiam
spectans. Mihil nondum videtur satis efficaciter
probatum, quod intellectus universaliter ita
operetur: quod si etiam probaretur, tamen non
dum absolutè nostra conclusio eveneretur.

231. Ob. 2. Qui habet judicium moraliter
certum, evidenter non peccat: ergo habet judi-
cium evidens de honestate sui actus: ergo ta-
le judicium semper præcedit actum honestum.
Resp. neg. conseq. utramque. Etiam, qui per-
plexus est, evidenter non peccat, quidquid a-
gat, quin de hoc habeat evidens judicium. Pa-
riter, habens moralem certitudinem, non peccat:
at hoc non cognoscit evidenter, sed ad sum-
mum moraliter certò; non enim se reflectit
semper in suam moralem certitudinem. videan-
tur dicta num. 222.

232. Ob. 3. Dictamen ultimum debet es-
se actus prudentiæ: ergo debet esse evidens.
prob. conseq. prudentia est virtus intellectus:
ergo semper verum dicit: ergo ejus actus est
evidenter verus. Resp. 1. Hoc argumentum,
præsertim, si desumatur à prudentia supernatu-
rali, tantum probat, dictamen debere esse cer-
tum, non verò evidens; quia actus supernatu-
ralis debet quidem esse certus, non verò evi-
dens. Resp. 2. dist. antec. dictamen debet es-
se actus elicitus prudentiæ. neg. antec. impera-
tus à prudentia. conc. antec. & neg. conseq.
Nō sunt Logici, actus regulatos, vel imperatos,
à virtute intellectuali, non necessariò esse ve-
ros, ut patet in syllogismis topicis. Pariter nec
debet esse veri omnes actus imperati à pru-
dentia: & sic sæpe, dum quis videt mendicum,
prudentia imperat hunc actum: *Huic pauperi
danda est eleemosyna*, & hoc etiam contingit,
quando mendicus est factus.

233. Dices 1. Prudentia non imperat a-
ctum dicentem: *Danda est eleemosyna huic pa-
peri*: sed tantum alium, dicentem: *Danda est e-
leemosyna huic, qui appetet esse pauper*. Resp. hoc
esse contra omnem experientiam. Certè, qui
dat eleemosynam, præsertim multis, non secum
examinat, nec cogitat, an sint verè, an tantum
apparenter pauperes: sed sine his reflexionibus
misericordiam exercet. Dices 2. Si prudentia
imperat dictamen, debet imperare per aliquem
actum elicitem: ergo debet dari actus pruden-
tiæ elicitus: ergo ille saltem est evidens. Resp.
Potius voluntas directa à prudentia imperat:
attamen om. totum. Illud imperium, seu etiam
ille actus prudentiæ, non est ultimum dicta-
men: sed est actus prævius, dictans, hic & nunc,
prudenter elicere illud dictamen, etiam si reverè sit
falsum, quamvis non cognoscatur esse falsum:
sicut eadem prudentia potest prudenter dictare,
mentiendum esse, in casu conscientiæ erroneæ,
existimantis, DEUM id jubere ad conservandam
vitam proximi.

234. Dices 3. Dictamen ultimum, saltem
ad actus supernaturales, debet esse actus super-
naturalis prudentiæ: sed hic est necessariò ve-
rus:

rus: ergo. Resp. 1. Ex hoc non sequitur, quod non possit dari, saltem actus naturaliter honestus, sine dictamine evidenti. 2. Neque etiam ad actus supernaturales necessarium est dictamen evidens, sed tantum certum, quam tamen certitudinem operans reflexe non debet cognoscere: imo hoc dictamen debet esse tantum certum certitudine infallibilitatis, non autem certitudine adhæsionis: unde potest concedi totum, & negari, quod tale dictamen sit evidens. 3. Ad actus supernaturales requiritur quidam aliqua illustratio supernaturalis: at non talis, quæ se sola sit ultimum dictamen, sed tantum aliqua illustratio, vel actus supernaturalis universalior, e. g. iste: Pauperi danda est ex misericordia eleemosyna: ex quo, & simul ex alia propositione naturali, e. g. ista: Hic est pauper: quæ potest esse falsa, inferratur dictamen ultimum: Hic danda est eleemosyna. Unde neque ad actus supernaturales necessariò debet præcedere dictamen ultimum, quod sit actus elicitus supernaturalis prudentia: & hinc ma. potest negari.

235. Rasslerus in norma recti disp. 2. q. 8. a. 2. n. 154. atq. actum supernaturale posse esse secundum quid falsum, adeoque in hunc actum: Hic, & nunc mentendum est ad servandum innocentem; quia DEUS ipse nobis mendacium præcipit, quoties illud necessarium est ad talem finem. & faciendum est, quidquid DEUS præcipit: posse influere prudentiam supernaturalis, non quidem secundum primam partem, secundum quam actus falsus est, sed secundum alteram, secundum quam verius est. Idem auctor in eadem norma recti disp. 1. q. 9. a. 3. n. 215. contendit in talern actum influere posse habitum virtutis prudentia: & citat Valsquiu in 1. 2. disp. 58. c. 2. u. 13. & disp. 85. c. 1. n. 3. Verum, sicut Valsquez loco citato tantum loquitur de virtute prudentia naturalis, ita etiati Rasslerus videtur hoc loco tantum loqui de eadem prudentia naturali, atque actibus naturalibus: & quoad hos non sumi sollicitus. At vero loquendo de actibus supernaturalibus, videtur mihi difficile, eos posse esse simpliciter falsos, sicut tamet juxta communissimam simpliciter falsus est omnis actus, qui indivisibiliter, & determinat, dicit verum, & falsum; nam ideo tam copulativa, quam causalis propositio, ob unum membrum falsum, dicitur simpliciter falsa.

Ratio autem, cur actus supernaturalis videatur mihi non posse esse ita falsus, est, quod cuiusvis actus supernaturalis auctor peculiaris sit DEUS, juxta illud: Non ego autem, sed gratia DEI mecum 1. Cor. 15. v. 10. & alterum: Non quod sufficiens sumus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis 2. Cor. 3. v. 5. non autem videtur DEUS posse esse auctor actus, simpliciter falsi, quamvis secundum quid veri; quia indivisibiliter falsitatem afferit: sicut non potest DEUS esse auctor actus, qui aliquid bonum, & simul malum vult: nec auctor materialis peccati &c. quare mihi præplacent responsiones superiores.

236. Ob. 4. Dictamen, tantum moraliter certum, potest esse conjunctum cum actuali formidine: ergo non sufficit. prob. conseq. SS. Canones exigunt tale dictamen, quod excludat omnem, tam prudentem, quam imprudentem formidinem: hoc non præstat dictamen tan-

tum moraliter certum: ergo. prob. ma. C. iij. quisitioni tuae 4. de sent. excommunicantur, coniugi credenti ex credulitate levi, & temeraria, adesse impedimentum matrimonii, & explodendum esse conscientiam talēm levēm, vel dubium, ad sui pastoris consilium, & sic debitum pereendum, & reddendum: ergo debet explodi omne dubium, etiam leve. Confirm. Cap. Per tuu 3. de simonia dicitur, subdiaconum scrupulosum non debere contra conscientiam ad superiores ordines ascendere, licet, ob conscientiam simili scrupulosam, in hanc difficultatem sit lapsus, ergo.

Resp. dist. antec. Dictamen moraliter certum potest esse conjunctum cum formidine prædenti. neg. antec. cum imprudenti. conc. antec. & neg. conseq. ad prob. neg. ma. ad hujus prob. neg. conseq. Ratio negandi patebit ex statim dicendis. Ad confirm. neg. conseq. Credulitas, & scrupulus, locis citatis, sumitur pro iudicio eroneo, quo quis absolute, ex principiis falsis, & levibus, iudicat, adesse peccatum, ubi non est: & hoc iudicium utique deber deponi, aut explodi: alias contra conscientiam peccaretur. Responso hæc insertur ex eo, quod dicto capite datur coniugis non dubitare, aut suspicari, sed credere, hoc est, positivè iudicare: item, quod C. Per tuu addatur, scripulolum illum non debere ad superiores ordines ascendere contra conscientiam, hoc est, contra iudicium erroneum; quia illa conscientia mox vocatur error, dum adiutus, non evalutum eam difficultatem, nisi disponat errorem.

237. Aliquando autem sumitur scripulus pro simplici tantum apprehensione, formidinem causante, vel pro formidine, aut iudicio reflexo, quo quis ex levibus rationibus suspicatur, dictamen suum non esse veritatem consonum, ac tamen periculum peccati; quia quidam aliunde multo probabilius, vel etiam certo, iudicet, si honeste agere: & talis scripulus non debet necessario deponi; nam cum tali scripulo non est quidam ita constitutus, ut dicat, sive sit malum, sive bonum, tamen faciam: sed ita, ut dicat: volo ponere hanc actionem, quam prudenter iudico licitam; et si adhuc levis iuspicio in contrarium; quia DEUS non peccat, ut in omnibus habeamus certitudinem metaphysicam.

Ind; ut Suarez, Castropolao, Layman, ill. fung, ac hoc teste, communissime auctores dicunt; scripulosus non agit illicite, quamvis agat, durante levi, & involuntaria formidine, ne DEUM offendat; quia non est in ejus potestate, hujusmodi muscas abigere: & nisi velit redigi ad insaniam, debet quandoque ita agere. Ceteri sunt sat multi, qui dicunt, stare posse cum ipso actu fidei formalis dubia involuntaria: quidam stare possint cum dictamine de honestate?

238. Ob. 5. contra 2. conclus. Ad actum malum non requiritur iudicium, moraliter certum de honestate actus, imo nullum requiritur iudicium ex n. 226. ergo neque requiritur ad actum honestum. Confirm. Si requiriatur iudicium moraliter certum, possemus esse certi de nostra justificatione: hoc est contra Tridentinum: ergo. Resp. neg. conseq. Disputatio colligi potest ex eodem n. 226. Adde, quod ad actum malum non requiritur, ut quis amplexa-

plectatur malum ut tale: sed sufficit, si scienter amplectatur malum quod tale: at verò ad a-
etum honestum requiritur, ut quis amplectatur honestum ut tale.

Ad confirm. dist. ma. possemus esse certi de nostra iustificatione, certitudine quadam morali. om. ma. certitudine metaphysica, vel fidei, cui non potest subesse falso. neg. ma. & dist. sic min. neg. conseq. Nam Tridentinum *sess. 6. t. 9. §. can. 16.* tantum excludit certitudinem fidei, cui non potest subesse falso. Potest etiam negari ma. nam, eti habetur iudicium moraliter certum de honestate, non etiam statim haberetur de supernaturalitate actus.

239. Ob. 6. Non requiritur in ordine ad honeste agendum, ut excludatur omnis, etiam levis, formido: ergo non requiritur iudicium moraliter certum, sed sufficit probabilis. Confirm. Qui agit, quod ipsi spectat omnibus circumstantiis, videtur probabilis licitum, agit prudenter: ergo non peccat prob. conseq. omne peccatum est imprudens: ergo. Resp. dist. antec. non requiritur, ut excludatur omnis formido imprudens. conc. antec. omnis prudens neg. antec. & conseq. Cum formidine tantum imprudente stat iudicium moraliter certum: at iudicium tantum probabilis stat etiam cum formidine prudente.

Nam, licet mihi probabilis sit, aliquid non esse peccatum, si tamen alii graves viri, ex rationibus non contempnendis, dicant, esse peccatum, est formido prudens: nec potest hæc deponi per principia directa, sed debet deponi per reflexa. Ad confirm. dist. antec. qui agit probabilis licitum, agit prudenter, si non adsit simul prudens formido oppositi, vel hæc deponatur per principia reflexa. conc. antec. fecus. neg. antec. & conseq. Ipsum antecedens, in hac confirmatione objectum, est principium reflexum, ex quo, & altero, scilicet, quod prudenter agens non peccet: itemque ex notitia experimentali, quod ipsi, hæc & nunc, istud videatur probabilis, potest quis inferre iudicium sufficienter certum de licentia actionis. Quare, quando dicitur, quod operans secundum sententiam, quam prudenter judicat esse veram, non peccet; eoquod nemo prudenter agendo posuit peccare, id non ita intelligendum est, quasi operans cum dictamine ultimo, tantum prudenter affirmabili, eo ipso prudenter agat, & non peccet (nam iudicium, etiam probabile, vel probabilis, est prudenter affirmabile: quia tamen stat cum prudenter formidine, vel dubio de opposito, non prudenter cum eo solo agitur, aut non peccatur, antequam dubium excludatur; quia agitur cum dubio praetexto) sed tantum intelligendum est, quod, si quis prudenter possit judicare, sententiam aliquam esse veram, facile sibi posuit formare dictamen reflexum, quo excludat omne dubium, & sic prudenter agat, atque non peccet.

240. Ob. 7. Non tenemur vitare omne propositum periculum peccati: ergo sufficit iudicium probabile, prob. antec. si tenemur vitare omne periculum peccati, nemo posset fieri miles, aut mercator, inò vix posset quis esse secularis: hoc est falso: ergo. prob. ma. in his omnibus est periculum, vel occasio satis propin-

qua peccandi: ergo, si istud omne debemus vitare, nemo potest eos status amplecti. Resp. dist. antec. Non tenemur vitare omne periculum tantum indeterminatum peccandi, & quando est nimia difficultas, illud omne vitandi. conc. antec. non omne periculum determinatum, etiam peccati determinati, & quando non est difficultas nimia vitandi. neg. antec. & conseq. ad prob. neg. ma. ut suprà ad hujus prob. dist. ant. ut prius, & neg. cons.

In illis statibus periculum est tantum indeterminatum, similius moraliter non potest vitari: at in nostro cau est periculum determinatum, in individuo peccandi, ea actione, quæ præmanibus est: similius nulla difficultas excludendi formidinem per principia modicè reflexa: & licet non cuique semper ita promptæ sint istæ reflexiones formaliter tales, tamen facile incidente aequivalenter tales, saltem, ut excludant actuali formidinem. Sed de hac objectione fusiū agendum *tr. de pœnit.* ubi agitur de obligatione vitandi occasions peccati.

QUÆSTIO II.

De Conscientia Dubia.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex sit Dubium.

241. **D**ubium latè sumi potest pro omni iudicio incerto; & sic etiam opinio, seu sententia tantum probabilis, quandoque vocatur dubia. At si dubium strictè sumatur, est hæstatio, vel suspensio mentis, neutri parti assentientis ob formidinem erroris: vel, ut definit Bardi de conscientia *discept. 5. c. 1. n. 1.* est suspensio intellectus manentis in equilibrio, inter duo contraria, & non assentientis, neque dissentientis. ita communis authores contra aliquos, requirentes iudicium formidolosum de propositionis fallibilitate, quos rejicit Bardi *loc. cit.* ex eo, quod sine tali iudicio possit dari dubium, modò detur illa suspensio intellectus.

Non tamen sufficit ad dubium quæcunque omissione iudicii; alias etiam omnis nesciens dubitaret. Sed neque sufficit quævis suspensio intellectus; alias, quotiescumque suspendere assensum, sive eum non elicere circa mysteria fidei, quando de iis cogito, ea præcisè de causa, ne caput nimium fatigem, dicerer de illis dubitare, quod esset valde absurdum. Igitur ad dubium requiritur suspensio, orta ex formidine erroris, vel ex iudicio, quo quis putat, hæc se falli posse. Unde Suarez in *1. 2. tr. 3. de bonitate & malitia humanorum actuum disp. 12. sec. 5. n. 1.* existimat, dubium involvere cognitionem, seu iudicium reflexum, de insufficientia rationum ad assensum: hoc tamen alii negant.

242. Dividitur jam dubium in positivum, & negativum, in quorum tamen terminorum acceptione auctores non convenient. Quidam vocant dubium negativum, quando assensus suspenditur ob carentiam omnimodam rationum in utramque partem, dummodo quis de objecto cogitat, & rationes inquirat, nullas autem inveniat, & sic dubitare quis potest, an stellæ, vel

vel arenae maris, sint numero pares, vel impares: aut an Turcarum imperator modò dormiat, an vigilet. Dubium autem positivum dicunt, quando dantur rationes in utramque partem, sed in neutram convinentes, & ideo suspenditum assensus. Atii tamen cum P. Thyro, & Elizalde, negant, suspensionem intellectus, ob parentiam omnimodam rationum, vocandum esse dubium; cum sit pura nescientia. Meo tamen iudicio non male Bardi n. 6. loc. cit. n. 241. ait, illam suspensionem assensus, ob parentiam omnis rationis, vocari quidem posse *dubium metaphysicum*, non verò *moralē*; quia, quando intellectus non habet ullam rationem, sed tantum ideo hæret; quia videt, posse utramque esse, fundatur illa hæsitatione in mera rei, physica, vel metaphysica possibilite, quod dubium in moralibus non æstimatur.

Quare moraliter loquendo, videtur melius explicari *dubium negativum* dicendo, quod sit *hesitatio*, vel *suspensio intellectus*, habentis quidem aliquam, sed non tam gravem rationem, vi cuius possit *judicium probabile* ferri: at verò *dubium positivum*, quod sit *hesitatio*, vel *suspensio intellectus*, habentis rationem *sufficientem*, vi cuius possit *ferri aliquid judicium probabile*. Exemplum dubii negativi, in hoc sensu moraliter accepti, potest esse, si quis à duobus audiret contraria de voluntate superioris, vel, si rudit in fide audiret ab iisdem contraria, circa mysteria fidei, aut leges Ecclesiæ: vel si quis duos sacra Scripturæ textus obscuros, apparenter contrarios, legeret, nesciretque, quem literaliter, quem tantum metaphoricè, ita, ut alteri nihil contrarium dicere, exponere deberet. Exemplum autem dubii positivi præbent plurimæ opiniones contrarie, comparativè probabiles.

Ubi nota, dubium negativum, prout à nobis explicatum est, vocari quandoque *dubium probabile*, ut distinguatur à dubio irrationali, seu scrupulo: & pro tali, seu ita probabili, accipit dubium Cardenas p. 2. crisis Theol. tr. 6. disp. 46. c. 1. n. 3. item S. Antoninus 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. ante medium sic scribens: *Sumendo propriè*, & *strictè dubitationem*, videlicet prout rationes sunt *æquè* ponderantes ad utramque partem, nec magis declinat quis ad unam, quam ad aliam. (scilicet propter insufficiemtiam rationum, ita, ut de neutra parte *judicium verè probabile* ferri possit, juxta paulò ante à nobis datam explicationem dubii negativi) sed si dubitet leviter quis, & per modum scrupuli Ec. unde patet, non esse idem dubium probabile, & dubium ortum ex rationibus probabilibus. Ulloa tom. 4. agens de pœnitent. disp. 7. c. 2. n. 8. dubium negativum aliter explicat: sed, quia videtur supponere, quod quotiescumque non adest tanta ratio, ut sufficiat ad ferendum positivum *judicium*, dubium sit contemptibile, tanquam inanis scrupulus (quod non videtur verum ex dictis) malum cum communiore sentire.

243. Dividitur *dubium rursus* in *dubium juris*, & *facti*. Prius, seu *dubium juris*, est quando dubitatur, an existat *jus*, vel *lex*, quæ præcipiat, aut legitimam facultatem det, vel actum validum, aut invalidum reddat &c. e. g. an detur *lex*, obligans ad agendum pœnitentiam, statim post commissum peccatum mortale; an hoc,

vel illud crimen sit reservatum: an baptismus collatus in aqua rosacea, vel cerevisia, sit validus: an *Evcharistia* validè consecretur in spelta &c.

Alterum, seu *dubium facti* est, quando dubitatur, an aliquid factum, vel omnissum sit, an non, e. g. an dictum *Breviarium*, vel omnissum sacram die festo: vel etiam dubium facti est, quando quis dubitat de re aliqua particulari, quæ est objectum alicujus actionis moralis, ut diximus de ignorantia. n. 14. e. g. si quis dubitat, an sit clericus, quem vult percutere, an sit dies feialis, quo vult laborare. Ista autem duo dubia sœpe concurrunt, vel unum ex altero nascitur: sic ex dubio facti oritur dubium juris, e. g. an adhuc detur obligatio dicendi *Breviarium*, an audiendum adhuc sacram: Item ex dubio juris dubium facti: e. g. an peccaveris materialiter, vel formaliter, talen actionem faciendo, an validè baptizaveris &c.

Dividitur rursus *dubium* in *speculativum*, & *practicum*, quorum mentio sœpissime recurrat. *Speculativum* est, quod non immediate concernit actionem, sed aliquid remotius, e. g. *dubium*, an cerevisia sit materia valida baptismi; nam propterea non etiam dubitatur de licentia ita baptizandi, extra casum extremæ necessitatis; nisi enim quis sit valde rudit, certus est, id non licere; cum certum sit, non posse adhiberi materiam dubiam, quando potest haberi certa, & agitur de valore Sacramenti. *Practicum* *dubium* est, quod concernit licentiam actionis.

Aliqui hoc iterum distinguunt in *remotum* *practicum*, & *proxime* vel *prætice* *practicum*, illud ajunt esse, quod est circa licentiam actionis, vel omissionis in genere, e. g. an hic, vel ille labor sit licitus die festo: alterum dicunt, versari circa actionem cum omnibus circumstantiis specificis, vel individuantibus consideratam: e. g. an hic, & nunc, mihi audiendum, vel omittendum sit sacram, quando domi est ægrotus, cui opus sit mea præsentia. Atii tamen illud dubium remotum *practicum* dicunt esse *speculativum*, vel *remotum*: & secundum duntaxat dicunt *practicum*: atque in hoc sensu, nunc temporis forte communiiori, etiam nos ut plurimum loquemur.

244. Dico. Agere, vel omittere aliquid, cum dubio strictè *prætico*, est peccatum, & quidem grave, si dubitetur, an sit peccatum grave, ita communissimè omnes: quæ ipsa auctoritas est magnum argumentum pro hac sententia. Probatur tamen ulterius 1. S. Paulus ad Rom. 14. v. 23. ait. *Omnis autem, quod non est ex fide, peccatum est*: hoc juxta communissimam expositionem significat: *Id, quod non sit cum determinato dictamine intellectus dictantis, licitum est, est peccatum*: ergo. Prob. 2. *Dubitans prætice de honestate actionis, & tamen agens, est ita constitutus, ut, sive sit licitum, sive non, sive DEO placeat, sive displaceat, tamen velit agere*: sed hic affectus est manifestè in honestus, & virtutis contemptus legis Divinæ: ergo.

Confr. Qui commitit se morali periculo peccandi, peccat: hoc facit operans cum dubio *prætico*: ergo. Unde ex hac obligatione, non agendi cum dubio *prætico*, infertur altera obligatio, inquirendi morali diligentia in obligatio-
nes,

nes, & leges servandas, quam etiam afferunt Scripturæ, Patres, & sensus communis: quare, si quis non debito modo inquirit, peccat: si autem inquirat, tunc, vel per principia directa, aut reflexa, poterit deponere dubium: vel dubitum casus aliquis perplexitatis, in quo si eligat minus malum, non peccat: si non possit discernere, quid sit minus, nec utrumque possit evitare, non habebit sufficientem libertatem ad peccandum.

ARTICULUS II.

An in dubio semper sit eligendum tutius.

245. **T**utius dicitur illud, quod est remotius à periculo peccandi. **M**inùs tutum, quod minùs est remotum ab eo periculo, quodque faciens est in periculo majori committendi peccatum, saltem materiale. Sic tutor est sententia S. Bonaventuræ, docentis, peccantem statim obligatum esse ad agendum pœnitentiam, quām sententia S. Thomæ, docentis, peccantem non esse ita obligatum. Non autem est idem, opinionem esse tuorem, & esse probabilem: sic pluribus est probabilior sententia S. Thomæ, quam S. Bonaventuræ. Ratio est. Opinionem esse magis probabilem, est, eam esse nixam firmioribus rationibus, quibus sāpe ntitur opinio minùs tutam præ tutori. Quæritur jam, an dubius inter duas opiniones, quarum una est tutor altera, debet operari juxta tutiorem.

246. Dico 1. Stante dubio strictè pratico, sive eo non deposito, debemus sequi tutiorem. Ita communis, & certa. Probatio est etiam clara; quia alias quis operaretur cum dubio pratico, quod non licet *ex n. 244.* Et, si de hoc dubio intelligunt illud axioma juris (*desumptum ex C. Ad audientiam 12. de homicidio, & aliis textibus juris*) *In dubio tutor pars est eligenda:* utique ab omnibus admittendum est. Et sanè de hoc dubio istud intelligendum esse, volunt Arriaga, Oviedo, Tannerus, Layman *l. 1. tr. 1. c. 5. n. 8.* cum pluribus aliis: quanquam videatur, difficiliter posse ostendi, quod Pontifex *cit. cap. de dubio pratico* loquatur. Qua de re plura ad objectionem primam. Suarez *in 1. 2. tr. 3. de bonit. & malitia actuam, bim. disp. 12. sec. 5. n. 2.* ait, potissimum locum habere hoc principium in dubio pratico: & *n. 6.* ait, juxta materię exigentiam, & negotii qualitatem, pensanda utriusque incommoda, quodque habeat minora, eligendum: tandem *n. 9.* ait, hoc axioma sāpe esse præceptum iustitiae, aut charitatis, interdum tanum consilium.

247. Dico 2. In dubio speculativo, seu remoto, non debemus semper sequi tutiorem. Ita hodie longè communior; est enim hāc opinio omnium, qui docent, nos non obligari semper, ad notabiliter probabilem, quā sententia est plurimorum recentiorum, & etiam ab antiquis multis defensa, ut eruditè ostendit Rasslerus *in norma recti disp. 3. q. 9. a. 4.* Prob. conclus. Hæc obligatio universalis, tuitiora semper sequendi, in omnibus dubiis speculativis, vel remotis, est valde gravis, ut patet consideranti in-

finita dubia, passim in materia morali occurrentia: neque sufficienter probatur, ut patet ex solutione objectionum: ergo non debet hominibus imponi.

248. Confirm. 1. In dubio negativo non debemus sequi tutius: ergo nec in dubio positivo. prob. antec. in eo dubio, ut supponitur, invincibili, datur ignorantia legis; licet enim lex non omnino nesciatur, sed detur quādam notitia inchoata, tamen in sensu morali non datur notitia; huic enim moraliter æquivalere non potest tale dubium: atqui ignorantia invincibilis excusat: ergo, probatur etiam conseq. non est minus periculum in dubio negativo, quām sit in positivo, peccandi, seu contra legem agendi: & quamvis in dubio positivo detur aliquantò major notitia legis, tamen neque hāc (salem nisi sit notabiliter probabilius, legem existere) tollit, quo minùs moraliter dubitet, nec facit, ut lex sufficienter, aut simpliciter sciatur: & si ratione periculi agendi contra legem, peccatis, qui aliquo modo positivè dubitat, nec excusat, ut peccato, qui adverbit ad periculum peccandi, quamvis negativè dubitet; quia illa aliquantò major, non tamen simpliciter dicta notitia, nil facit ad rem, nisi ratione advertentia ad periculum peccandi, quod in utroque casu est æquale. Insuper, sicut in casu dubii positivi datur aliquantò major ratio pro existentia legis, ita datur etiam major pro non existentia ejusdem, adeoque non datur simpliciter major notitia legis.

Confirm. 2. Plura juris axiomata negant hanc obligationem, e. g. Reg. 15. de regulis juris in 6. *Odia restringi, & favores convenient ampliari.* Reg. 30. *In obscuris minimum est sequendum.* Reg. 65. *In pari delicto, vel causa, potior est conditio possidentis.* & Reg. 56. ff. de reg. iuris. *Semper in dubiis benigniora preferenda sunt:* ergo. Quod autem in quibusdam casibus particularibus, in iure expressis, debeamus sequi, quod est tutius, non debet extendi ad alios casus, de quibus iura non loquuntur, ex modò citata regula: *Odia* (sub quibus etiam juxta communissimam intelligentur obligationes graves) *convenit restringi.*

249. Ob. 1. C. *Ad audientiam cit. num. 246.* resertur, quod presbyter quidam, volens corriger quendam de sua familia, tentaverit, eum verberare cingulo suo, cui adhærebat cultellus in vagina, qui elapsus hominem in dorso vulneraverit, ita, ut, accedente dein morbo, homo mortuus fuerit. Dubitatum inde fuit, an ex vulnere mors sit secuta, an verò ex accidente morbo, & an presbyter irregularitatem incurrit. Clemens III. ad casum respondit: *Cum in dubiis semitam debeamus eligere tutiorem, vos convenient injungere presbytero memorato, ut in sacris ordinibus non ministret &c.* ergo debemus sequi in dubiis, quod est tutius. Resp. cum Suarez, & Arriaga *d. a. bim. disp. 25. sect. 3. num. 18.* Pontificem illud dictum non assumere tanquam principium universaliter obligans, sed duntaxat tanquam aliquam congruentiam: qua supposita ponit specialem legem circa dubium patrati homicidii, ut in hoc casu irregularitas incurritur: quod tamen, utpote odiolum, ad alia extendi non debet.

Verbo. Modus tendendi Pontificis decenter, hic erat. Congruentius est, & magis prudens

dens, sequi in dubiis tutiorem semitam: ex qua congruentia, & in odium homicidii, atque ob reverentiam erga SS. Sacrificium, decerno, ut in eo dubio contrahatur irregularitas: per quod non decerno, quod sit obligatio, in omnibus dubiis sequendi tutiorem. *Adde*, quod *loc. cit.* advertit Arriaga: sicut rationes, in Conciliis adhibitae, ad faciendo canones fidei, non sunt canones, ita rationes, qua congruenter moverunt Pontifices, ad decreta facienda, non sunt decretta. *Sic Innocent III. C. Significasti 16. eodem tit. de homicidio clericis stimulanti graviter equum*, qui postea cursu abreptus, mulierem obviari interfecit, clericis id nullatenus pravidente, huic, inquam, jubet iniungi pœnitentiam competentem ad cauelam: ex quo non sequitur, omnibus ita equum stimulantibus, imponendam esse pœnitentiam, quam nec ipse Innocentius imposuit alteri clero. *C. Dilectus filius 13. eodem tit. ubi resertur etiam equus clericis, cursu abreptus, occidisse infantulum.*

Eadem responsio servit ad *C. Significasti 16. eodem titulo*: ac rursus ad *C. Petatio tua 24. eodem titulo*, in quibus semper est dubium de homicidio patrato: imo cum *C. Petatio tua* Pontifex dicat: *Cum sit consultius in hujusmodi dubio abstinere, quam temere celebrare*: non obscurè indicat, antecedenter ad decretum peculiare, non esse sub pracepto, sed tantum sub consilio, sequi, etiam in dubio de homicidio, tutiorem, & multò magis esse tantum sub consilio in aliis dubiis. Sane, si Pontifices tantum statuissent irregularitatem in homicidas, nec expressissent, quod etiam dubii homicidae eam incurrerent, non ita statim eam incurri juris interpres docerent.

250. Ob. 2. Cap. Illud Dominus 5. de clero excommunicato ait Innocent. III. *Se misericordiam facere cum Episcopo Hildesheimensi: adeoque tacite dicit, eum pœnam incurrisse illam, quam canones alias infliguntis, qui excommunicati Divina celebrant, vel celebrationi seingerunt, properea, quod per Archiepiscopum Magdeburgensem, tanquam Apostolicæ Sedis delegatum, denuntiatus excommunicatus (eo quod, non tantum non obtentâ, sed nec petitâ Sedis Apostolicæ licentiâ, ad Heribopolensem Ecclesiam, relicta Hildesheimensi transiisset) tamen Divina celebrasset, licet diceret Hildesheimensis, Archiepiscopum Magdeburgensem suum judicem ordinarium non esse, adeoque se credidisse, quod non præmissa trina monitione, qua facta non esset, non posset delegata potestate contra se procedere. Secundò, quod idem Hildesheimensis, postquam scivit, se à Pontifice excommunicatum fuisse, tamen Divina coram se celebrari fecerit. Rationem autem huius latae sententiae dat iterum Pontifex: Quia tamen in dubiis via est tutior eligenda, et si latâ in eum sententia dubitaret, debuerat tamen potius se abstinere, quam sacramenta Ecclesiastica pertractare: ergo.*

251. Resp. dist. conseq. in aliquibus dubiis debet eligi tutius. conc. conseq. in omnibus neg. conseq. in his enim huius Episcopi dubiis speciales rationes occurunt, quare tutius debuerat eligere; nam, quod attinet ad primum, ut notant auctores, dubium illud fuit vincibile, in quo omnes dicunt tutius eligendum, vel certe

illud adhibita diligentia deponendum; nam si per famam, ut ipse fatetur *cit. capite*, excommunicatio innotuerat, & quidem lata, autoritate, & jussu Pontificis; hinc debuisset abstinere a sacris, & veritatem indagare: quod si fecisset, facile ipsi innotueret, quod excommunicatus fuerit ex speciali mandato Pontificis, qui, eo quod factum notorium esset, non voluerit praemitti trinam monitionem.

Alterum dubium erat, an, stante notitia sufficiente de excommunicatione, & prohibitione, per epikiam, ob aliquod spirituale bonum, & sub spe venia, posset coram se facere celebrari Divina. At, quando lex, vel prohibito, est certa, & tantum dubium, an detur exculcatio, vel exceptio, debet utique lex observari, seu, quod idem est, turius fieri. Et hinc istud secundum videtur Pontifex magis reprehendere, quam prius. Ex quibus tamen neutrum sequitur, universaliter in omnibus dubiis tutius esse eligendum.

252. Ob. 3. Cap. Juvenis 3. de sponsalibus Eugenius Papa declarat, nullum esse matrimonium, quod juvenis quidam contraxit cum consobrina alicuius pueræ, quam pueram idem juvenis prius duxerat, necdum septennem, & dationem his verbis: *Igitur in his, quæ dabantur, quod certius existinamus, tenere debemus: ergo debemus sequi in dubio tutius.* *Relp.* Hoc argumentum etiam adversarios premit; nam etiam ipsi admittunt, in materia iustitiae, in qua est matrimonium, meliorem esse conditionem possidentis. Nec dicant, defuisse bonam fidem in juvene; nam hoc gratis dicitur, & Pontifex de isto nullam mentionem facit. Deinde altera saltem pars contraxit bona fide.

In forma dist. conseq. ergo iudex debet in dubio sequi, quod est turius. conc. conseq. debet quivis alius in quovis dubio sequi turius, neg. conseq. In primis, non turius, sed certius, hoc loco ait Pontifex, inter quæ est magnum discrimen. Dein loquitur de se ipso, ut iudice, atque ut talis mandat, eos separari; unde ex hoc casu ad summum sequitur, iudicem debere turius, aut certius sequi in judicando. *3. Responderi etiam potest 2. cum Arriaga, in hoc calu saltem datum fuisse impedimentum publice honestatis; nam, cum eo in capite dicatur, pueram illam, nondum septennem, dictam fuisse ejus uxorem, & juvenem forsitan tentasse copulam, Pontifex inferre potuit, malitiam in puerâ supplevisse ætatem, adeoque fuisse saltem sponsalia, consequenter datum impedimentum publicæ honestatis, quod ante Tridentinum dirimiebat matrimonium usque ad quartum gradum, cum consanguineis sponsi, aut sponsæ, & onerabatur etiam ex sponsalibus invalidis, preterquam ex invalidis ob defectum consentius, ut videtur est apud Layman l. 5. tr. 10. p. 4. c. 9. n. 1. quamvis modò hoc impedimentum, ob sponsalia de futuro, à Tridentino sej. 24. c. 3. de reform. restrictum sit ad primum tantum gradum.*

253. Hinc Eugenius declaravit, matrimonium subsequens esse nullum: & inde est, quod cit. cap. dicat, tum propter honestatem Ecclesie; quia ipsa conjux ipsius fuisse dicitur, tum propter predictam dubitationem. Nec dicas, superposito hoc impedimentoo, non fuisse amplius dubium

dubium matrimonium, sed certò nullum. Resp. enim, dubium tamen fuisse impedimentum affinitatis ex copula, & hoc reseruntur verba *tum propter predicam dubitationem*. Dein potest fors etiam dici, licet certius, hoc est, longè probabilius, vel etiam aliquo modo certum, fuisse impedimentum publicæ honestatis, fuisse tamen etiam aliquale dubium de isto, propter statem nequam septennem puellæ, cuius consensus forte tunc nequam validus fuit. Ex quibus tantum sequitur, quod judex debeat sequi in judicando, quod est certius, seu tutius: non vero universaliiter etiam alii; nisi tamen vox *certius* significet non tutius, sed absolute certum; quod non raro in jure significat; nam omnes debent facere id, ad quod certò obligantur.

254. Ob. 4. *Clementina. Exiit. de verborum significacione.* Cum enim inter Fratres Minorum fuissent exortæ controværsia, de variis dubiis circa suam Regulam, Clemens V. in Concilio Venerabilium interrogatus, eaque dubia resolvens, inter alia sic ait: *Nos itaque, qui in sinceras horum conscientias delebamur, attendentes, quod in his, quæ anime salutem respiciunt, ad vitandos graves remorsus conscientie, pars secundum est tenenda: ergo universaliter in dubio tutius est tenendum, ad vitandos remorsus conscientie.* Resp. neg. consi. In his verbis non continetur universale præceptum, sed ad summum consilium, nisi velim dicere, sermonem ibi esse de dubio praktico, quod videntur laborasse multi Fratres Minorum, & hinc habuisse graves remorsus.

Si enim esset præceptum, in omnibus, etiam remoisi, vel speculativis dubiis, amplecti tunc, cur ipse Clemens id non in eadem Concluione ubique præscribit? Sic ibidem queretur, an tenerentur Fratres, omnia consilia Evangelica, etiam, quæ non continentur in Regula, observare; & eoquod in principio Regulæ haberetur: *Regula; & vita Fratrum Minorum hæc est, scilicet Domini nostri Iesu Christi sanctum Evangelium observare:* & tunc foret, observare omnia: Papa tamen respondet, non teneri. Item queretur, an verba imperativi modi, in Regula posita, semper haberent vim præcepti: tunc iterum foret, observare omnia tanquam præcepta: attamen Pontifex statim post verba objecta respondet negative. Videri potest ipsa Clementina valde longa, & ex ipsa patebit hæc veritas.

255. Dices. Tutius quidem esset, ista observare tanquam præcepta: at non esset tutius; ea præcipere, eoquod infirmitas humana nimum gravaretur. Resp. Recte dicit: sed hoc ipso admittis, non semper in dubio tutiora esse de præcepto; si enim præcepta non sunt, etiam non sunt amplectenda tanquam præcepta. Adverte tamen, quandoque in dubio tantum unam partem esse tutam, & dici tutiorem, non comparative, sed exclusivè. Sicut quandoque etiam particula *magis* ita sumitur: de qua re n. 268. de DEO & tunc utique debemus sequi tutiorem. Rursus debemus sequi tutius, si non possumus deponere dubium; an forte res sit prohibita, nec per principia directa, nec per reflexa: iterum, quando agimus contra eum, pro eius jure stat possessio: item, quando in certis talibus id jura specialiter præcipiunt: vel in spe-

ciali materia, specialis ratio nos cogit: universaliter autem verum non est, quod tempèr in dubiis, etiam remotis, vel speculativis, ad tutius teneamur.

256. Ob. 5. Omnes antiqui concordi vocè docent, quod in dubio tutior pars sit eligenda, adeò, ut Vasquez in t. 2. disp. 65. c. 3. n. 8. dicat, se neminem ex scriptoribus invenisse, qui oppositum dicat, saltem in dubio juris; seu de existentia legis, quando est periculum peccati: atqui, in fe tanti momenti, recedere à communione antiquorum sententia, est nefas: ergo. Confirmatur 1. Est incredibile, quod tota retro antiquitas, per plura sæcula, erraverit in principio morali; adeò latè patente, & contra veritatem asseruerit, obligationem adeò universalem; atque ad omnes homines, & plurimas eorum actiones se extendentem, non sine periculo plurium peccatorum formalium: ergo debet dici, vere dari obligationem sequendi tutius in dubio. Confirm. 2. Etiam plurimi recentiores idem principiū adstruunt: & Clerus Gallicanus an. 1700. 4. Septembr. damnavit propositionem, quia asserebatur, quod tantum sit consilii, non vero præcepti, in dubiis sequi partem tutiorum: ergo tam antiquitas, quam hodiernæ tempora, conspirant in illud principiū.

257. Hac objectio magnam præfert specimen, & ad eam rite solvendam, exponendum est, qui hæc recentiores, qui antiqui dici solent. In primis aliqui per recentiores intelligunt omnes non Thomistæ, aut Scotistæ, & præsertim intelligunt auctores holæ Societatis, qui scilicet serius, quam illi scribent cœperunt. Hæc tamen denominatio, saltem inter nos, non est usitata: neque etiam, quando à me recentiores communiter aliquid asserere dicuntur, omnes nostri auctores intelliguntur, quasi omnes communiter id docerent; hoc enim sèpè esset falsum:

Mulò minus in hæc quæstione usurpatur hæc vox in dicta significatione; nam eâ suppositâ per antiquos deberent intelligi Thomistæ, & Scotistæ, ex quibus plurimi hoc principium negant, præsertim post Bartholomæum Medinam ex ordine S. Dominici, qui à quibusdam citatur, tanquam auctor sententia benignæ, quamvis jam aliqui ante eum sententiam illam, saltem cum aliqua moderatione, amplexi sint, de quo infra. Quare in ista quæstione, aut quando agitur, de obligatione sequendi tutiora, aut etiam probabiliora, per antiquos communiter intelliguntur scriptores ante Bartholomæum Medinam, qui anno 1577. scripsit: qui autem hunc comitati, aut secuti sunt, adeoque omnes, qui post annum 1577. usque hunc per sequi sæculum editi sunt, in ordine ad hanc quæstionem, recentiores vocantur. Quandisque tamen per recentiores intelliguntur recentissimi, vel moderni scriptores, à medio circiter sæculo: quod ex circumstantiis materiæ, vel authorum, colligi poterit.

258. Jam in forma. Resp. 1. neg. magis nam multi nec attinunt hanc questionem: & qui eam attinunt, non omnes dicunt, ex præcepto semper sequendum tutius, ut ostendemus, quando agemus de usu opinionis probabilis. Si Vasquez non invenit, invenire alii antiquos nobiscum sentientes: certè S. Antoninus, scriptor uti-

utique antiquus i. p. tit. 3. c. 10. §. 10. dicit, in dubio leges benignius accipiendas: & eodem §. prius dixerat: *Eligere viam tutiorem consilii est, non precepti.* Certe ex antiquis multi permisere electionem inter duas sententias æqualiter probabiles: multi etiam ex antiquis, magni viri, citandi n. 268. admisere, in dubio voti aliquem non teneri ad tutius: & tamen votum est quasi lex privata, atque rationes adversæ, vel in utroque casu, præcepti, & voti, probant obligacionem, vel in neutro. Ipse Vásquez videtur, admittere usum licitum sententia tantum probabilis, quod, quomodo stet cum isto principio, ita universaliter accepto, viderit ipse: nisi (ut Rasslerus in *norma recti. disp. 3. q. 9. a. 19. n. 802.* eum loqui putat, & sat bene probat) loquatur tantum in casu dubii practici. Accedit, ut bene advertit idem Rasslerus, quod multi antiquorum possint exponi de dubio practico; quia, nec ex materia subiecta, nec ex ratione, colligitur, eos intelligi debere de dubio etiam speculativo, seu remoto: & videntur convenientius de dubio practico exponi, tum, quod rationes ab iis adductæ, plus non probent, tum, quod alias aliquando nimis rigidè sensisse viderentur.

259. Resp. 2. neg. mi. Nam illi, qui hac in quæstione vocantur recentiores, sunt in primis numero plures, & (exceptis antiquorum primis) S. Thoma, S. Bonaventura, Scoto, & quibusdam aliis quoad ingenium, studium, eruditionem, ordinem, ac claritatem doctrinæ, tractationem quætionum in terminis, & claram eorum expositionem, soliditatem rationum &c. omnes saltem simul sumpti, antiquis certè æquales, si non quandoque superiores, quæ fusi prosequitur idem Rasslerus in *norma recti. disp. 3. q. 9.* per totum articulam s. qui dignus est legi.

Resert ibidem hic auctor n. 493. Clerum Gallicanum anno 1700. gravissimâ censurâ notâsse assertionem cuiusdam recentioris, dicentis, omnia esse hodie melius examinata, & ob hanc rem, in omni materia, & præcipue in morali, libentius juniores, quâm antiquiores se legere, & sequi. Et sanè propositio hæc est vigesima inter censuratas à Clero Gallicano. Et que hæc ejus censura: *Hec propositio temeraria est, scandalosa, perniciosa, erronea, SS. Patribus, & antiquis Doctribus contumeliosa: spretâ in moribus Christianorum componendis necessariâ Scripturarum, ac traditionis autoritate, & interpretatione, moralem Theologiam arbitrariam facit, viâque parat ad humanas traditiones, & doctrinas Christo prohibente stabilendas.* Sed Rasslerus loc. cit. addit, hanc propositionem, si riœ, & intra suos limites, accipiatur, nullam censuram mereri, si scilicet tamquam intelligatur, juniores simul acceptos, melius discussisse quæstiones morales, quâm communiter antiqui fecerint: certè, ait, quæstiones, melius scriptas, vel tractatas reliquiss: dum antiqui non semper ita enucleatæ, & distinctè scripserint.

Ex quibus omnibus hoc saltem habetur, quod cum tot recentioribus, afferentibus valde graves rationes, possit utique ab antiquis recedi, ut infert idem in *norma recti. disp. 3. q. 9. a. 19. num. 803.* Sanè videtur innegabile, à pluribus antiquorum sententiis, jam plures, etiam nostros in hac quæstione adversarios, recessisse. Ali-

ud esset, si ageretur de lege aliqua positiva Divina, quæ deberet nobis per traditionem innotescere; tunc enī, si antiqui, per plura scula, aliquid constanter servandum dixissent, quævis rationem non attulissent, deberet utique eis credi; sic enim traditio Divina ad nos debuit pervenire. At hīc non agitur de lege positiva Divina, sed de naturali, quam non traditionalis, sed lumine rationis naturalis, aut supernaturalis, debemus rescribere.

260. Ad 1. confir. negatur in primis suppositum, quod tota antiquitas illud principium tenuerit: quod autem maxima pars antiquorum Doctorum id tenuerit, omittitur: negatur autem, esse incredibile, eos in hoc principio errasse. Ut enim recte observat iterum Rasslerus in *norma recti. disp. 3. q. 9. a. 19. n. 804.* debet admitti, per longum, plusquam centum annorum tempus, errasse maximam partem Doctorum, scilicet, aut antiquos, qui hoc principium adstruxerunt, aut sic dictos recentiores, qui hoc negarunt. Si ergo adversarii non videntur incredibile, quod per integrum sæculum (quod tamen ab eruditissimo Cardinali Bellarmino *Sæculum Doctorum, & Sandorum appellatur*) per integrum, inquam, sæculum, & amplius, maxima pars Doctorum erraverit, non etiam mirentur, si nobis ē contrario non videatur incredibile, quod quoad majorem partem antiquiores errerint.

Et hoc etiam ex eo fit credibilitus, quod quidam antiqui istam fortè rem non ita ex professo examinârint, & hinc faciliter lapsi sint: de quo *norma recti. disp. 3. q. 9. a. 5. n. 506.* Adde, quod quidam eorum hoc ipsum principium videantur fundâsse in alio priori falso, nempe, quod nulla detur ignorantia invincibilis juris naturalis, vel etiam positivi Divini. Nec dicas, non videri, quomodo DEUS talē errorē potuerit permittēre; nam, si juxta adversarios potuit errorē permittēre in doctissimo sæculo post Medianam, cur non in prioribus? Dein, si potuit permittēre decipi illos, qui opinabantur, non dari ignorantiam invincibilem juris naturalis, cur non & alios, qui ex illo principio inferebant hoc alterum de eligendo tuiore in dubiis? Illos autem decipi permisit; nam quamvis non omnes antiqui id senserint, tamen tam multi id sensere, ut Germon libro de vita spirituali let. 4. coroll. 3. dicat: *Concors est sententia, nullam in his, que legis Divine sunt, cadere ignorantiam invincibilem.* Scilicet potest DEUS permittēre conscientiam errorēam præsertim, quæ per se ad melius compellit, quamvis per accidens occasio aliqua peccatorum foliū malum esse possit.

261. Ad 2. confir. Dicitus Cleri Gallicani Conventus consistebat in sexdecim Episcopis, & aliquot inferioris ordinis clericis; tot enim subscripti inveniuntur. Jam verò anno 1714. in cœla Constitutionis *Unigenitus* Parisiis convenerunt 40. Episcopi, & in suo Conventu ediderunt Instructionem Pastoralem, eamque unâ cum epistola encyclica ad omnes regni Antistites misserunt: & tamen congregati hi Præsules, numero illis sexdecim longè superiores, in fine literarum sic scribunt: *Nos vos rogamus.... quia bene scimus, quod non possimus hac super re vobis ultimam obligationem imponere: unde verosimiliter nec* pia-

prioris poterant magis obligare. Sed quidquid in, si Clerus Gallicanus suam censuram tantum vibat contra sententiam, afferentem, in dubiis practicis non sequendum tutius, equidem nos non ferit: si extendit eam etiam ad dubia tantum remota, seu speculativa, nos iterum sapientius Conventus ferire non vult, extra Gallia jura constitutos. Quod attinet ad adversarios modernos, in primis multi non sat distincte procedunt, multi in nimium rigorem vergunt: quandoque etiam acribus convitis potius, quam argumentis pugnant, ut adeo & de ipsis non sit incredibile, eos fuisse lapsos: certe eorum auctoritas alii maximo etiam numero, & insuper meliore ratione fulis, praeferri non debet.

ARTICULUS III.

An obligemur ad tutius in d. o. legis.

262. **D**iximus jam in genere, nos non semper teneri ad tutius, quando dubitatur speculativè, seu remote de licentia, vel honestate objecti: ex quo unique insertur, nos neque universaliter teni ad tutius in dubio legis; quia tamen quæstio hæc, ad praxim utilissima, digna est, ut enucleatus tractetur, & auctores non convenient, saltem quoad omne genus, vel speciem legum, hinc ulterius statuendum, an non saltem in dubio de certa specie legum, teneatur ad tutius: qua ratione etiam, præcedenti articulo dicta magis confirmabuntur. Triplex autem communiter solet assignari lex, nempe Naturalis, Divina positiva, Humana.

263. Dico 1. Certus de lege, & dubius de dispensatione, privilegio, cessatione legis, vel excusatione ab ea observanda: item dubius, an legem positivam certam jam impleverit, stante hoc dubio, tenetur ad tutius, hoc est, ad observationem legis. Ita communissime ferè omnes. Prob. In his casibus lex est in possessione, & pro ea stat presumptio: at vero dispensatio, excusatio &c. sunt res facti, quæ in dubio non presumuntur, ut habet communis: ergo debent probari facta, vel posita. Quare, qui dubitat, e. g. an vigesimum quartum annum compleverit, non potest absque dispensatione presbyteratum accipere: qui dubitat, an die sabbati noctu jam sonuerit hora duodecima, non potest carnes comedere.

264. Dico 2. Dubius, an lex existat, debet veritatem inquirere, quantum moraliter convenit pro gravitate rei, & ipse moraliter potest, ac interim actionem minus tutam suspendere: vel, si nolit inquirere, debet tutius facere, seu legem etiam dubium observare. Ita omnes. Prob. Nolens inquirere, an lex existat, vel non, laboret, æquivalenter ignorantia vincibili: sed hæc juxta omnes, tam Patres, quam Doctores, non excusat; cum omnes agnoscant peccata ignorantia, quæ maximè dantur, si ignorantia est vincibilis: ergo. Dixi in ma. *æquivalenter*; nam, quanvis ponatur casus, in quo etiam adhibito labore, non possit veritas deprehendi, adeoque te ipsa sit ignorantia invincibilis, tamen, quihoc

R. P. Ant. Major Theol. Tom. I.

nescit, neque potest rationabiliter supponere, & omittit inquirere, se habet ut alius, qui committit, quando potest veritatem deprehendere.

Imò videtur, planè talis etiam non esse interrogatur, quamvis putaret, se veritatem rescriutum: saltem, in æstimatione morali omnium, ita se habet, estque culpabilis; quia non fecit, quantum in ipso fuit, ad quod tamen faciendum, hoc est, ad moralem diligentiam, in veritate inquirenda adhibendam, obligat lex DEI, ut omnes consentiunt; nam omnes dicunt, dari peccata ignorantia, scilicet vincibilis, quæ in tali non interrogante utique datur: id quod etiam probat remorsus conscientia, nasci solitus in iis, qui veritatem inquirere negligunt. Confit. 1. Illicitum est operari cum dubio practico: atqui non inquirens veritatem, & agens minus tutum, operatur cum dubio practico; nam ex dubio speculativo, de honestate objecti, oritur mox practicum, de licentia actionis: nec potest istud ab eo, qui veritatem non indagat, ex ulla principiis, directis, aut reflexis, deponi: ergo, vide etiam n. 244. Confirm. 2. Nisi daretur obligatio, vel inquirendi, an lex detur, vel sequendi tutius, corrueret fermè omnis disciplina, & quilibet faceret, quod liberet: hoc est absurdum: ergo.

265. Dico 3. Post factam sufficientem inquisitionem, adhuc dubius de existentia legis humanæ, non tenetur ad eam observandam. Ubi nota, parem esse rationem, sive dubitetur, an lex omnino sit lata, sive, an sit universalis, & aliquem casum per se comprehendat; quia etiam hoc dubium est dubium de substantia legis; est enim dubitare, an detur lex præcipiens, vel prohibens illam materiam, vel actionem. Aliud est, si lex per se comprehendat illum casum, & tantum dubitetur, an quis per accidens excusat; tunc enim, ut jam dictum n. 263. tenetur ad legem. Conclusionem hanc nostram tenent S. Antoninus 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. circa medium ubi ait: *Inter duram & benignam circa precepta sententiam, quod benigna est potius ceteris paribus interpretatio facienda: quod etiam asserit Wilhelmus Suarez in 1. 2. tr. 3. disp. 12. sec. 5. & tom. 2. de relig. l. 4. de voto c. 5. n. 7. & tom. 5. in 3. p. de censuris disp. 40. sec. 5. à n. 14.* Thomas Sanchez, Henriquez, Sa, Conink, Lessius, Tannerus, Lugo, Pallavicinus, Filluci, Layman, Arriaga, Baldellus, Oviedo, Terillus, Haundius, Aloza, Mendo, Cardenas, Gobat, Abreu, Dicastillo, Giballinus, Gordon, Bardi, Tamburinus, Ant. Perez, Raynaudus, Schildere, Rhodes, Escobar, Sarasa, Illung, Stoz, Bussenbaum, Malderus, Abelli, Bonacina, Bosfius, Joannes à S. Thoma, Delbene, Gibbon, Sangallenfes, Passerini, Rheding, Engel, Biel, Vidal, Metzger, Bosco, Sporer, Neusser, Cottonius, Antonius à sancto Spiritu, Leander à SS. Sacramento, Caramuel, Diana, & alii, quos citat in suis manuscriptis P. Josephus Vogler, vir à copiosissima lectione, & vastissima memoria, celebratissimus: & potuisset citare plurimos alios, imò omnes, qui amplectuntur sententiam, quam vocant, benignam.

266. Probatur autem conclusio 1. Obligatio servandi omnes leges, circa quas, omnibus consideratis, dubitatur, an existant, vel non, est

est valde gravis, & onerosa: sed talis obligatio non est adstruenda sine rationibus efficacibus, quales tamen non possunt afferri: ergo, major. prob. vi illius obligationis teneremur, non tantum ad leges re ipsa existentes, quando de illis dubitaremus, sed etiam ad plures, re ipsa non existentes, easque sœpe difficillimas, quoties scilicet dubitaremus, an darentur, quod sœpissime contingit, quod esset valde grave. mi. superior quoad primam partem est passim recepta, etiam ab adversariis in aliis materiis, etiam circa legem Divinam: ergo adhuc magis recipienda est circa legem humanam. Sic ex eo solo, quod non probetur efficaciter obligatio, constendi circumstantias norabiliter aggravantes, P. Thyrus, alias rigidius sententiam magnus fautor, eam negat in quæst. selectis. tom. 3. disp. 41. sec. 1. Quoad alteram vero partem ea mi. probabitur solutione objectionum. Huc spectat etiam probatio n. 248. adducta.

Nec dicas 1. probari sententiam oppositam saltem auctoritate; nam hæc est ad minimum æqualis, si non major, pro nostra sententia, ut patet, partim ex isto, partim ex precedente articulo. Neque dicas 2. præxim communem esse nobis oppositam; nam ista nullatenus probat oppositum rigorem. Belgæ etiam, & Galli rigoriste, quamvis verbotenus valde rigida disciplinam profiteantur, eam ipso opere non semper exequuntur, præsertim aliqui, qui, licet rigorem, & tutiora, ubique inclament, tamen, cum rigidè observandæ essent Pontificia Constitutiones, & juramentum Formularii sincerè præstandum, minimè tutiora sequuntur; foret enim sœpe longè tutius, beneficia deserere, quam, prout ipsis jurant, jurare.

267. Prob. conclus. 2. Jus naturale, se solo, non obligat absolutè, ad servandas omnes leges humanas dubias, saltem non obligat, si legislatores humani nolint, subditos obligari in dubio invincibili legis: atqui probabilius nolunt, eos in tali dubio obligari: ergo, prob. min. ex variis textibus juris utriusque (præter jam citatos n. 248.) primò ex Jure Canonico. C. Ex parte tua. finali de transactionibus dicitur: *In his vero, super quibus jus non invenitur expressum, procedas equitate servata, semper in humaniorem partem declinando, item Reg. 57. de reg. jur. in 6. Contra eum, qui legem dicere potuit apertius, est interpretatio facienda.* Quamvis autem, ut notant auctores, hæc regula principaliter loquatur de contractibus, qui sunt leges privatæ, tamen etiam adhibetur ad leges communes, quando scilicet interpretatio, quæ alias à principe peti debet, ab eo moraliter haberet non potest. Patitur quidem etiam hæc regula, ut aliae, suas exceptiones: at nulla est contraria nostra sententia. videatur P. Wiesner l. 5. tit. 41. in banc regulam.

Probatur eadem. mi. textibus Juris Civilis. leg. 9. ff. de reg. juris. *Semper in obscuris, quod minimum est, sequitur:* quam regulam etiam acceptavit Jus Canonicum cit. n. 248. ergo, si dubium est, an major, an minor obligatio, sit imponenda, afferenda est minor: si dubium, an aliqua, an nulla, afferenda est nulla. leg. 192. eod. tit. *In redubia, benigniorem interpretationem sequi, non minus justius est, quam tutius.* leg. Benignius 18. ff. de legibus. *Benignus leges interpretandas sunt, quo*

voluntas eorum conservetur. leg. *Si fuerit, 10. ff. de rebus dubiis.* In ambiguous rebus humaniorem sententiam sequi oportet. leg. Arrianus. 47. ff. de obligacionibus, & actionibus. Arrianus ait, ubi de obligando queritur, propensiore esse debere nos, si habeamus occasionem ad negandum: ubi de liberando, ex di verso, ut facilior sis ad liberationem.

Confirm. Qui invincibiliter ignorat legem, non obligatur ad eam servandam: arqui invincibiliter dubius de lege, moraliter ignorat legem: ergo, ma. probata est à n. 57. mi. prob. Taliter dubius non potest affirmare, legem dari: ergo moraliter eam ignorat; sic enim moraliter dicimus ignorare ea, de quibus non habemus fundatum sufficiens, ut dicamus, ea potius dari, quam non dari. prob. ant. Talis, vel dubit negativè, & non habet rationem sufficientem afferendi, quod lex detur, sicut nec negandi; adeoque non minus ignorat, legem dari, quam dari ejus negationem; ignorat enim utrumque. Vel dubit positivè, dubio strictè tali, & tunc rationes se mutuò elidunt, ac neutræ prævalent: ergo iterum non potest affirmare, legem dari, sicut nec ejus negationem: adeoque nescit, quid censeat, an, dari legem, an, non dari; quod moraliter est idem, ac nescire, quid detur, vel non detur: consequenter, invincibiliter dubius de lege, est in sensu morali invincibiliter ignorans legem, atque adeò non tenetur ad eam servandam.

268. Dico 4. Post factam sufficientem indagationem, dubius etiam de lege Divina positiva, aut etiam naturali, per se non tenetur ad turius. Ita iterum S. Antoninus 1. p. tit. 3. c. 10. f. 10. ubi, cum dixisset, præcepta esse benignius interpretanda, mox addit: *Hujus ratio est, quia præcepta DEI, & Ecclesiæ non sunt ad tollendam omnem sp. ritualem dulcedinem: ergo loquitur etiam de præceptis Divinis: quod etiam manifestum est ex verbis paulò antè ab eodem Sancto positis circa præcepta, & humana, & Divina. Idem tenet plerique auctores, qui id sentiunt de dubio legis humanæ, & concedere hoc etiam debent omnes patroni sententia, ut vocant, benignæ.*

Probatur hæc conclusio iisdem serè rationibus, quibus probata est conclusio immédiata præcedens: scilicet, etiam hæc obligatio est gravissima, nec sufficienter probatur: ex quo ipso principio plures inferunt, non esse sequendum tutius in quibusdam legibus Divinis, e. g. non esse exponendas in confessione circumstantias aggravantes, ut dictum n. 266. Rursus rationes, quæ suaderent obligationem servandi leges Divinas dubias, suaderent etiam obligationem servandi leges humanas dubias: hanc non persuadent: ergo nec illam. Confirm. In dubio, an votum sit emissum, gravissimi auctores, jam ante Vasquezium, negarunt obligationem illud implendi, ut Dominicus Sotus de Justitia, Angles, Medina, Ludovicus Lopez, Emanuel Rodriguez, Glossa: & post Vasquez longè plures cum Layman l. 1. tr. 1. c. 5. f. 4. n. 31. atqui, ut haber Arriaga tom. 3. de act. hum. disp. 25. sec. 2. n. 5. votum est quasi lex particularis, quæ nos immédiatè obligat DEO: ergo, si votum dubium non obligat, neque obligant alia leges dubia Divinae.

ARTICULUS IV.

Solvuntur Objectiones.

269. **O**b. 1. contra 3. conclus. *Deuter. 17. v. 8.* DEUS ita præcipit: *Si difficile, & ambiguum, apud te judicium esse perspexeris, inter sanguinem, & sanguinem, causam, & causam, lepram, & lepram: & judicium intra portas tuas videbis verba variari, & ascende ad locum, quem elegerit Dominus DEUS tuus: veniesque ad sacerdotes Levitici generis, & ad judicem, qui fuerit illo tempore, querisque ab eis, qui indicabunt tibi judicii veritatem. Et facies, quodcumque dixerint, qui presenti loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem ejus: sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram: ergo, vel debemus semper attingere verum, vel sequi tutius.*

Hanc videtur consequentiam inferre *Camargo*, qui hoc textu triumphat in sua regula *beneſtatis p. 1. l. 1. controv. 9. a. 3.* ubi statim sub initium n. 57. ait. *Hoc unum testimonium Divinum, si satis ponderetur, & attendatur, probabilitatem radicatus convellit, totamque fabricam recentiorum ab ipsis fundamentis quatit, ac diruit.* Quando autem sibi ipsi objicit *§. 3. num. 74.* hoc textu etiam probari, quod opus foret, ut pro quovis dubio recurratur ad *Summum Pontificem*, sicut scilicet *Judai* propter illa dubia debent recurrere ad supremum judicem, respondet *§. 4. a. num. 87.* vel eos, qui veritatem sincere indagant, ordinarie eam reperturos esse (quod est falsum; cum gravissimi viri, & sinceri veritatis amatores, sint sibi valde ſæpe oppositi) vel eos tutius facere posse (quod in tot occasionibus semper facere est difficillimum.)

270. *Resp. in forma neg. conseq.* *Judæi* in illis dubiis, qualiacunque ibi intelligantur, (nam de hoc quæſtio forte esse posset) debent recurrere ad *summum Sacerdotem*, vel *Judicem*; quia supponebantur potuisse recurrere, præſertim in regione non adeo magna: consequenter habebant dubia vincibilia. At nos ſæpe verſamur in dubiis invincibilibus, neque poſſumus habere recursum ad Pontificem, tum; quia *Pontificis* tempus non patitur, tum; quia *Pontificis* dubia, pro quibus utrinque graves stant *Dores* non ita facilè decidit, tum; quia non quilibet potest eum accedere, ut per se patet; alias enim cur tot libri implentur opinionibus, aut *ſententiis* practicis, probabilitatis metas non excedentibus, & non statim consulitur oraculum *Vicarii Christi*? *Quod si tamen Pontifex* aliquid decidat (uti *Alexander VII. & VIII.* atque *etiam Innocentius XI.* multa deciderunt) illis utique parendum est. Tandem non præcipitur ibi *Judæis*, ut, quando non poſſunt accedere *summum Sacerdotem*, sequantur in omni dubio tutius; unde hic textus non est ad rem.

271. *Ob. 2. S. Thomas quodlibeto 8. q. 6. a. 13.* ſic ait: *Illud autem, quod agitur contra legem, ſemper eſt malum, neceſſatur per hoc, quod eſt ſecondum conſientiam: ergo debemus ſemper ſequi tutius.* *Resp. Quid ergo faciendum, ſi in*

utroque alicui appareat aliquid mali, & in uno quidem videatur ratio minor mali, re ipsa tamen fit major, uti abſolutè contingere potest? an in hoc caſu talis, faciens, quantum potest, tutius, tamen peccabit? Quare ſatendum eſt, hunc textum, ſi in rigore, quem prima fronte adverſarii videtur præſerve, ſumatur, probare nimium; nam ſic vera eſſet propositio: *Non licet ſequi opinionem, vel inter probabiles probabilitam: ſi ſcilicet, ut potest fieri, opinio illa eſſet re ipsa falſa, & minus tuta: hæc autem propositio eſt tertia inter damnatas ab Alexandro VIII.*

Rursus fequeretur, vel nullam dari ignorantia, juris ullius invincibilem, vel cum illa operantem, non excusari a peccato. Primum eſt clare falſum; cum evidens fit, multas leges poſitivas ignorari, etiam a doctis, & aliqua quoque præcepta juris naturalis, non quidem quoad prima principia, ſed tamen quoad conclusiones remotores; cum authores graviflmi, ac piiflmi, quoad has ſint ſibi oppoſiti. Secundum non potest dici; nam iterum eſt propositio 2. ab *Alexandro VIII.* damnata: *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in ſtatu naturæ laſpe operantem ex ipſa non excusat a peccato formalē.* Unde huic textui etiam adverſarii aliquam expoſitionem benignam adhibere debent.

272. *Quidam ergo respondent, S. Doctorem* loqui tantum de actionibus factis contra legem naturalē, quod videtur poſſe ſum ex quæſtione ibi tractata, ſcilicet, an liceat habere ſimul duas præbendas; hoc enim ſpectat ad *jus naturale*. Quare hic textus potius objici deberet contra quartam conclusionem; at, quia in eo expreſſa juris naturalis mentio non fit, ſed *S. Doctorem* legem ut ſic tantum innuit, etiam contra tertiam conclusionem objicitur. Dicunt ulterius iſi authores, *S. Thomam* cum multis aliis antiquis negaſſe, quod detur aliqua ignorantia invincibilis juris naturalis: conſequenter ſenſiſſe, quod faciens, quantum eſt in ſe, ſemper a *DEO* juvetur, ad veritatem circa illa objecta attingendam: quibus poſtitus utique verus eſt textus ex eo objectus.

Mihi autem videntur de *S. Doctore* horiſcentiū illi ſentire, qui dicunt, iſum diſtam ſententiam nunquam docuiſſe: & mallem unum, alterumve vocabulum, minus propriè exponere, quam talem doctrinam Angelico adſcribere, præſertim, cum in *Summa*, qua eſt ejus, quaſi ultimum, & prætantissimum opus, aliter docuerit (ut alii etiam agnoſcunt, & ideo dicunt, Angelicum priorem opinionem retrahitſſe.) nam *S. D. 1. 2. q. 94. a. 4. in corp. docet*, quod, quamvis *jus naturale* ſit commune apud omnes, quoad prima principia, & quoad hæc ſit notum, non tamen ſit ita notum, quoad conclusiones; has enim, ait, poſſe a quibusdam ignorari propter hoc, quod aliqui habent depravatam rationem ex paſſione, ſeu ex mala conſuetudine, ſeu ex mala habitudine naturæ: quibus ultimis verbis non in dicatur culpa, ſed hebetudo naturalis intellexit, qua non eſt in potestate hominis, adeo que nec culpabilis.

Rursus ead. q. a. 6. in corp. ait: *Potest lex naturalis deleri de cordibus hominum, vel propter malas perſuaderes (eo modo, quo etiam in ſpeculatīvī errorē contingent circa conclusiones necessariae.)*

rius) vel etiam propter pravas consuetudines &c. ubi iterum per malas persuasions non intelliguntur culpabiles, sed tantum falsæ, scilicet tales, per quales malas etiam in speculativis errores contingunt. Iterum 1. 2. q. 100. a. 1. in corp. cùm dixisset, aliqua statim per se quenlibet hominem ratione naturali judicare esse facienda, approbanda, vel reprobanda, post pauca ait: *Quedam vero sunt, quæ subtiliori consideratione rationis à sapientibus judicantur esse observanda, & ista sic sunt de lege naturæ, ut tamen indigeant disciplinæ, qua minores à sapientioribus instruantur.* Quis autem non videt, posse absque culpa minorum, seu rudiorum, contingere disciplina, seu instructionis defectum? Rursum quæstione 3. de malo a. 8. in corp. ait: *Per ignorantiam auferunt voluntatis actus, & sic tollunt voluntarium, quantum ad id, quod est ignoratum. Unde, si in eodem actu aliquid sit ignoratum, & aliquid scitum, potest esse voluntarium, quantum ad id, quod est scitum: semper tamen est involuntarium, quantum ad id, quod est ignoratum: sive ignoretur deformitas actus, puta, cùm aliquis nescit, fornicationem esse peccatum, voluntarie quidem facit fornicationem, sed non voluntarie facit peccatum &c.* ergo omnino non peccat; quia non potest dari peccatum non voluntarium: & tamen fornicatio est contra jus naturæ.

273. In forma igitur neg. conseq. S. Doctor enim ibi non agit de conscientia invincibiliter errante, sed de errante vincibiliter, vel præcè adhuc dubia: quo casu utique etiam nos dicimus, quod debeat stante eo dubio fieri tuus. Et sic de ignorantia vincibili S. Thomam explicat S. Antoninus 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. ubi ait: *Hec enim verba Beati Thomæ non possunt intelligi, nisi de his, ubi manifeste patet ex Scriptura, vel Ecclesiæ determinatione, quod sit contra legem: & non de illis intelligit, ubi non appetet; alias sibi contradiceret in eodem libro, quod non est credendum: ubi illud manifeste indicat ignorantiam vincibilem; nam ignorantia rerum, quæ in Scripturis manifestè prohibita sunt, vel etiam ab Ecclesia ut prohibita declarata, ordinariè saltem vincibilis est; quia docti ordinariè per se res illas prohibitas sciunt, rudes à doctis diligenter quærendo rescribere possunt.*

Dices. Hac ratione S. Doctor non solvisset quæstionem, eo loco propositam; nam ea non erat, an quis præcè dubius possit duas præbendas admittere, sed, an absolute id fieri possit. Resp. legenti articulum illum patere, quod S. Doctor quæstionem ibi directè non resolvat, sed agat per principia reflexa: immo, quod non decidat an admittens duas præbendas agat contra legem, vel non; hanc enim quæstionem dein resolvit quodlib. 9. q. 7. a. 15. dicens, posse concurrere circumstantias, in quibus licet due præbenda acceptentur. Quando autem S. Thomas videtur insinuare, factam aliquam diligentiam, non hoc ipso ait, factam esse sufficientem: quare neque ex hoc capite nostra hæc responsio rejici debet.

274. Dices 1. Idem Angelicus quodlib. 9. q. 7. a. 15. eandem quæstionem de duplice præbenda tractans, ait: *Omnis quæstio, in qua de mortali peccato quæritur, nisi expressè veritas habeatur, periculose determinatur; quia error, quo non cre-*

ditur, esse peccatum mortale, quod est peccatum mortale, conscientiam non excusat à toto, licet fortè à tanto: & addit: *Precipue autem periculum est, ubi veritas ambigua est, quod in hac quæstione accidit: Ratio ejus est; quia inventiuntur in ea Theologi Theologis, & Juristi Juristi contraria sentire: ergo non licet in dubio agere, nisi tuus.* Resp. In primis S. Doctor videtur hic potius loqui, de decisione quæstionis speculativa, seu in scholis à magistris, vel lectoribus facienda. Si etiam de resolutionibus practicis loquitur, exponentus est de errore vincibili, qui, nisi sit omnino affectatus, videtur minus peccatum, quam, si scienter aliquid fiat, adeoque excusare à tanto, quamvis non à toto.

Quod enim error invincibilis excusat à toto, clare tradit S. Doctor quodlibet 8. q. 6. a. 15. sic scribens: *Error autem conscientia quandoque babet vim absolvendi, sive excusandi, quando solvet procedit ex ignorantia ejus, quod quis scire non potest, vel scire non tenetur.* Et in tali casu, quævis factum de se sit mortale, tamen intendere peccare venialiter, peccat venialiter. Quandoque vero error conscientia non habet vim absolvendi, vel excusandi, quando scilicet ipse error peccatum est, ut, cùm procedit ex ignorantia ejus, quod quis sine tenetur, & potest.

275. Dices 2. Angelicus quodlib. 3. q. 4. a. 10. ait: *Nullus excusatur, si sequatur errorem opinionem alicujus magistrorum.* Resp. S. Doctor per opinionem erroneam non intelligi tantum falsam, sed eam, quæ est contra manifestum Scripture testimonium, vel Ecclesiæ auctoritatem opposita: & quidem loquitur de casibus regulariter contingentibus, in quibus talis error, vel ignorantia est vincibilis, sicut utique fuit vincibilis in iis, qui Arium, aut Nestorium fuisse secuti, quos in exemplum S. Doctor adducit; cùm aperiissimum reclamaret Ecclesia. Si autem error iste omnino invincibilis esset, ut potest contingere e. g. in rusticis, bona fide creditibus' parocho, male docenti, etiam tales excusarentur à peccato infidelitatis. videatur norma recti disp. 1. q. 5. a. 10. num. 244.

276. Dices 3. S. Doctor 1. 2. q. 96. a. 6. ad 2. ait: *Si enim dubium sit, debet, vel secundum verba legis agere, vel superiorem consulere.* Idem docet 2. 2. q. 120. a. 1. ad 3. ergo non potest quis in dubio ad minus tutum se resolvere. Confirm. Idem in 4. dist. 21. q. 2. a. 3. ad 3. docet, debere exponi in confessione peccata, de quibus dubitatur, an sint mortalia, an venialia: & addit rationem: *Quia, qui aliquid committit, vel omittit, in quo dubitat esse mortale peccatum, peccat mortaliter, discriminari se committens.* Idem in 4. dist. 38. q. 1. a. 3. quæstioncula 1. ad 6. ait: *Si autem dubitet, quomodo se in votando habuerit, debet tatiorem viam eligere, ne se discrimit committat: ergo.*

Resp. disting. conseq. non potest quis se resolvere ad minus tutum in dubio de excusatione à lege, vel in dubio de cessatione legis, conc. conseq. in dubio de existentia legis, neg. conseq. S. Doctor primo loco querit, an quis possit aliquando ponere actum, quæm lex prohibet: in secundo agit de epikia: in utroque casu supponitur lex existens. Ad confirm. neg. conseq. S. Thomas agens de peccatis dubiis suppo-

supponit, quod dubius speculativè de peccatis non possit deponere dubium practicum; quia nullum habetur sufficiens fundamentum: & hinc paritatem instituit cum eo, qui practicè de aliis dubitat.

Quod attinet ad votum, ibi S. Doctor principaliter agit, an votum semper obliget: & sic incidenter addit, quod etiam votum dubium obliget, quod tamen potest intelligi de dubio pratico, quando quis scilicet non prudenter se relolvit: vel, quando est multò probabilius, aut quasi moraliter certum, quod voverit, & tantum dubium leve, aut non magnum in oppositum. Sed & dubium est, an S. Thomas, in hac responsione, circa dubium voti, fuerit omnino confirmatus; nam eandem questionem in *Summa* iurum bis tractans, scilicet 2. 2. q. 88. a. 3. & 2. 2. q. 189. a. 3. repetit duas alias responsiones, in 4. sententiarum loco objecto datae: at de dubio voti non amplius meminit.

277. Ob. 3. Scotus in prologo ad libros sententiarum q. 2. sub finem docet, et si multa sint dubia, non tamen esse dubiam viam salutis; quia potest sibi homo à dubiis tanquam à periculis cavere. Iterum in 3. dist. 25. q. 1. in responsione ad s. Præterea videtur, quod majores ad 1. sed sub finem, estque ipsa responsio ad 2. hinc post pauca additur: *Et per hoc patet ad 2.* ait Scotus. *Si unus peritus in scientia dicat, quod non licet sic mercari, & alius dicat, quod licet: tutius est non procedere sic, nec sic: sed expectare, quounque veritas pateat aliunde.* Rursum in 4. dist. 11. q. 6. idem Scotus ait: *Cum... dubium sit, an amyrum sit huius Eucharistie materia, & pars negativa multum sit probabilior, non sine peccato aliquis se exponit tali dubio:* ergo juxta Subtilem Doctorem sequendum est tutius.

Resp. neg. conseq. Ad primum textum, dico, loqui ibi Scotum de dubio pratico; nam addit, etiamsi actus per se non esset peccatum, tamen non carentem, sed se periculo exponentem, peccaturum: unde tantum debet evitari omne periculum formalis peccati, non verò tantum materialis. Ad 2. textum. In primis tantum dicit Scotus, esse tutius, non autem obligatorium: dein loquitur, ut vult, Mastrius, de sententia nondum fatis examinata, ita, ut possit ferri iudicium probabile de illa; quia non statim auctoritas unius, quamvis periti, facit sententiam probabilem, si alius stet in oppositum, (qualis est casus à Scoto allatus) præsertim cum ratione graviore.

Potest etiam dici, Scotum non tam loqui de operando, quam de docendo; nam addit: *Si enim ita esset, quod unus Doctor diceret, aliquem peccare mortaliter, nisi sic faceret, & alius, quod peccaret, si sic ficeret, tunc simplex foret perplexus: ideo bene videndum est in moralibus, antequam aliquid afferatur.* Vult scilicet, non statim ex stipede, ut ajunt, solvi, questiones morales gravissimas, quod utique neutquam prudenter heret. Ad 3. textum. Agit ibi Scotus de eo, an amyrum, vel, ut ipse habet, amyrum, possit adhiberi ad consecrandam Eucharistiam: cum autem hic agatur de valore Sacramenti, utique tutior est adhibenda: nec Scotus tantum in genere dicit, quod se exponat dubio: sed ait, *tali dubio:* unde ab hoc casu non est argumentum universale ad omnes alios. Adde, Scotum dicere, par-

tem negativam multum (ita enim habet exemplar Gothicum, quo usus sum, non multus, ut alii legunt) hoc est, notabiliter probabilem; adeoque non est amplius moraliter dubium, ut inferius pleribus digenitus. videri potest Mastrius in 2. sententiarum disp. 5. q. 2. a. 5. n. 100. ubi plures textus Scotti explicantur.

278. Ob. 4. Si lex humana dubia non obligat, non sufficit opus, ut Fratres Minores in dubio de obligatione sua Regulæ, an scilicet *verba imperativi modi* strictè sub præcepto obligarent, recurrerent ad Summum Pontificem: ergo. Resp. Ut in quovis Sacro Ordine, ita etiam in illo, fuere alii, aut multi simplices, qui habebant dubium practicum, quod ob varias, & oppositas Doctorum sententias, non facilè poterant deponere: cùmque insuper res esset maximi momenti, utpote concernens generalem disciplinam Ordinis, rectè petita est decisio authenticæ.

279. Ob. 5. Si lex humana dubia non obligaret, tunc ideo; quia non esset sufficiens promulgata: sed hoc est falsum: ergo, prob. mi. si non esset promulgata, tunc non esset lex: sed hoc est falsum: ergo. ma. patet; quia promulgatio est de essentia legis. prob. mi. ex absurdis; nam sequeretur, quod, quando lex alicui certò innotescit, tunc primum incipiat esse lex: & si denud quis ejus obliviscatur, iterum definat esse lex &c. Similia Camargo non sine lamentis ingeminat. Resp. dist. ma. lex dubia non obligat; quia non est sufficiens promulgata, promulgatione strictè dicta, neg. ma. promulgatione latè dicta, vel sumpta pro intimatione, insinuatione, aut notificatione. conc. ma. & dist. sic mi. neg. conseq. ad prob. ma. dist. illatum. promulgatio, strictè dicta, est de essentia legis. conc. illat. latè dicta, neg. illat. ad prob. mi. neg. sequelas.

Promulgatio strictè dicta, quæ solet ordinari esse solennis, fit per certum signum publicum, e. g. decreta Pontificis affiguntur Romæ ad valvas Basilicæ S. Petri, vel in Acie Campi Flore: vel mandata regia, aut leges novæ promulgantur publicè in metropoli, aut civitatibus aliis, per præconem, vel affixionem ad portas urbium: & hæc promulgatio iuxta communem est de essentia legis. Attamen hac posita, sèpè contingit, ut multi adhuc legem eam invincibiliter ignorent, & sic non detur promulgatio latè dicta, seu notificatione, sine qua non potest lex obligare in seum. Nec est, cur hic modus loquendi reprobetur; sic enim etiam loquitur Suarez in 1. 2. tr. 3. de bonitate & malitia actuum humarum, disp. 18. ec. 6. n. 8.

280. Dices 1. Ergo neque lex obligat, quando practicè dubito; nec est enim major vis obligandi in dubio pratico, quam speculativo. Resp. neg. illatum. In casu dubii practici non tam obligat aliquem lex dubia, seu directa, quam alia certa reflexa, quæ prohibet agere cum dubio pratico, quamque dati probatum est n. 244. & quæ tam diu obligat, donec dubium practicum deponatur. At non datur lex certa, quæ obliget ad non agendum, cum dubio tantum remoto, vel speculativo. Alii dicunt, legem dubiam directam obligare conditionat, scilicet, ni-

Si dubium practicum deponatur: quæ responsio quoad rem convenit cum nostra.

281. Dices 2. Si manet dubium speculatum, necessariò etiam manet dubium practicum: ergo non licet agere. prob. antec. dubitans speculativè, dubitat, an non sit prohibita aetio: sed hoc est dubitare practicè: ergo. Resp. Sic neque licet agere, quando etiam multò est probabilius, actionem esse licitam; quia major quoque probabilitas non excludit dubium. In forma neg. antec. ad prob. dist. ma. dubitans speculativè, dubitat, an actio in genere, vel specie, sit prohibita, conc. ma. an in individuo, sive in his circumstantiis, legis tantum dubia, vel dictaminis reflexi, sit prohibita, neg. ma. & sic dist. min. neg. conseq. hoc enim non est dubitare, strictè, seu proximè practicè, sed ad summum remotè practicè, de quo n. 243.

Sic possessor bona fide potest utique dubitare, an res sit sua, vel, an non retentio ejus in genere, vel specie, abstrahendo à circumstantiis possessionis, sit iniqua, & res debeat alteri dari: at non dubitat, an, in circumstantiis, possessionis prævia cum bona fide, possit eam retinere: nec est ulla oppositio inter hos actus: *Dubito, an absolutè, abstrahendo à circumstantiis, hec res liceat. Non dubito, sed judico, eam in his circumstantiis mibi liceat.*

282. Dices 3. Certus de existentia legis particularis, & dubius, an casus sit exceptus, tenetur obediens legi, ut diximus n. 262, ergo etiam certus de lege universalis, qua DEUS jubet servari omnes leges humanas, & dubius, an hæc, vel illa lex existat, tenetur servare legem. Resp. neg. conseq. & paritatem. In primo casu certa est lex, & tantum dubium, an non per accidens, ob aliquam difficultatem, vel causam extrinsecam, aliquis excusetur: in secundo casu est quidem certa lex universalis, jubens servari omnes leges humanas certas: sed non est certa lex universalis, obligans ad observandas etiam leges humanas dubias: imò vel maximè dubitatur, an DEUS talem legem universalem posuerit. In priori casu præsumptio est pro lege tamdiu, donec elidatur fortiori motivo, quo subditus prudenter judicare possit, se, hæc, & nunc, per accidens excusat; alias enim, si sufficeret dubium, sequeretur nimia transgressio legum. In secundo casu, non adest talis præsumptio pro lege: certè non probatur adeste.

Dices 4. Si in aliqua cathedrali Ecclesia excluduntur à canonictibus non nobiles, tunc, dubius de sua nobilitate, non potest canonicum in ea acceptare: & tamen dubium est, an lex illa ipsum comprehendat: ergo tenetur quis legem dubiam servare. Resp. neg. 2. p. antec. & conf. In hoc casu nobilitas quidem est dubia, sed lex est certa, excludens omnes, non certò nobiles, adeoque talem certò comprehendens. Hinc est, quod candidati talium canonictum debeat nobilitatem suam clarè probare, quandóque etiam de ea jurare. At nullo modo potest probari, quod detur lex prohibens omnes actiones contra leges humanas dubias.

283. Ob. 6. Qui agit contra legem dubiam, exponit se periculo peccandi, & DEUM offendendi, atque perdendi salutem animæ: sed hoc ipsum est peccatum: ergo. Resp. dist. ma.

exponit se alicui periculo peccandi materialiter, om. ma. periculo peccandi formaliter, neg. ma. & dist. sic mi. neg. conseq. Aliud est periculum agendi injustè, ut ait Aristoteles, sive formaliter malum: aliud est periculum agendi duntaxat injustum, seu materialiter malum. Jam non debemus omne periculum, etiam cuiusvis peccati materialis, vitare; alias, cum hoc etiam non semper vitetur, in sententiis, probabilioribus quidem, sed minus tutis (nam etiam falsa sunt quandoque probabiliora veris) neque possemus sequi sententias probabiliiores, sed semper deberemus amplecti, omnino tutas, aut certas, quod est nimis rigidum.

284. Ob. 7. Qui inter homines serio, & sincerè est amicus alteri, debet omittire actionem, de qua dubitat, an non violet amicitiam: ergo multò magis, qui serio est amicus DEI, debet similem actionem omittire. Confirm. Servus, aut subditus dubitans, an actione sua transgrediat mandatum domini, vel superioris, debet eam omittire: ergo etiam servus, & subditus DEI: atqui violans etiam legem dubiam quamcumque, sive humanam, sive Divinam, dubitat, an non violet amicitiam DEI: ergo. Resp. dist. antec. amicus debet omittire actionem, si dubiter practicè, an violet amicitiam, conc. antec. secus. neg. antec. & conseq. DEUS non est tam severus, ut ad ista obligent domini inter homines aliqui tam rigidi sunt, alii non sunt.

285. Dices 1. Ergo licet etiam explodere sclopum versus id, de quo dubito, an sit homo, vel fera. Resp. neg. illat. Diximus jam n. 231, dari in quibusdam particularibus casibus dubius obligationem sequendi tutus, qualis utique est iste, quando potest actio, juncta periculo gravis danni alterius, facile omitti: certa licentia faciendi actiones sic dubias cederet in perniciem universi. Unde non est dubia, sed certa lex, non jaculandi cum periculo occisionis: sed tantum est dubium aliud, scilicet, an sit homo, an non. Imò in hoc casu, eti multò probabilius sit, esse feram, quam hominem, si tamen adhuc suspicio probabilis sit, esse hominem, non possum sclopum explodere: quare, si esset paritas, neque licet sequi sententiam notabiliter probabiliorem, quod nec adversarii dicunt. Hinc nulla est paritas inter istud dubium, & dubium de existentia legis.

286. Dices 2. Plus est, offendere DEUM, quam occidere hominem: ergo, si non licet agere in dubio de occisione hominis, neque licet in dubio de offensa DEI. Resp. Sic neque licet sequi sententiam minus tutam, multò etiam probabiliorem: sicut non licet sclopum explodere, quamvis multò probabilius sit, esse feram, modò prudens adhuc dubium, vel suspicio sit, esse hominem. In forma. neg. antec. quia ipsa occiso hominis est offensa DEI, & major, quam e. g. comedere carnes, si id prohibitum sit, & de ea prohibitione dubitetur. Si replices, plus esse, offendere DEUM, quam occidere hominem,

nem, casu quo hoc non sit prohibitum, seu non sit offensa DEI. Resp. Si non esset prohibitum occidere hominem, posset non tantum in dubio, sed absoluere id fieri sine peccato: sicut quando Abraham voluit occidere innocentem Iacob, non peccavit. Dein, si adversarii occisionem hominis tantum materialiter accipiunt, debent etiam ita accipere alias actiones, e. g. confectionem carnis, aceptionem rei alienae: & tunc ista non erunt universaliter majora.

Responderi potest 2. dist. conseq. non habebit agere in dubio de offensa formalis, sive quando quis dubitat, an hic, & nunc DEUM formaliter offendat, quod esset dubium practicum. conc. conseq. in dubio tantum de offensa materiali, seu quando tantum dubitat, an DEUM offendat materialiter. neg. conseq. Non licet explodere scelopum in dubio de occisione formalis; nam haec ipsa est offensa, & formalis quidem; quia ipsa operatio, in hoc dubio facta, est certa prohibita, ut dictum n. 285. at licet agere in dubio de offensa tantum materiali; quia non debemus vitare omne ejus periculum, ut hucusque probatum. Neque ita operans contemnit legem; cum omnino paratus sit ei obedire, quodcumque ipsi fuerit sufficienter proposta.

287. Ob. 8. contra 4. conclus. L. Titia 39. ff. de auro & argento &c. legatis §. Seia refertur, quod Seia voverit statuam a faciendam: vel, si ipsa non posset, obligaverit hæredes ad ponendam statuam librarum centum in certo templo. Cum autem in eo templo non essent, nisi signa ærea, aut argentea, quæ situm fuit, an statua deberet fieri ex auro, vel ex argento, vel ex ære. & respondit, debere fieri statuam ex argento: ergo in dubio circa legata pia, vel vota debemus sequi tutius: atqui ista dubia revocantur ad ius Divinum, vel naturale: ergo. Resp. non ab omnibus eodem modo legi eam legem. Molina tom. 1. de iust. tr. 2. disp. 198. loco vocis eras legit aurea: eodem modo legit Suarez tom. 2. de religione. tr. 6. de voto. l. 4. c. 7. n. 11. itemque Layman lib. 4. tr. 4. c. 3. n. 4. citans etiam Tiraquellum.

Hæc lectio si vera est, tunc in hoc dubio voti non obligati fuerunt hæredes ad tutius, sed ad minus tutum, scilicet non ad auream, sed tantum ad argenteam statuam, ad quam ad minimum tenebantur, ratione confuetudinis, non ponendi alia signa in eo templo, quæ aurea, vel argentea. Sicut etiam, si nunc temporis legatur calix in aliquam Ecclesiam; cum ordinariæ sint saltæ argentei, ex consuetudine videtur faciendus, non stanneus, sed argenteus: hinc supposito, quod legendum sit aurea. conc. ant. neg. cons. Quod si autem contendas, alteram lectionem esse servandam, tamen non probabis, id certum esse, & ex dubio textu tuam sententiam non satis firmabis. Addit Suarez, supposita etiam altera lectione, interpretationem factam esse, non contra voventem, vel legantem, sed ejus hæredem; eum plus profuerit voventi mortuo statua argentea, quæ tantum ærea: unde dici potest, in tali peculiari dubio faciendum, quod est melius leganti; cum enim conveniens fuerit, ut hæres gratus legata pia solvat modo magis utili, jura potue-

runt id statuere: quod non est extendendum ad casus disparatos, vel universaliter ad omnes.

288. Ob. 9. Cap. Dominus 2. de secundis nuptiis, & Cap. Inquisitione tue 44. de sentent. excommunicat. dicitur, quod conjux post contratum, etiam bona fide, matrimonium, obortum dubio de ejus valore, tantum possit reddere, non vero paterem debitum: sed hujus rei non est alia ratio, quam, quia dubium est, an non copula sit fornicaria. Pariter ibidem statuitur, quod debeat reddere debitum; quia est dubium, an non negotio esset injusta, & injustitia per se est major peccatum, quam tantum incontinentia: ergo in dubio legis Divina, aut naturalis, non licet sequi, nisi tutius. Respondeat 1. Arriaga disp. 25. sec. 4. n. 31. si tali dubitanti sit prohibita petitio debiti, eam non esse prohibitam ex jure naturali, sed ex specialibus Pontificum Decretis, sicut statuta est irregularitas in casu dubii homicidii. Sed ratio in capite Inquisitione addita, ne contra iudicium conscientie committat offensam, non videretur satis bene huic responso convenire: quare

Resp. 2. primam partem antec. esse valde incertam, atque adeo ex eo nihil firmi posse inferri; nam C. Dominus de secundis nuptiis loquitur clare de iis, qui contrixerunt cum dubio, an uxores priores sint mortuæ, quo in casu non suffragatur possessio secundi matrimonii, sed potius obstat possessio prioris: sequitur habet hic casus, ut, si die sabbathi de nocte evigilans tenebam, quota sit hora; tunc enim non possum comedere carnes; cum dies sabbathi sit in possessione. Item C. Inquisitione potest explicari cum Layman l. 1. tr. 1. c. 5. §. 3. n. 23. § 24. de eo, quod non adhibuit debitam diligentiam, adeo que habet dubium vincibile: vel cum eodem Layman loc. cit. de eo, qui mala fide, seu cum dubio contraxit, ut adeo ferme idem sit casus, qui in C. Dominus paulo ante citato.

289. Quare, licet multi graves auctores, præsertim antiqui, defendant, in tali casu, si post adhibitam diligentiam adhuc remaneat dubium, non posse conjugem petere debitum: tamen etiam multi, & graves auctores, docent oppositum, quos vide apud La Croix l. 6. p. 3. n. 302 quibus ipse consentit; & possent addi adhuc plures ut Oviedo, Lugo, Tamburinus, Sporer, Metzger, & alii: imo Layman loco citato num. 24. hanc vocat communio rem. Et sane usus matrimonii est in materia iustitiae, in qua possessor bona fidei non debet ob dubium superveniens spoliari suo jure. Et quid si uterque conjux dubitaret, nec dubium vinci posset, deberentne semper abstinere cum periculo incontinentiae perpetuae, cum extinctione familiæ, aliisque gravissimis malis? Sanè juxta oppositam sententiam videtur sequi, quod alter conjux ante consummationem matrimonii ingredi debeat monasterium ad vitandum periculum incontinentiae materialis: quod esset valde durum.

290. Dices 1. Ergo dubius de valore matrimonii poterit petere debitum, etiam ante adhibitam diligentiam, saltem eo tempore, quo illam adhibet, & inquirit; sicut possessor potest continuare possessionem. Resp. neg. illat. ut enim probavimus n. 264. dubius de lege debet inquirere veritatem, & interim suspendere actionem

ctionem dubiam, vel minus tutam; at vero possessor non debet abdicare nudam possessionem rei, seu puram detentionem (& sic nec maritus debet expellere uxorem) nec tamen potest per se interim pro libitu re uti, præsertim, si talis ulus non esset ipsi licitus, casu quo sciret, rem non esse suam: & hinc non potest rem consumere, vel deteriorem reddere. Secundò non est per se adeò difficile suspendere facultatem petendi debitum, donec adhibita fuerit sufficiens diligentia: ar vero, si pro omni tempore deberet conjunctare ea potestate, esset difficillimum.

291. Dices 2. Ergo etiam invincibiliter dubius de impedimento, poterit, saltem si post adhibitam diligentiam tamen dubium non potuit vinci, contrahere matrimonium. Resp. neg. illatum; quando enim agitur de valore sacramenti, non potest adhiberi sententia, vel materia tantum probabilis, si possit haberi tuta, qualis potest haberi in nostro casu; potest enim contrahere cum alia. Quare autem minus licet agere in dubio de confiendo invalidè sacramento, seu periculo talis sacrilegii, quam in dubio de committenda fornicatione, ratio est ipsa gravis irreverentia exponendi periculo nullitatis sacramentum: item sunt omnes aliae rationes, quibus motus est Innocentius XI. ad condemnandam primam propositionem inter 65. ab eo proscriptas.

QUESTIO III.

De Conscientia Probabili.

ARTICULUS I.

Quid sit Opinio Probabilis.

292. Ad questionem hujus tractatus facile gravissimam accedimus, nempe de usu licto, vel illicito, sententia, aut opinionis probabilis, ad quam rite intelligendam, opus est, terminorum, hac in materia usitorum explicationem enculeatam præmittere. Itaque alia sententia est *vera*, alia *falsa*, alia *certa*, alia *erronea*, alia *dubia*, alia *probabilis*, alia *tuta*. Sententia *vera* est, quando est conformis objecto materiali, ita, ut istud se habeat, prout sententia affirmat. *Falsa* vero est, quando se habet opposito modo. *Certa* dicitur, quæ vi sui motivi excludit omnem formidinem: & si quidem motivum sit clarè propositum, dicitur *infusus evidens*: si vero obscurè, ut contingit in actibus fidei, dicitur solummodo *certa*.

293. Hæc certitudo assignari solet communiter triplex. *Metaphysica*, quando neque supernaturaliter: *Physica*, quando saltem non naturaliter, res aliter habere se potest: *Moralis*, quando quidem naturaliter res potest aliter se habere, at non nisi valde raro, ut adeò excludatur dubium prudens. Alii cum La Croix lib. 1. num. 179. distinguunt inter certitudinem moralē perfectam, & imperfectam, illamque dicunt nisi motivo morali tam certo, ut excludat dubi-

um etiam imprudens: talis est certitudo de existentia Urbis Romanae: alteram volunt, excludere dubium solummodo prudens.

Quidquid sit de hoc, an illa prior sit vocanda certitudo tantum moralis (nam alii eam ad metaphysicam, vel physicam reducunt, & moralē tantum dici volunt, quia principis moralibus, sed tamen metaphysicē, vel physicē certis nititur) communis saltem per certitudinem moralē intelligitur illa, quæ excludat tantum dubium prudens, non vero etiam imprudens. Addendum, etiam posse contingere, ut dubium excludatur ab aliquo assensu, non ob meritum motivi, sed ex errorea apprehensione, aut estimatione motivi, supra meritum suum, vel ex imperio tantum voluntatis, quæ certitudo tantum dicitur *apparens*, aut *adhesiva*, vel *affictiva*, potestque dari etiam in actu falso, & sapissimè datur in assensibus haereticorum falsis contra veritatem Catholicam.

294. Erronea sententia, si latissimè sumatur, est omne judicium falsum, existimatum verum: & in hoc sensu sumplimus conscientiam erroneam num. 219. si strictissimè autem sumatur, est sententia, quæ opponitur conclusione Theologica certæ, seu deductæ ex una præmissa de fide, & altera evidente: & in hoc sensu sumitur erroneum, quando sententia à errorea condemnatur. Nos autem hie sumimus hanc vocem, in sensu quasi medio, pro omni ea sententia, quæ nec objecto materiali conformis est, nec est concepta ex motivo probabili. *Dubia* opinio jam explicata est à num. 241. *Tuta* autem vel *Tutor* à num. 245.

295. Restat exponendum, quid sit *Probabile*. Non autem loquimur hic de probabilitate Academicorum veterum, quos impugnat S. Augustinus tribus libris, qui, si non omnium primi, certè inter primos ab eo conscripti sunt, & dicti *Contra Academicos*. Non, inquam, loquimur de illa probabilitate; illorum quippe Academicorum principium erat, sapientem nulli rei assentiri debere ut certæ, sed omnia esse incerta & probabilia. Quid autem probabile juxta Philosophos illos fuerit, refert idem S. Doctor lib. 2. cap. 11. dum sic loquentem inducit *Licentium Id probabile, vel verisimile Academicorum vocant, quod nos ad agendum sine assensione potest invitare: sine assensione autem dico, ut id, quod agimus, non opinemur verum esse, aut nos id scire arbitremur, agimus tamen &c.* Unde, vel ineruditum, vel malignum est, si dicitur S. Doctor scripsisse contra veram probabilitatem Theologicam, quam plurimi tuto in praxin deduci possunt affirmant; nemino enim ex Theologis somnit, quod illi Academicorum docuerunt, scilicet licitum esse agere id, quod intellectus non potest prudenter judicare esse licitum: cùmque nihil ipsis esset certum, omnia etiam turpissima erant probabilia, adeoque licita. De hac igitur probabilitate tantum Academicæ non agimus, sed de vera, & Theologicæ sumpta probabilitate: quamvis fatendum sit, etiam in hujus descriptione, auctores non convenire, qua de re videri potest La Croix lib. 1. à num. 103, ubi variae probabilitatis definitiones rejiciuntur: mihi non vacat longum eorum examen instituere.

296. Dico igitur, cum satis communis sententia,

tentia, vel opinio probabilis est assensus incertus quidem, & fallibilis, non tamen precipitanter, aut temerario conceptus, sed ex motivo gravi, seu movente virum prudentem ad irreprehensibilem assensum. Gravitas autem motivi, ut recte obseruat Banholzer in ethice Christiana a. 2. n. 3. debet sequi connaturaliter propositionem objecti, & non oriri ex affectu indebet propenso, aut inclinante ad unum pra' alio: neque ex iudicio jam ad unam partem determinato. Gravitatem hanc alii multis conantur magis explicare, & presentim Terillus in regula morum p. 1. q. 23. assert. 3. sed an bene, aliorum esto iudicium. Puto cum authore ethices Christiana loc. cit. hanc rem vix clarius posse exponi, & quemvis in se ipso satis experiri, quid sit, non temere, vel ex levitate animi, sed prudenti iudicio, & ex gravi motivo, absolutè rei assentiri, vel certè eam probabilem censere.

297. Insuper motivum probabile non debet esse certum, vel, si in se tale sit, saltem id opimanti non debet esse perspectum, aut penetratum; alias non differret talis assensus à certo, quod est contra suppositionem omnium. Neque tamen etiam debet esse motivum, quod tantum sit magnum absolute, hoc est, magnum, & forte, si nulla esset ratio in oppositum: sed debet etiam esse magnum comparative, hoc est, in comparatione cum motivis contrariis. Hinc, licet aliq[ue] opinions, oppositæ dogmatibus fidei, se foli spectare, haberent pro se rationes apparentes magnas, e. g. quæ sunt contra Mysterium SS. Trinitatis, tamen non sunt probabiles; quia comparatæ cum motivis credibilitatis fidei, penitus enervantur. Et hinc strictè probabile nihil esse potest, cuius oppositum, quoconque demum ex capite, sive ex autoritate Divina, sive humana, sive ex ratione, est strictè molariter certum.

Id tamen verum non est, quod Caramuel in sua definitione opinionis probabilis requirit, nempe, quod hæc debeat habere contra se fortes rationes; nam contingere potest, ut aliqui res quædam probabilis sit ex motivo fallibili, ita tamen, ut non adhuc ullæ rationes in oppositum, vel saltem, hic & nunc, nullæ opinantur incident: & sic maritus sèpè judicat probabiliter, prolem esse suam, et si nulla ratio adsit, ob quam existimet aliena. Et potest utique dari pro una parte contradictionis ratio aliqua, fallibilis tantum, quin tamen pro opposita appareat illa ratio: quo casu illa opinio dicetur unicè probabilis; nisi velis facere questionem de nomine, & sententiam unicè probabilem vocare moraliter certam: quæ tamen acceptio esset valde latâ, & ut mihi videtur, non vera; cum vi motivi talis, vel ex ejus exigentia, non excludatur omnis formido oppositi.

298. Dicimus etiam num. 296. motivum ita grave esse debere, ut vitum prudentem possit movere ad irreprehensibilem assensum: quod non ita accipendum est, quasi quemvis debet posse permovere ad assensum talis, absolutè rei præstandum; nam visum est mihi semper difficile, quod quis vir prudens à motivo, quamvis adhuc comparative probabile, sed tamen, in comparatione motivorum contrariorum, longè, vel notabiliter minus probabile, possit prudenter

moveri ad assensum absolute ei præstandum, ita ut quasi implicitè, vel æquivalenter dicat: Quamvis pro opposito sit longè major apparentia veri, tamen istud est verum. Non quidem nego, voluntatem posse intellectum permovere ad assensum talis: quod autem verè prudenter id possit, & non tantum prudentiæ carnis, quando nullum aliud motivum extrinsecum virtutis accedit, mihi semper valde durum est visum.

Hinc, ut dixi, ad hoc, ut aliquid sit verè probabile, opus non est, ut quis, stantibus quibuscumque in oppositum majoribus, sed tamen adhuc intra limites probabilitatis contentis, motivis, possit absolute prudenter ei assentiri: sed sufficit, si prudenter possit judicare, id esse probabile, & viros alios prudentes, si ei absolute assentiantur, propterea reprehendi non posse; cum contingere possit, ut ipsis motivis opposita (ad quæ ritè expendenda etiam ipsi meritò censentur idonei) non videantur excedere, vel certè non tantum excessum habere; sèpè enim contingit, etiam inter æqualiter doctos, ut uni ratio aliqua videatur longè efficacior, quam alteri, atque adeò, quod uni est probabile subjectivè, alteri sit tantum probabile objective, de quibus terminis mox plura.

ARTICULUS II.

Quomodo dividatur Opinio Probabilis.

299. Dividitur jam opinio absolute & comparative probabilis (de qua ordinariè saltem loquemur) primò in probabilem intrinsecè, & probabilem extrinsecè. Illa est, quæ nimirum ratione, seu motivo gravi, rei intrinseco, id est, petito ex natura rei, seu huic annexo. Altera est, quæ nimirum auctoritate, iudicio, vel testimonio doctorum, vel aliunde fide dignorum. Quod si opinio, & ratione, & auctoritate fulcitur, erit intrinsecè, & extrinsecè probabilis, quod sèpè contingit.

Ubi obiter advero, quod, et si quis auctor non ex eadem ratione, ac alter, sententiam aliquam adstruat, imò, et si ratio ejus non videatur efficax, tamen possit ejus auctoritate firmari sententia; alias (ut facile patebit consideranti) non esset diversitas inter probabilitatem intrinsecam, & extrinsecam, seu inter argumentum à ratione, & ab auctoritate. Accedit, quod alias sèpè non possent pro aliqua sententia adduci, valde celebres auctores, imò sèpè nec SS. Pares; quia sèpè eorum ratio non videtur efficax, aut cum aliis principiis illius, qui eos adducit, non cohæret, adeòque non assumitur; cum tamen passim, etiam à prudentissimis viris, tales auctores soleant citari.

Ex occasione etiam noto circa probabilitatem extrinsecam, quod non statim unius, aut alterius auctoris, etiam impressi, assertio, faciat opinionem ab auctoritate probabilem. Esto, non contradicat manifestis principiis fidei, nec sit ab Ecclesia proscripta; nam Alexander VII. damnavit hanc propositionem 27. Si liber sit aliquis junioris, & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet, rejectam esse à Sede Apostolica tanquam improbabilem. Imo nec plures auctores faciunt sententiam extrinsecè probabilem

Q.

babijem, si istorum authoritas, & ratio, communissima aliorum, oppositum ex solidis rationibus sentientium, autoritate elidatur, de quo vide La Croix l. 1. n. 136. Et sanè quis credat, omnes omnino infinitas quasi sententias, quas collegit Diana in utramvis partem, adscriptis etiam diligenter auctoribus, esse Theologicè verè probabiles?

Uterius sepe potest contingere, ut scriptor sit doctor, potius à gradu, quam à doctrina, nec tam doctus, quam audax, & prurigine scribendi, vel contradicendi, aut etiam vanâ gloriâ ductus. Sanè quidam videntur existimare, se optimè de universo mereri, si Jura Canonica hincinde restringant, aut opiniones laxiores protrudant. Accedit, quod viri, etiam aliâs magni, quandoque in grandibus tornis, sui obliviscantur, vel cum Homero dormitent: alii autem, qui eos tantum inspiciunt, non attendant, an ex sua, an ex aliorum mente loquuntur, an tantum aliquid transmittant, an positivè assertant, an obiter tantum insinuant potius, quam affirment.

300. Rursus, ut observat Navarrus, autores quidam volant ut grues, hoc est, turmatim sequuntur præeuntem, absque examine opinionum: alii, quasi jurâsent in verba magistri, certum quandam authorem sequuntur, quorum proinde authoritas, nisi novas rationes afferant, vel doctrinâ suâ aliunde notâ existimationem sibi parârint, ferè ad illum unum reducitur. Quare in estimanda probabilitate, non tantum numeranda, sed vel maximè etiam ponderanda sunt suffragia: nisi tamen autores, tantum ut testes traditionis, vel praxis, adducerentur, & non ob existimationem doctrinæ. Hinc utique contingere potest, ut pauci viri docti, hoc est, in materia morali universa, vel saltem ea, de qua consuluntur, benè versati, nullo præoccupati sinistro affectu, aut studio partium, nihilque afferentes contra communem aliorum (nisi istorum argumenta efficaciter solvant, sive quæ opinionem firmant rationibus, quas priores non attigerunt) potest, inquam, contingere, ut tales præ pluribus aliis, tantum gruum in morem sequentibus, faciant sententiam extrinsecè probabilem.

Hac ratione, ait Banholzer in sua *ethica Christiana*, a. 2. n. 4. se credere, multas introductas esse sententias, olim singulares, nunc communes: vicissim sententias quasdam olim communes, modò abolitas esse, ut nec probabiles amplius existimentur. Quin La Croix l. 1. n. 155. ait, etiam unum auctorem, si sit omni exceptione major, & afferat rationem, quam alii non considerârunt, vel non satis solverunt, quamvis doceat aliquid contra communem, posse reddere opinionem suam certò probabilem: citâque pro hac sua assertione Cardenam cum viginti, & pluribus auctoribus. Illum autem auctorem, ait n. 160. esse omni exceptione majorem, qui 1. non doceat opinionem contraria certò alicui principio. 2. qui non nitarur levi, & sophistico argumento. 3. qui non aliâs improbabilia, & ab aliis reprobata, docuerit. 4. qui non sit merus summista, seu tantum ex aliis conscribat, aut colligat; nam, ait, de tali non constat, an quæstionem bene intelligat.

301. Dividitur 2. Opinio probabilis in majoris probabilem, & minoris probabilem. Illa est, quæ graviori motivo intrinsecò, vel extrinsecò nuntiatur; hæc, quæ minus gravi. 3. in certò probabilem, & probabilitate tantum probabilem. Illa est, de qua certum est, quod habeat motivum grave: ista, de qua non est certum, sed tantum reflexè probabile, quod habeat tale motivum, qua de re plura La Croix lib. 1. à num. 119. ubi etiam n. 126. addit, quod opinio tenuiter probabilitat illa, cuius motivum non meretur assensum viri prudentis 4. in objectivè, & subjectivè probabilem. Prior, sive subjectivè probabilis est, cui quis ipsem prudenter potest assentiri, recipiendo illam opinionem, in proprio suo intellectu, tanquam subjecto, cùmque affirmando. Objectivè probabilis est, cui ipse quidem assentiri non potest, habet tamen illam pro objecto sua cognitionis, judicâque, illam nisi tali motivo, quod saltem alios viros prudentes movere possit, ad assensum irreprehensibilem, nec habeat contradictionem, vel autoritatem aliquam convincentem. vide n. 289.

302. Dividitur 3. in opinionem speculativè probabilem, & practicè probabilem. Illa, seu speculativè probabilis est, quæ nimirum non caret suo fundamento, sed in praxi adhiberi non potest: nec ejus probabilitas versatur immediatè circa licentiam actionis. Sic est probabile, formam absolutionis sacramentalis stare in his duabus verbis: *Absolvo te*: non tamen quis posset licet in praxi ita absolvere. Altera, seu practicè probabilis est, quæ nimirum gravi fundamento, & immediatè versatur circa ipsam licentiam actionis, atque adeò juxta autores, dictos benignos, in praxi adhiberi potest: sic e. g. est practicè probabile, posse rateri in confessione circumstantias tantum aggravantes. Unde sæpe dicunt alii quæ sententia speculativè probabilis, sed practicè improbabili, saltem extra casum necessitatis: quia extra hunc casum in praxi adhiberi non potest: potest tamen sæpe in tali casu adhiberi: quia circumstantia talis necessitatis, objectum extrinsecè potest immutare, & licitum reddere.

303. Alii tamen autores non male dicunt, etiam in similibus casibus, eas opiniones non esse de eodem objecto; cùm nec speculativè probabile sit, posse illam formulam: *Absolvo te* adhiberi in praxi, aut actionem talem licitam esse (neque enim est speculativè probabile, posse licet adhiberi materiam, vel formam dubiam Sacramenti, extra casum gravissimæ necessitatis) sed tantum probabile est aliquid remotum, nempe, quod ea forma sit valida: quare una opinio, e. g. *Forma: absolvo te: est valida*: versatur circa valorem istius formæ: altera: *Forma illa practicè potest adhiberi*: versatur circa usum ejusdem, aut licentiam, quæ sunt objecta prorsus diversa, & una propositio est valde probabile, altera est omnino falsa.

Hinc isti autores dicunt, quod opinio speculativè probabilis sit illa, quæ est de actione in genere considerata, independenter à circumstantiis, hic & nunc, conjunctis: at verò practicè probabilis sit illa, quæ versatur circa actionem cum omnibus circumstantiis conjunctam, & in ordine ad licentiam, in praxi consideratam. Sic, e. g. potest esse speculativè probabile, quod

aliquis ob aliquam infirmitatem posset die Veneris comedere carnes; si tamen illa comedere in grave scandalum aliorum, vel contemptum fidei, non erit probabile praeceptum. Utique modus loquendi est bonus, uterque etiam usitatus: accommodabimus nos cuique pro occasione, modo prius argumentans se explicet, quo in sensu haec verba accipiatur.

ARTICULUS III.

An liceat in praxi sequi opinionem magis probabilem, sed minus tutam.

304. **D**ico cum communissimum antiquorum, tum recentiorum, contra paucos Belgas, ac Gallos. Licer in praxi sequi sententiam magis probabilem, quamvis sit minus tuta. Prob. 1. In opposita sententia deberet admitti, quod jam a tempore Magistri Sententiarum, per annos fermè sexcentos, erraverint communissime fermè omnes Theologi, qui tradiderunt sententias plurimas, tanquam tutas in praxi, quamvis fuerint minus iusta; quia judicarunt ipsas probabiliores: hoc est falsum, ac incredibile, & tale assertum ab adversariis in aeternum non potest probari: ergo. Confirm. ex quodam recentiore. Juxta adversarios deberent comburi omnes libri, aut lucubrations, in quibus continentur decisiones morales, vel juridicae; nam in his omnibus continentur plures sententiae, probabiliores quidem, sed simul minus tutae; cum tamen sapientissimi quique, atque etiam sanctissimi viri, semper habuerint hujusmodi Scriptores Theologae moralis, magno in pretio. e.g. S. Carolus Borromaeus (cujus autoritatem rigorista passim auctoriibus benignioribus obtrudunt) in decretis suis provincialibus, valde commendavit Summas Navarri, Polanci, Toleti: & a toto quasi orbe laudatur. *Medulla Catechismi P. Hermanni Busenbaum*, quæ jam anno 1670. fuerat 45. vicibus typis impressa.

305. Equidem Wendrockius ait, se non curare, si contra se producantur decem millia Casuistarum. Sed hoc ejus dictum tam parvum nos movet, quam illud Lutheri libro contra Anglie regem dicentis, se non curare mille Augustinos, mille Cyprianos. Pariter Jansenius in suo *Augustino lib. proemiali. c. 9. col. 24.* sic scribit: *Arbitror, Sacre Scriptura libris, Conciliis, & primorum seculorum Patribus, nos contentos esse debere.* (vide La Croix lib. 1. n. 461.) at cur ipse suum librum non perpetuis tenebris sepelivit, ubi sine domino aeternum latuisset? Idem referunt dixisse Havermannus apud La Croix loc. modo cit. ac reprobasse lectionem Theologorum moralium, eo ex capite, quod ante editos hospitio libros, aut summas, jam confessari debuerint resolvere casus conscientiae. Sed nunquid non etiam debuerunt, eos resolvere ante volumina a Patribus edita: quin imò ante editos libros sacros novi testamenti? num & hos negabit legendos?

Elizalde quoque, seu, qui idem est, Cella DEL p. 2. l. 6. q. 15. & 16. fulissime probat, lectionem factorum librorum magistro Theolo-

giae moralis necessariam esse, quod facile concedimus. Sed insuper q. 17. contendit, solam Sacram Scripturam cum traditione, sufficere resolvendis omnibus conscientiae casibus. Verum hoc, saltem de communi Theologorum moralium ordine, negamus. Et quis, obsecro, ita sibi fidere possit, ut ex sola Sacra Scriptura, vel traditione, eruat omnes leges, praelestim humanas; cum plurimæ semper novæ accedant? Quæ ad jus naturale, vel Divinum spectant, quamvis omniam, quod in Sacris Scripturis, quasi in principiis universalissimis continetur, quis tamen de se tantum autem confidere, ut sparet, sola Sacrorum Voluminum lectione, omniam illa, tanquam conclusiones ex præmissis, à se eruenda, & prælestim, ut vult Elizalde, ratiocinio longè probabiliore? alias enim semper quis adstringetur ad tutius.

Et quomodo haec assertio stat cum alia ejusdem authoris apud La Croix lib. 1. num. 93. assertentis, neminem in conscientia posse esse tutum, qui rationes suas, per magnum tomum in folio, allatas, non expendisset? Hac certè ratione sola Scriptura non sufficit. Sed, quælo, si quis intricior casus de matrimonio, vel de restituitione, aut contractu, occurrerit, recurrit hic auctor in omnibus casibus ad Sacram Scripturam, & nobis afferat dein responsum: videbimus, an id ita probet, ut contenti esse debeamus. Verum haec ex occasione sint dicta.

306. Probatur conclusio 2. Ex una parte est difficillimum, & spectatae humani intellectus imbecillitate, sapissime impossibile, asequei certam veritatem, circa honestatem actionum: ex alia autem parte, esset onus intolerabile, hominibus cuiuslibet conditionis, si in praxi obligarentur omnes sequi, & confessari, aliquæ omnes consulti, tenereint semper respondere tertia, etiam rigidissima, modo non essent improbabilia; neque est ulla ratio probans obligationem tam duram: ergo nullo modo est admittenda. Et quis vellet supposita tam difficili obligatione esse confessarius? quis administrare officium in republica?

Confirm. 1. Praxis totius orbis Catholicæ est adversariis contraria; nam & auditores Rotæ Romanae, & Theologi, & Jurisconsulti, in suis resolutionibus, amplectuntur probabiliora; et si minus tutæ: quin & sanctissimi viri, etiam S. Thomas tradunt sententias minus tutas, & tamen, quia judicant probabiliores, assertunt licet adhiberi in praxi: quis autem credat, præter pauculos quosdam, totum reliquum orbem Christianum tam graviter errare? Afferit quidem Vincentius Baronius, Angelicum semper, vel certa, vel tertia amplecti: sed, nisi velit, ipsam Angelici autoritatem solam conciliare opinioni certitudinem (quod modestissimus Sanctus ipse non ferret) falsum dicit. Sanè negat S. Doctor, exponendas circumstantias aggravantes in confessione, quæ sententia minus tutæ est, nec tamen certa: quin Cardenaz, parte Crisit. t. 1. dissert. 56. cap. 8. num. 474. paratum se, ait, ad texendum catalogum ex eodem S. Doctore plusquam ducentarum hujusmodi opinionum. Et quis dicat, omnes sententias S. Bonaventuræ, aut Scotti, oppositas S. Thomæ sententiis, esse improbabiles? Quod autem hic dictum

de

de Angelico, idem dici potest de Seraphico, atque Subtili.

Confirm. 2. Ipsi adversarii præticè revo-
cant, quod speculativè docent. Sic Fagnan-
nus in i. p. Primi Decret. in C. Ne innitaris. de Con-
stitutionibus. n. 206. & seq. valde invenitur in ulti-
mum sententia probabilis, & plurimi argumentis
conatur probare, non esse licitam sententiam
minus tutam, nec certam: at in Cap. Si quis sanè.
de peculio clericorum ait, sententiam obligantem
clericos ad expendenda bona, in pios usus ex
justitia, esse communiorem, & tutiorem: ta-
men oppositam ut veriorem, & in praxi tutam
propugnat. An igitur sola ejus authoritas red-
didiit hanc sententiam certam? non credo. Maxi-
mè autem sequaces Jansenii, qui rigorem ubi-
que præferunt, sententias plures, non tan-
tum non certas, sed certò falsas, sequuntur, &
eorum authoritas nullius momenti est.

307. Probant conclusionem alii 3. ex pro-
positione 3. damnata ab Alexandro VIII. quæ sic
habet: Non licet sequi opinionem, vel inter proba-
biles probabilissimam: non autem est sermo de
propositione probabilissima, & simul magis tu-
ta, sed de minus tuta, quam, etiam probabi-
lissimam, sequi illicitum dicebant; nam neque
Wendrokius, qui in nota prima in epistolam
quintam Provincialium, neque Synichius, qui in
Saule exerce lib. 1. cap. 27. eam propositionem
docuerunt, voluerunt, illicitum esse, sequi sen-
tentiam probabilissimam, & simul magis tutam:
& aliunde certum est, licere talem opinionem
sequi, imò etiam sententiam improbabilem,
dummodo sit magis tuta: ergo licet sequi sen-
tentiam probabiliorem, & minus tutam; quia
etiam probabilissima est aliis probabilius.

Quia tamen reponi potest, ex ea damna-
tione tantum inferri, quod liceat sequi senten-
tiā probabiliorem, quando simul est probabi-
lissima, non autem in aliis casibus: quæ licentia
effet nimis restricta; hinc probatio ista valeat,
quantum potest. Interim tamen ratio adver-
sæ partis, scilicet, quod opinio probabilius,
minus tuta, in concursu tuitioris, quamvis minus
probabilis, non excludat periculum peccandi,
per hanc damnationem eversum est. Dein eti-
am satis confit, quod, sicut Alexander VII. &
Innocentius XI. suis decretis voluerunt restrin-
gere nimiam laxitatem, ita Alexander VIII. vol-
uerit prohibere nimium rigorem: & nobis
merito videtur, nimis rigidum esse, si homines
semper adstringantur, vel ad omnino tutius, vel
ad certum.

ARTICULUS IV.

Solvuntur Objectiones.

308. Ob. 1. ex Synichio. Christus Jo-
annis 14. v. 6. dicit. Ego sum ve-
ritas: non dicit: Ego sum proba-
bilitas: ergo non licet sequi probabilitatem.

Confirm. 1. Idem Dominus dicit: Matib. 7.
v. 14. Angusta porta, & arcta via est, que dicit
ad vitam: sed porta probabilitatis est valde laxa:
ergo non dicit ad vitam. Confirm. 2. Proba-
bilitas est Academismus: sed hic est fons omnis

flagitiæ ex S. Aug. lib. 3. contra Academicos¹⁶, ergo & ille: adeoque est illicitum, cum sequi
Resp. retorqueo argumentum. Christus neque
dicit: Ego sum moralis, vel etiam physica certi-
do, neque conscientia invincibiliter errans, aut igno-
rancia invincibilis: sed absolute dicit: Ego sum
veritas: ergo neque istas licet sequi. Videant
adversarii, quo se, alioisque abducant zelo, non
secundum scientiam. Nec male argumentum
retorquet Banholzer in ethice Christiana n. 44.
Christus dicit: Ego sum panis, & non dicit: Ego
sum placenta: ergo non licet comedere placentas.
In forma, neg. cons. cum enim veritate
semper assequi sit impossibile, Christus Domi-
nus contentus est, si saltem sequarunt id, quod
majorem præfert verisimilitudinem.

309. Ad 1. confirm. neg. min. si praef-
tim intelligatur porta majoris probabilitatis;
nam in primis multæ leges Christianæ Religionis
e. g. circa dilectionem inimicorum, castitatem,
ac justitiam, quæ certæ sunt, satis adstringunt
introitum in cælum. Sanè Ador. 24. v. 25. di-
sputante S. Paulo de justitia, & castitate, & de ju-
dicio futuro, tremefactus est prætor Felix, nec tamen
illi gentili, nisi certa proposuerit Doctor
Gentium. Si addamus, quod nunquam licitum fu-
se eximere lege, nisi probabilius sit, eam non dare
(quod pro nunc his adversariis permitimus) ja-
nuam cæli fatis arctamus; non enim debemus
eam tam arctam facere, quam faciunt adver-
sarii; nam semper debere, facere aut tutiora, aut
certa, videtur esse supra conditionem humanam;
ferè, sicut lex, faciendi semper optimæ, effet per-
fima; quia foret perpetua causa peccatorum.
Ad secundam confirm. neg. ma. Aliud longe
est probabilitas Theologica, tam absolute, quam
comparativè talis: aliud probabilitas illa Acade-
mica. vide dicta num. 295. & seq.

310. Ob. 2. Proverb. 14. v. 12. dicitur: E³
via, quæ videtur homini justa, novissima autem e-
ius deducunt ad mortem: ergo non est sequenda
via probabilitatis, etiam majoris. Confirm.
Homines ut plurimū discordant à regula mor-
alitatis, seu principiis moralibus, potius per
defectum, quam per excessum: sic videmus,
ordinariè hereticos laxare viam salutis, econtra-
SS. Patres eam stringere: ergo & nos debemus
eam potius stringere, quam laxare. Resp.
Argumentum est simile huic: Aliquod animal
rugibile; ergo etiam Petrus. S. Scripturæ ibi ei-
fermo de via voluptatis, & ambitionis, que
hominibus carnalibus videtur justa, seu com-
moda, sed dicit ad mortem: at non ita via
majoris probabilitatis. Ad confirm. Semper
habendum præ oculis illud: Ne quid nimis. Sanè
homines facilius deficiunt à moralibus princi-
piis in executione, quam cognitione juxta illud
Poëta: Video meliora, proboque, deteriora se-
quor: & quamvis etiam deficiant aliquando in
cognitione, non ideo debemus, probabilita-
tem majorem respuere, & ubique querere cer-
titudinem; cum hæc acquiri sœpius nequeat,
neque tutum sit, omnes ad tutiora adstringe-
re.

311. Quod attinet ad hereticos, in primis
non rectè dicitur ab iis argumentum; nec e-
nim debemus in omnibus pro rursus esse ipsi
contrarii: sufficit contradicere eorum erori-
bus

bus. Dein questio esse potest, pluresne fuerint haeretici alligantes onera, quam levantes. Certe quidam Pharisæi *Matth. 23. v. 4.* & alii Pharisæi *Act. 15. v. 5.* item Montanistæ, Novatiani, & Encratitæ, fuere ultra modum rigidi, præsertim circa esum carnium, jejuna, conjugum, divitias, &c. Sed & moderni Græci schismatici, & haeretici Constantino, &c., suis gravissima jejuna præcipiunt. Videri de hoc meretur Francolinus in *Clerico, Romano. p. 2.* seu de *Ecclesia benignitate in administratione Sacramenti penitentie disp. 11.* statim à *n. 1.* ubi ostendit, etiam Lutherum à rigore incepisse.

Quod spectat ad SS. Patres, hi aliquando tutoia, aliquando minus tuta proponunt; quippe sciunt, sicut non demendum, ita nec addendum legi: & reprehensos fuisse à Christo Pharisæos, quod imponerent hominibus onera importabilia. In forma, quia ant. habet plures partes, dist. primam. Homines ut plurimum discordant à regula moralitatis in exequendo, con. in cognoscendo. neg. dein etiam neg. secundam partem; quia ex dictis saltem valde dubia est: tertiam partem etiam nego; quia SS. Patres nec semper stringunt, nec semper laxant: absolutè autem neg. cons. in sensu adversariorum acceptam.

ARTICULUS V.

Solvuntur reliqua Objectiones ex SS. Patribus.

312. Ob. 1. S. Augustinus relatus in *Cap. Si quis autem. 4. de penit.* diff. 7. sic ait: *Tene certum: dimitte incertum.* ergo debemus semper sequi certum, aut tunc. Resp. neg. cons. S. Augustinus eo loco, qui habetur in fine *boni*. *q. 1. inter 50.* agit de differentibus penitentiam; jusque ad mortem, aitque, se eos non posse reddere secutos, eoquod incertum sit, an ad Dominum migraturi sint; quia scilicet incertum est, an veram, & sinceram penitentiam agant, quem David, de quo ibi meminit, ac dicit, eum tribus syllabis obtinuisse veniam. Quare autem dubitet de sinceritate talis penitentia, inuit rationem, his verbis, in eadem *boni* præcedentibus: *Si autem tunc vis agere penitentiam ipsam, quando jam peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa: idque magis explicatur canon. 5. ibi sequenti, qui ex S. Cypriano desumptus est, ubi de talibus penitentibus sic dicitur: Quia rogare illos non delicti penitentia, sed mortis argenti admonitus compellit: scilicet prudenter timendum, ne penitentia non sit sincera: adeoque etiam incerta est venia: & hinc monendi sunt vel maximè homines, ut ciuius penitentiam agant, sequi certos sua beatitudinis reddant.* Quid autem hoc ad alios casus prorsus dissimiles?

313. Ob. 2. Idem S. Doctor *l. 1. de utilitate credendi c. 11.* ait: *Tria sunt item, velut finitima sibi in animis hominum, distinctione dignissima, intelligere, credere, opinari: quæ, si per se ipsa considerentur, primum semper sine vitio est, secundum aliquando cum vitio, tertium nunquam sine vitio: & inferius addit: Quod intelligimus igitur, debemus rationi: quod credimus, auctoritati:*

quod opinamur, errori: ergo omnis opinio, etiam probabilior, est vitiosa, nec licet eam sequi. Resp. neg. cons. Opus est tantum inspicere locum citatum, & fraus argumenti patet. Per opinari S. Doctor non intelligit ibi opinionem verè probabilem, sed temerarium quodam judicium, quo quis existimat, se scire illud, quod necit; nam paulo superius sic habet: *Unum genus hominum est opinantium, id est, eorum, qui se arbitrantur scire, quod nesciunt. & infra: Opinari autem duas ob res turpissimum est, quod discere non potest, qui sibi jam se scire persuasit, si modò illud dici potest: & per se ipsa temeritas non bene affecti animi signum est.*

314. Ob. 3. S. Bernardus *tractatu de præcepto, & dispersione c. 14. n. 35.* ait: *Uit interior oculus vere simplex sit, duo illi esse arbitrari necessaria, charitatem in intentione, & in electione veritatem: ergo non sufficit probabilitas.* Resp. neg. cons. Doctor mellifluus, per oculum simplicem, non intelligit tantum illum, qui evitat peccatum formale, sed etiam, qui evitat materiale, ut clarè patet ex contextu, & ex ejus intentione, quæ est, ostendere, quod, qui aliquid, quod revera est bonum, judicat esse malum, & tamen id facit, peccet: non tamen vicious, quod, qui aliquid, quod re ipsa est malum, judicat esse bonum, idque facit, tantum boni faciat, ac si revera id objectum bonum esset; quia scilicet deficit ei veritas, seu, ut ait, oculus non est perfectissimè simplex, hoc est, simul bonus, & prudens, prudentia attingente veritatem.

Ceterum, quod S. Bernardus non velit, talem operantem formaliter peccare, patet ex paulo inferioris additis, dum ait, talem voluntatem mereri aliquid præmii. Sic autem habet: *Et quidem laude dignam dixerim, vel solam intentionem piam: nec planè condigna remuneratione fraudabitur, in opere quoque non bono, ipsa bona voluntas: attamen sine malo quocunque (hoc est materiali) non erit decepta simplicitas.* Ecce admittit S. Doctor in opere, etiam non omnino bono, seu ex errore admisso, voluntatem bonam: adeoque sentit, etiam probabilitatem aliquam à peccato excusare.

315. Ob. 4. Juxta S. Thomam *q. 18. de veritate a. 6.* non habuisset locum in statu innocentia etiam opinio probabilissima: ergo hæc non est actus prudens: ergo non potest esse regula directiva nostrorum actuum. Confirm. Regula nostrorum actuum debet esse dictamen certum: ergo non sufficit opinio etiam probabilissima. Resp. dist. primum cons. non est actus prudens, seu non est actus prudentia elicitus. conc. 1. cons. non est actus directus, vel regulatus à prudentia. neg. 1. & etiam 2. cons.

Licet opinio non sit actus immediate elicitus à prudentia (cum hæc, utpote virtus intellectualis, videatur debere elicere tantum actus certos) tamen potest esse actus directus, seu imperatus: plura hac de re vide suprà num. 232, unde opinio probabilior est sufficenter prudens, sive ipsa sit regula directiva, saltem in quibusdam casibus, sive eâ supposita possit elicere dictamen certum immediate directivum actuum, de quo vide num. 234. & sequentibus. Quod autem, ut docet S. Thomas, in statu innocentia

non

non potuerit esse opinio, non est ratio, quod opinio non possit esse actus directus à prudenter, sed quia in eo statu nil potuit affirmari, nisi, ut ait S. Doctor, ex motivo infallibili, quod statu naturæ lapsa non competit. Ad confirm. om. vel conc. ant. dist. cons. non sufficit opinio probabilissima pro ultimo dictamine. om. cons. non sufficit, ut ea supposita possit ultimum dictamen certum per principia reflexa formari. neg. cons. Hac de re fuse actum num. 224. & seq.

ARTICULUS VI.

An inter duas sententias æqualiter probabiles liceat sequi minus tutam.

316. **D**ico. Si datur inter duas sententias æqualis probabilitas, quæ immediate concernit licentiam actionis, vel cadi immediate supra existentiam legis, licet sequi etiam minus tutam. Ita omnes Doctores, qui vocantur benigni, quicquid sunt plurimi, præsertim elapso saeculo: & multi etiam isto: quin etiam ex antiquioribus, seu Bartholomaum Medinam antegressis scriptoribus, hac sententia habet suos patronos, ut suo loco inferius pluribus monstrabitur, & interim videri potest Rasslerus in *norma recti disp. 3. q. 10. a. 1. per totum.*

317. **P**rob. concl. 1. In dubio de existentia legis qualiscunque, sive, quando datur dubium moraliter tale de existentia legis, non tenemur eam observare: atque, quando etiam post adhibitam diligentiam, moraliter requisitam, & factam sufficientem indagationem, quæ probabile est, legem non dari, quæam eam dari, planè dubium est, an detur, vel an non detur lex, actionem aliquam præcipiens, vel prohibens: & quod consequitur, dubium est, an actio sit prohibita, vel non: aut econtraria, an sit actio præcepta, vel non: ergo non tenemur observare legem, cuius existentia tantum est æqualiter probabilis, magis supra fuse probata est à num. 263. quare huc revocanda sunt omnes probationes, quas pro superioribus conclusionibus, circa legem dubiam, tam humanam, quæam Divinam & naturalem attulimus.

Confirm. Si nullæ adefissent rationes utrinque, nec pro, nec contra legem, tunc planè non tenerer ad illam; daretur enim eo in casu ignorantia invincibilis strictè dicta: ergo neque tenor ad illam, quando dantur rationes utrinque æquales; quia planè non est minus dubium in hoc, quæam in altero casu: neque habetur in hoc casu scientia legis, etiam tantum moraliter dicta, seu intimatio sufficiens: neque periculum peccandi materialiter est majus in uno, quæam in altero casu: periculum autem formaliter peccandi removerti potest dictamine reflexo.

318. **P**rob. concl. 2. seu potius explanaatur magis argumentum jam supra adductum num. 247. (pro conclusione, quæ negavimus, teneri nos ad legem dubiam) & defumptum ab onere valde gravi per oppositam sententiam hominibus sine sufficienti probatione imposito. Si quis, stante æquali probabilitate, deberet sequi semper

tutiorem, tunc etiam deberet sequi tutiorem, etiam si minus tuta foret modicè probabilior: sive non posset sequi minus tutam, nisi hæc foret notabiliter probabilior: sed sic imponitur hominibus onus valde durum: ergo. Major imprimis admittitur communiter à doctoribus rigidoribus, è quibus Pater Noster Thyrus, ad licitam praxin sententia minus tutæ, ubique requirit, ut hæc, vel sit unice probabilis, vel sit moraliter certa, vel post sufficiens examen circa passionem (quæ tamè circa circa utilia, & delectabilia facile irrepit) appareat clare, manifestè, notabiliter, aut longè verisimilior: quod ipsum etiam innuit Eminentissimus Aguirre.

319. **S**ecundò. In moralibus parum reputatur pro nihilo: ergo, si excessus non sit sat clars, notabilis, atque sensibilis, non est ratio, quare liceat sequi sententiam, modicè tantum probabiliorem, & non etiam liceat sequi æqualiter probabilem. **T**ertio. In modicè tantum probabiliorem sententia æquale fere datur periculum peccandi, quæam in æqualiter probabili: & in sensu morali non vitatur in illa magis periculum errandi, quæam in ista: ergo, si non licet amplecti sententiam æqualiter probabilem, neque licebit amplecti alteram modicè tantum probabiliorem. **Q**uartò. Etiam in estimatione morali non magis potest prætendere ignorantiam legis, qui habet modicè minorem probabilitatem de ea, quæam qui habet modicè majorem. **Q**uintò tandem. Videtur mirabile, quod quis non possit sequi sententiam, quæ defenditur ab egregiis doctoribus, graves rationes afferentibus, contra totidem alios æquè doctos, similibus rationibus instructos: possit tamen eam sequi, si e. g. tantum novus unus, aut alter, prioribus non omnino par, cum aliqua confirmatione, nova quidem, sed non admodum valida, accedat.

320. **P**robatur jam minor prioris syllogismi. Si non liceret sequi sententiam minus tutam, nisi clare, & notabiliter probabilior, ordinariè deberemus sequi tutiorem: hoc estonus valde durum, & ab adversariis non probatur: ergo. probatur ma. Dudum observarunt Bartholomæus Medina, Antonius Perez, Franciscus Suarez, & alii maximi viri: idemque clara docet experientia, quod in tanta multitudine actionum, quæ ubique occurunt, & in tanta varietate sententiarum, in quibus auctores gravissimi sibi opponuntur, valde difficile sit, clare, notabiliter, ac sensibiliter discernere, quenam opinio sit probabilior altera. Et sane debet esse latit animosus, qui in conflicto sententiarum, enim post diligentem indaginem, ordinariè decidere audet, quæ opinio non tantum utcunque videatur, sed etiam clare, notabiliter, ac sensibiliter sit probabilior. Neque dicas, id colligi posse ex eo, quod sententia sit, vel non sit, communis; nam non statim ex eo sententia est notabiliter probabilior, quod sit communis; cum sapissime detur communis contra communem. **C**ertè Hieronymus de Cævallos scriptis tres tomos, (quos vocat *speculum aureum*) communum contra communes: ergo fermè ordinariè non posset quis absque passione judicare, licet sibi esse, sequi sententiam minus tutam, in materia hinc inde probabilibus, & ex quorundam qui-

quidem opinione licitis, ex aliorum verò sententia illicitis: ergo ordinariè teneretur ad tutius sequendum.

321. Minor quoad secundam partem, seu quid hoc onus non probetur ab adversariis, patet ex solutione objectionum. Quoad pri-
mam, seu quid sit onus valde grave, paret, tum ex dictis n. 266. quia scilicet deberemus observare leges plurimas, re ipsa non existentes: tum etiam ex eo, quid docti interrogari de conscientia dubiis, deberent ordinariè responsa dare juxta opiniones tutiores, quas consequenter indocti deberent sequi: vel deberent consulentes remitti ad alios doctiores, & quidem non benignos, sed rigidos, cum molestia gravi pœnitentium. Deberent etiam confessari non tantum, quando agitur de valore Sacramenti penitentie, sed etiam, quando agitur de licen-
tia, sequi ordinariè sententias tutiores: quod ellet addere onus oneri, jam ante sat gravi. Plures aliae onerosa sequelæ possent deduci, quæ cuncte facile incident: & quamvis adversarii modo allatas speculative videantur admittere, practi-
cæ tamen non videntur eas observare.

322. Sic P. Thyrsus tom. 3. select. disp. 41. cum pluribus, sed etiam contra plures, negat, dari obligationem confitendi circumstantias tantum aggravantes: imò ibidem n. 12. admitit, non esse necesse, ut distinctè explicetur numerus objectorum, etiam totalium, in quæ quis una voluntate tendit. e. g. quando quis uno actu proposuit sibi, se velle decem occidere; talis enim juxta ipsum sufficiens se accusat dicendo: *Habui desiderium multos occidendi: cum tamen opposita sit communior, & Dicastillo tr. 8. de penit. disp. 9. dub. 4. n. 277. dicat*, ante tempora sua eam fuisse unanimem Scholasticorum sententiam. At quomodo probabitur, hanc sententiam, quæ dum negat eam obligationem, ex se minus tuta est, notabiliter, & clare probabilem esse opposita tutio? Certè non habetur, nisi fermè argumentum negativum, quid scilicet hæc obligatio non probetur, & onus tale sine gravi ratione imponi non debeat, quam rationem etiam nos pro nobis adducere possumus in præsenti questione.

Sic etiam Munieffa, ex rigidioribus unus, docet, non esse peccatum mortale, distribuere in statu peccati mortalis sacrosancta n Eucharistiam: & tamen Cattropolao trah. 18. de Sacra-
mentis punct. 5. num. 12. ait, hanc sententiam esse paucorum, & nullatenus admittendam: unde ergo illa tam clare, & notabiliter major probabilitas? De Prospero Fagnano jam aliquid diximus n. 307. addendum ex eodem, quid eodem loco ibi citato, ubi probabilitatem multum exagitat, tamen n. 448. ponat hanc conclusionem, quid auctoritas unius gravis doctoris reddat opinionem probabilem, & fundamentum sufficiens eam tenendi, ac in praxin deducendi, si in contrarium nullus occurrat Doctor, & rationes utrinque æqualiter probabiles sint. Quomodo autem auctoritas unius Doctoris, nullatenus rationes majores pro sua sententia, quam stent pro opposita, afferentis, statim faciet eandem sententiam clare, & notabiliter probabilem, imò, ut Fagnanus exigit, certam? Dein fæ, casum esse novum, quem alii non-

dum examinârint, an ideo opinio statim erit manifestè, notabiliter probabilior, aut certa, ob carentiam auctoris contrarii? Similia alii ostendunt de Julio Merco, itemque Vincentio Barone. Legatur etiam P. Gervasius Brisacensis, ex ordine Cappuccinorum, & videbitur, quid rigorem primæ conclusionis, qua negat licitum, sequi sententiam minus tutam, nisi probabilior, sequentibus paragraphis, vel articulis valde mitiget. Solet huc etiam afferri, tum argumentum desumptum ex obedientia, superioribus debita, tum ex illo principio: *Melior est conditio possidentis*: sed de horum efficacia sermo redibit inferius: mihi huc usque dicta sufficiunt.

ARTICULUS VII.

Solvitur prima objectio ex SS. Patribus.

323. **O** B. 1. SS. Patres docent, nos debere sequi semper, aut sententiam tutiorem, aut probabilem. ergo non licet sequi æqualiter probabilem, antec. prob. afferendo textus, quos legere potes apud P. N. Thyrsum Gonzalez de recto usu opin. probab. d'ffert. 13. c. 2. §. 2. Resp. Ut rectè observat Rasslerus in norma recti disp. 3. q'uest. 9. art. 16. n. 707. de hac quæstione in primis non agunt Patres: dein quandoque suadent severiora, quandoque etiam benigniora permitunt. Ulterius non agunt semper afferendo obligationem, sed sepè tantum consilium dando, quandoque etiam concionatoriæ rem aliquantò magis exaggerando. Sane usque ad tempora Magistri Sententiarum vix habetur aliquid firmi: ipsi certè textus, quos afferit P. Thyrsus, mea opinione non multum probant.

Et in primis S. Clemens epist. 5. ad suos discipulos (si tamen epistolæ illæ sunt hujus Sancti, & incorruptæ, de quo videri meretur Bellarminus; quid enim hunc textum Gratianus in Decreto Cap. Relatum. 14. dist. 37. referat, non reddit certam ejus auctoritatem) tamen hic, inquam, S. Pater aliud ibi non afferit, quām Scripturas Sacras non esse privato sensu, nec juxta proprii duntaxat ingenii vim, & intelligentiam, accipiendas, sed ex majorum, seu Patrum traditione. S. Cyprianus tantum docet, religiosas mentes errorem deponere, & invenire veritatem, eundo ad Divinæ traditionis originem. S. Basilius ait, quid, sicut corporea pondera per justam libram comprobantur, ita electio eorum, quæ ad vitam inserviendam spectant, debeat fieri per liberum arbitrium, ratione regulatum. S. Augustinus vetat, afferre stateras dolosas, & vult afferri Divinam, tanquam de Sacris Scripturis, & thesauris Dominicis. Lactantius, qui etiam allegatur, non est sanctus, nec Ecclesiæ Pater, ejusque opera à Gelasio Papa relatæ sunt inter apocrypha: & tamen etiam iste solitudo ait loc. cit. nempe l. 3. *Divinarum Institutionum*. c. 13. non debere nos potius trahi auctoritate, quām veritate; cum æterna poena immineat, si nos persona inanis, aut opinio falsa, decipiatis. Sed hæc omnia non sunt nobis contraria, eaque absque ulla tergiversatione ad-
mit-

mittimus, ut patet; nam dicimus, Sacram Scripturam non spiritu privato explanandam: dicimus, inquirendam esse veritatem, diligentia moralis, pro qualitate negotii: at, si veritas deprehendi nequeat, non dicetur in his textibus, quid tum faciendum sit, nisi, quod in rem nostram Lactantius c. 27. dicat, sicutum esse, velle praceptis parere, quæ utrum vera sint, an falsa, dubitatur. Adde, quod cit. c. 13. tantum loquatur de auctoritate Philosophorum gentilium, quod non facit ad rem.

324. Dices, S. Chrysostomus in opere imperfecto homilia 44. in Matth. ante medium sic scribit: *Si enim vestimenta emptiurus gyras unum negotiatores, & alterum, & ubi meliores uestes inveneris, & pretio viliori, ab illo comparas: quomodo non oportet populum circuire omnes Doctores, & inquirere, ubi sincera veritas Christi venundatur, & ubi corrupta: & omnium confessores cognoscere, & veriorem eligere, plusquam uestimentum?* Idem homil. 13. in c. 6. ep. 2. ad Cor. in morali sub finem, juxta versionem, quam ego solam habui (P. Thyrsus aliam habuerit, accidentaliter diversam) sic ait: *Vulgi opiniones ne circumferamus, sed res ipsas expendamus. An non enim absurdum, ac præposterum fuerit, nos, cum de pecuniis agitur, aliis fidem non habere, sed numero, & calculo id committere: cum autem de rebus judicandum, in aliorum opiniones tenere, ac velut obtorto collo trahi, idque, cum exactam rerum omnium lancem, ac normam; & amissum habeamus, nempe Divinarum legum sententiam?*

Resp. Auctor operis imperfecti illius, vel non est S. Chrysostomus, sed hæreticus: vel certè liber ille ab hæretico est corruptus; quia homil. 4. habet propositiones Arianas. vide Bellarminus de scriptoribus Eccles. in S. Chrysostomo. Verum, hoc omisso, textus tantum probat, debet morali diligentia inquire veritatem, quod etiam dicimus. Sed neque omnino literaliter accipienda sunt ea verba; alias quivis rusticus deberet circuire omnes Doctores orbis, quod nemo prudens dixerit. Sicut etiam nemo, empturus uestem, circuit omnes mercatores, sed tot, ut moralem adhibuisse diligentiam possit censeri. Accedit, quod textus loquatur de inquirenda veritate fidei: qua in re non est utique statim credendum cuique ministello. Secundus textus etiam plus non probat, quan debere veritatem moraliter inquire, nec posse statim cuique credi, præterim in materia fidei. Imo, cum S. Pater ibi loquatur de eleemosyna, videtur tantum reprehendere minorem fidem divitum, qui promissionibus firmissimis DEI non satis fidunt, nec satis liberaliter erogant.

325. Solet etiam objici S. Gregorius Nazianzenus, qui orat. 27. ita scribit: *Atqui plerisque fecus videtur, inquit: quid verò meā interest, qui rei veritatem magis curo, inō solum curo?* hoc enim vel me condemnaverit, vel absolverit: ex quo volunt adversarii inferre, non sententiam probabilem, sed veritatem excusare, ac esse sequendam. Sed textus non venit ad rem. Loquitur ibi S. Nazianzenus de suis obrectatoribus, à quibus dicebatur, ambiisse infulas Constantiopolitanas, aitque, se eorum judicia non curare, dummodo se conscientia propria non inculet.

Afferuntur etiam S. Bonaventura, qui citatur tom. 2. opus. de processu religionis proc. 5. 6. 3. itemque S. Bernardinus Senensis Ierm. 17. in Dom. 2. quadrageste, quorum verba vide apud P. Thyrsus de usu opinion. probab. differt, 13. 9. 2. §. 4. 8. quæ tamen, prout citantur, invenire non potui: afferuntur, inquam, isti SS. Doctores, tanquam nostræ conclusioni contrarii. Sed respondetur, vel ex iis nimium, vel nihil probant nam SS. Bonaventura, & Bernardinus, si finiti accipiuntur, videntur docere, ignorantiam juris, vel legis Divinæ, non excusare; utitur, ne aliquid contrarium definitioni Alexander VIII. inde inferatur, explicandi sunt de ignorantia vincibili: & tunc nobis non opponuntur.

S. Antoninus, qui etiam ut nobis contumaciterat 1. p. tit. 3. c. 10. s. 10. magis videtur negare; ait enim, quod cum bona conscientia probet quis tenere unam partem alicuius opinionis, & secundum eam operari, exculo saltem scandali, quæ scilicet pars habeat pro se notabiles Doctores, dummodo talis opinio non sit contra auctoritatem expressam Sacrae Scripturæ, nec contra determinationem Ecclesie Catholice. Addit, quod operas non debeat dubitare, scilicet practicè, sed si formare bonam conscientiam de eo, quod credit, tanquam de probabiliore parte, scilicet practicè, quatenus dictamine reflexo judicat, probabilis, vel moraliter certum esse, quod actio aliqua sibi liceat: id quod fieri posse judicat præcipue, quando quis adhibet diligentiam inquirendo, an liceat, nec invenit, quod eum sufficienter moveat ad hoc, quod sit illicitum. Eodem loco citat Hostiensem, qui in extrav. de cognat. fin. Cap. Si vir. ait: *Ubi sunt diversæ opiniones. & diversa judicia, semper humanior est preferenda, & equior.* Quod dictum Sanctus hic nullo modo refellit, sed omnino approbare videtur: in idem hic Sanctus. 3. p. tit. 13. c. 4. s. 7. amplectens opinionem mitiorem circa recitationem Breviarii, ait, hanc sententiam tenendam: *Quia benignior est, & quia non debet Ecclesia alicuius queum injicere.* Sed de S. Antonino iterum inferius.

ARTICULUS VIII.

Solvuntur aliae objectiones ex SS. Patribus.

326. O B. 2. S. Augustinus lib. 1. de baptismo, contra Donatistas. c. 3. ait: *Quanquam, etiam dubium haberet, non illic recte accipi, quod in Catholica recte accipi certum haberet, graviter peccare, in rebus ad salutem animæ pertinentibus, vel eo solo, quod certis incerta præponeret: ergo ex S. Augustino peccatur, quando in salutis negotio incerta certis præponuntur.*

Resp. diff. conf. peccatur præponendo certis incerta, in quibusdam negotiis, maximè, in quibus non habet vera probabilitas de opposito. con. conf. universaliter, & in omnibus. neg. conf. S. Augustinus ibi agit de eo, qui aliquo modo adhuc infirmus in fide, robustius credit, quod utraque pars, Catholici scilicet, & Donatisti, simul dicunt: interim tamen etiam, quod Catholici solidi dicunt contra Donatistas, verum, & certum ha-

habet, atque adeò certus est, quod ad salutem necessarium sibi sit, in Catholicā Ecclesia vivere: tamen, nescio, quibus de causis, vellet à Donatistis baptizari; cùm tamen Catholicī negent, extra casum necessitatis (de quo S. Doctor agit cap. precedenti) posse à Donatistis, tanquam hereticis, baptisatum suscipi, quamvis oppositum Donatistæ affirmet: & ait, talem graviter peccaturum, si incerta certis præponat. In hoc casu id nos quoque admittimus; quia, ut patet consideranti, talis nullam veram probabilitatem habet de licentia recipiendi baptisatum ab heretico, certumque ipsi est, non tantum tutius posse, sed etiam debere, baptisatum apud Catholicos recipi. Nostra autem sententia non loquitur de casu, quo obligatio est certa, sed quo tantum certa est major fecunditas sententiae, quæ sunt longè diversa; nam licet aliquando præponi incertam directam probabilitatem de licentia, alteri certitudini tantum de securitate majori sententiae oppositæ, negari non potest; alias enim neque licet operari juxta sententiam probabilissimam, contra magis turam, adeoque certius securam: quod ab Alexandro VIII. in propositione 3. est damnatum.

327. Ob. 3. SS. Patres nullibi docent nostram sententiam: ergo non est ipsis conformis. Confirm. 1. SS. Patres docent, animarum regimē esse plenum periculis: sed non ita esset, si liceret uti nostrā sententiā: ergo. Confirm. 2. Sancti viri metuebant, eti probabilitus judicarent, aliquid esse honestum: ergo multò minùs suadebant tantum æqualiter probabilitia, & minùs tutia. Resp. rētorquendo argumentum. SS. Patres neque docent sententiam rigidiorem: imò de hac quæstione ex instituto non tractant, in forma neg. cons. vel dist. non est SS. Patibus positivè conformis. om. cons. non est ipsis conformis negativè, sive, nullatenus eis opposita. neg. cons. Ad 1. confirm. neg. min. Tamen adhuc est satis magnum periculum, ne omittantur etiam ea, ad quæ quis certò obligatur, ob varios scilicet timores, respectus humanos, spes, vel cupiditates, difficultates, & negligentias.

Accedit, quod sàpè occurrant casus novi, saltem ratione circumstantiarum, in quibus non statim occurrit, quid probabilitus, vel æquè probabile, quandoque vix, quid Theologicè probabile sit: neque quivis post lectam unam, aut etiam alteram casum Summam statim erit universaliter bonus animarum dux: poterit tamen facilius esse bonus secundum quid, & aptus pluribus in locis agere parochum; alias si nemo, nisi in Theologia morali versatissimus, esset aptus animabus etiam ruri pascendis, quis rusticis prævidet? Cèrè soli rigidissimi, qui ubique tutu præscribere vellent, etiam apti non essent spirituali regimini: sanè ad illos accederent rari. Ad 2. confir. neg. cons. Ubi que viri sancti cum Jobo c. 9. v. 28. verentur opera sua, ne scilicet occulta passio irrepat, ne aliquia negligentia intercurrat &c. non tamen ideo nunquam suadent æqualiter probabilia aliis, licet forte ipsimet, ob majoris perfectionis amorem, faciant tutiora, non tanquam ex præcepto, sed tanquam ex consilio.

R.P. Ant. Mayr Theol. Tom. I.

328. Dices. SS. Patres semper suadebant quæ magis videbantur conformia legibus, ac SS. Canonibus: ergo & nos debemus ea suadere. Confirm. Post decreta Alexandri VII. & Innocentii XI. non amplius est ita communis sententia benigna: apud Gallos, & Belgas viget rigor: ex aliis etiam multi à benignis ad rigidos transierunt: inter quos Eminentissimus Aguirre, item Elizalde, P. Thyrus, & alii: quin ulla à rigidis ad benignos transierit: ergo. Resp. neg. ant. quod probari non potest, saltem in hoc sensu, quod SS. Patres suaserint tutiora, tanquam sub præcepto posita, & non tantum sub consilio, seu tanquam magis perfecta. Imò etiam Patres in Conciliis (idem dicendum de Pontificibus) sàpè nil auli sunt statuere, quando viderunt sententias hinc inde esse probabiles: nec voluerunt homines ad tutiora adstringere. Cèrè Concilium Triburensem habitum anno 895. sub Formo Pontifice canon. 48. ait, se nec definire, nec refutare aliquid propter eos, qui diversè de eo sentiunt: imò minùs tutam, nec notabiliter probabiliorem sententiam amplecti permittit, ut quis scilicet utatur conjugio, quod bona fide init cum filia suæ spiritualis commatris, de quo dubium inter doctos tunc temporis erat, an valeret. videatur Cabasutius in hoc Concilio, canon. 48. Ad confirm. Etsi transierint aliqui ad majorem rigorem, tamen adhuc pro sententia, minùs rigida, præferim ea, quæ tantum in casu æqualis probabilitatis sententia minùs tutæ, docet licitum esse, hanc sequi, stant valde multi auctores, de quo plura inferiuntur.

ARTICULUS IX.

Solvitur objectio ab authoritate antiquorum.

329. Ob. 4. Omnis antiquitas sensit, debere nos sequi sententiam, aut tutiorem, aut notabiliter probabilitatem: atqui non est præsumendum, quod DEUS tantis saeculis permiserit tam universalem errorem, in materia morali, & obvia: aut, quod docti communissime imposuerint tantum onus hominibus, absque sufficienti fundamento: ergo. Confirm. 1. Ipsi auctores benigni in aliis materiis sàpissimè probant aliquam obligationem, ex constanti traditione Ecclesie, quam colligunt ex communi usu fidelium, aut sensu Doctorum, per tempus immemoriale: ergo eadem probatio debet sufficere in hac materia. Confirm. 2. Doctores antiqui non sunt usi alia methodo regendi conscientias, nisi illa, quam didicerunt à majoribus, & quam viderunt ab immemoriali tempore, à piis per consuetudinem adhiberi: ergo, cùm semper adhibuerint eam, quam vocamus rigidam, signum est, illam methodum suisse semper usitatam in Ecclesia DEI, & ab Apostolis derivatam in SS. Patres, ab his vero in posteris.

330. Resp. Similia a Mercoto, ac aliis, sàpè dicuntur, sed non probantur: nec libri, aut loci, ubi doctrina hæc contineatur, allegantur. In forma neg. interim majorem: de minore quid sentiam; paulò post dicam. Utique ne-

R.

gar

gari non potest, ex antiquis multis nobis suisse contrarios; at, quod omnes contrarii fuerint, probari non potest: & in primis, quod attinet ad SS. Patres, jam vidimus, ex iis solidi nihil posse probari; cum neutri parti sit sat exploratum, quid isti senserint: idem esto judicium de aliis Doctoribus usque ad initium Theologiae Scholasticae, & Petrum Lombardum. Post hunc ex Scholasticis pro nostra sententia stant non pauci ex antiquis, quos afferemus in sequenti quæstione: quibus accedunt illi, qui affirmarunt, in dubio ceteris paribus sequendam benignorem, ut S. Antoninus, Hostiensis, citati n. 325. & alii.

Favent nobis etiam ij veteres, qui admiserunt, excusare ignorantiam invincibilem à peccato; nam in estimatione morali planè datur in casu æqualis probabilitatis aliqua ignorantia invincibilis ex n. 317. qui verò negarunt, hanc ignorantiam exculare, fuerunt aperte nimium rigidi. Sed & ipsi recentiores, rigidi dicti, non videntur constanter sententiam rigidam amplecti; ut enim ostensum à n. 321. sibi non constant in suo rigore; ut adeò authoritas sententia rigidioris, et si sit magna, tamen non sit tanta, ut in ejus comparatione authoritas sententia benignioris, etiam ab antiquis proveniens, & præfertim recentiorum plurimorum consensu suffulta, sit minùs habens, seu levis, censenda.

331. Jam, quod attinet ad minorem, diximus n. 260. debere admitti, quod DEUS permisit valde diuturno tempore aliquem errorem, aut antiquorum, aut recentiorum: & non esse rationem dicendi, quod eum potius permisit posterioribus, quam prioribus temporibus; quia DEUS, & potuit permettere errorem, qui per accidens esset multis causa peccati formalis, & potuit permettere errorem, qui esset causa peccatorum materialium. Cæterum, quod fuerit error prorsus universalis, ut omnes Doctores decepti sint, probari non potest: imò jam est ostensum, & ostendetur infra ulterius, etiam antiquiores quosdam rigorem hunc non approbasse; quare verum non est, quod omnes Doctores onus hoc grave imposuerint: quod autem illi, qui id imposuerunt, sine fundamento sufficiente id fecerint, probatur partim nostris argumentis, partim etiam solutione objectionum.

332. Ad primam confirm. neg. cons. & paritatem. In illis casibus ordinariè agitur de lege positiva Divina, cuius existentia potissimum ex constanti praxi est probanda, & hinc auctores adducuntur tantum ut testes continuæ praxis: in nostro autem casu agitur de lege naturali, scilicet, quod debeamus in dubio semper sequi tuus. vide num. 259. Insuper negatur suppositum, quod tam constans semper praxis, & opinio fuerit: certè istam adversarii non probant. Accedit, quod sint rationes graves in oppositum à paritate cum ignorantia invincibili, cumque legibus civilibus, à maxima gravitate oneris &c.

Ad 2. confirm. Rectè ait recentior quidam, hoc argumentum probare nimium; nam sic nulla sententia veterum deserit unquam posset, & omnis eorum doctrina deberet censeri ab Apostolis tradita, quod non est verum; cum multæ antiquorum sententiae sint etiam ipsæ an-

tiquata, sicut est innegabile. Certè complures ex antiquis Doctoribus censuere, non excusare à peccato etiam ignorantiam invincibilem, quod defacto communissime negatur, & negari debet post decretum Alexandri VIII. damnantis triginta, & unam, propositiones, & præterim secundam, quam adduximus n. 57. Si dicas, id non omnes sensisse, id quidem concedo (quamvis aliter senserit Gerson citatus num. 260.) at vi- cissim etiam dico, pariter non omnes antiquos sensisse, quod semper sequenda sit opinio tuior, aut probabilior. Si replices, saltem multos illud sensisse, repono etiam multos sensisse, non excusare ignorantiam invincibilem, immo in hoc principio fundâsse rigidam suam afferationem. Accedit, quod DEUS decreverit, successivè illustrare Ecclesiam suam: insuper plura disputationibus hominum reliquerit. Sic ante Scotum Immaculata Conceptio Beatisimæ Virginis, per unum, aut alterum faculum, ita latuit, ut vix non errore censeretur pia sententia, etiam maximis viris, in forma neg. ant. & cons. quæ non probabantur.

333. Dices 1. Si sententia rigida non est vera, nunquam eam tanto consensu suffissent ampliæ Doctores; quia est sensu valde ingratia. At verò sententia, dicta benigna, sensu valde arridet, atque adeò mirum non est, statim huius in mores inductam. Hoc argumentum videatur alludere ad demonstrationem, quæ pro Catholicæ Religionis veritate solet alferri, scilicet eam nunquam propagandam fuisse sine miraculis; cum sensu sit valde adverfa: cum econtra Machometismus, sensibus omnia indulgens, facile propagari potuerit absque prodigiis: atque adeò hoc argumentum sententiam benignam, saltem aliquo modo, cum Machometismo comparare videatur: quidquid autem de hoc sit. Ref. facillimè negando suppositum, quod tantus fuerit consensus Doctorum, & multò magis negando, quod homines ita communis studio fuerint in execuzione hanc sententiam amplexi, sicut innumeri populi ampliæ sunt Catholicæ fidem: certè à multis sententia hæc dicitur fuisse occasio aliqua multorum peccatorum formalium; etò quod multi ex errore conscientia peccaverint, scilicet veram existimando sententiam rigidam, nec tamen eam sequendo. Nec DEUS deseruit, uno, vel altero saeculo, Ecclesiam suam, tum, quia nihil mali fiebat, si homines tutius sequerentur, tum, quia non omnino universalis erat consensus: potest autem DEUS permittere errorem, seu conscientiam erroneam, etiam in pluribus, quin possit dici deserere Ecclesiam suam, ut est innegabile. videantur dicta num. 260.

Quod autem dicitur, sententiam benignam, utpote sensibus mollem, statim placuisse recentioribus, seu Bartholomæum Medinam secutis scriptoribus, si ita intelligatur, quasi ipsi sententiam arriserit ejus usus, non congruit sanctitati magnæ plurimorum talium recentiorum. Certè, si quis legat, quæ Patres Dominicanæ scribunt de Dominico Bannez, Joanne à sancto Thoma, ac aliis: vel quæ nostri de Suarezio, Lessio, Thoma Sanchez &c. non sibi facilè persuadebit, eos sensu ita fuisse addictos, ut in hujus graviam laxas doctrinas in scholas invehere voluerint.

sint. Sed nec in gratiam aliorum voluissent perdere animas suas, & doctrinam, propria opinione nimium laxam, orbi obtrudere. Quod autem jugum Domini, quantum licet fieri posse putarunt, reddiderint suave, & leve, reprehendendi non sunt.

334. Dices a. Etsi omittatur, quod Doctoris plurimi stent pro nostra sententia, non ideo est vera: ergo tamen non licet eam sequi, prob. ant. ut ait Seneca de vita beata c. 2. Non tam bene cum rebus humanis agitur, ut meliora pluribus placeant: argumentum pessimi turba est: ergo. Resp. dist. ant. non ideo hæc sententia est certa vera. om. ant. est probabilitas vera. subdist. non est ex sola auctoritate. om. non est ex ista, simul, & ex ratione. neg. ant. & conseq. Non sola auctoritate, sed etiam, & potius, ratione sententiam nostram probamus. ad prob. antec. dico, non esse satis modestè huc applicatum dictum Senecæ. Auctores gravissimi, & dochissimi, atque plurimi eorum etiam sanctissimi, non sunt tantum turba quædam, in pessima quæque, aut ignorantia vincibili, aut etiam malitia vix corrigibili, proutus: unde, quamvis multitudine plurimorum exemplorum non reddit sententiam verosimilem, id tamen utique præstat cumulus maximorum virorum, in aliquid consentientium: & si numerus Doctorum non reddit sententiam æstimabiliorem, ad quid adversarii tanto studio pro sua opinione auctores corradunt? ad quid toties prædicant, omnes antiquos pro ista stare?

ARTICULUS X.

Solvuntur objectiones à ratione.

335. Ob. 5. Juxta nostra principia posset quis licet agere contra legem, quandocunque est probabilis opinio de dispensatione, vel excusatione: hoc est falsum: ergo. Confirmatur. Qui agit contra sententiam tutiorem, agit contra conscientiam: ergo malè agit. prob. ant. conscientia dictat, agendum esse tutius: ergo, si quis hoc non agit, agit contra conscientiam. Resp. neg. maj. in eo casu non datur æqualis probabilitas immediatè de licentia actionis, sed tantum de aliquo remoto, scilicet de dispensatione, vel excusatione: non est autem æqualiter probabile, quod quis, supposita tantum probabilitate de dispensatione, vel excusatione, licet agat; quia, quando lex est certa, & dispensatio tantum dubia (qualis est illa, quæ tantum est æqualiter probabilis) tenetur quis legem observare, ex dictis n. 263. Ad confirm. neg. ant. ad prob. dist. antec. conscientia dictat, agendum tutius, tanquam ex præcepto. neg. antec. tanquam ex consilio. om. antec. & neg. conseq.

336. Ob. 6. Quilibet, volens navigare ad Indos, eligit navem, tutius, & probabilitas illuc perventuram: ergo quilibet volens venire in cœlum, debet etiam eligere medium tutius, & probabilitus. Resp. Hoc argumentum probaret, quod neque licet uti sententia probabiliore; quia navigaturus ad Indos, cæteris paribus, si pru-

denter agit, eligit, si potest, navem certò perventuram, & non tantum probabilitas perventuram. In forma dist. antec. si cæteria omnia sint paria. conc. antec. secus, neg. antec. & sub eadem dist. conc. vel neg. conseq. si quis enim habet rationabilem causam, e.g. quia navis minus tuta, pergit in aliquem portum, ubi ipse magnum potest sperare lucrum, vel quem cuperet etiam lustrare: vel quia in minus tuta navi habet aliquem, qui ipse in via præstet alimenta, vel quia vitat nimis magno sumpcio, ipsi valde difficiles &c. potest prudenter eligere navem minus tutam, modo ea adhuc moraliter tutam sit.

Pariter in nostro casu potest quis ob rationes suas eligere sententiam minus tutam, æqualiter tantum probabile; quia hæc omnino moraliter tutam est, præsertim, si per principia reflexa deponatur omne dubium; tunc enim non est periculum peccati, nisi materialis, quod à cœlo non excludit, quando quis non tenetur illud evitare, ut non tenetur in nostro casu ob nostras rationes. Nec dicas, rem nullam comparari posse cum periculo salutis; nam etiam eodem fere modo nullum lucrum æquivalet vita, & tamen non censetur imprudens, qui ob lucrum eligit navem minus quidem, attamen adhuc moraliter tutam. Dein non est periculum salutis in nostro casu. vide dicta n. 283.

337. Ob. 7. Stante æquali probabilitate, pro & contra legem, est dubium de licentia: sed, hoc stante, non licet operari: ergo. Confirm. Æ qualis probabilitas non potest esse certa agendorum regula: ergo non potest præbere licentiam agendi. Resp. dist. ma. stante æquali probabilitate, est dubium speculativum, vel remotum. conc. ma. est dubium practicum, seu proximum, & tale, quod per principia reflexa non possit prudenter deponi. neg. ma. & dist. sic mi. neg. conf. In casu æqualium rationum, pro & contra legem, potest quis reflexè dicere, legem sibi esse moraliter dubiam, nec sibi sufficienter cognitam, aut promulgatam, adeoque non obligare: & sic potest, per hæc, vel similia principia reflexa, dubium practicum deponere. Ad confirm. dist. antec. æqualis probabilitas non est regula certa, se sola, sine adjumento principiorum reflexorum. conc. antec. non est regula certa cum istis. neg. antec. & conseq. Posita æquali probabilitate de non existentia legis, potest quis secum ratiocinari ulterius, ac dicere, legem dubiam, seu invicibiliter ignorantiam, non obligare, sique prudenter id facere, vel omittere, quod omnino absque passione prudenter judicat, sibi esse licitum, vel non præcepit. vide n. 223. ubi ostensum, quomodo possit dictamen reflexum certum de licentia erui ex præsupposita æquali probabilitate &c.

338. Ob. 8. Honestas, vel in honestas objectiva, seu ipsarum actionum, non dependet ab opinionibus humanis: ergo, si actio non sit in se honesta, non potest excusari per dictamen probabile, sive directum, sive reflexum. Resp. Hoc argumentum (ut patebit expediti probaret, nec excusare ignorantiam invicibilis, nec certitudinem apparet talis, quod est falsum. In forma dist. antec. honestas, vel in honestas materialis objectiva actionum, distin-

starum ab actu voluntatis, non dependet ab opinionibus humanis. om. antec. honestas materialis objectiva, actionum ipsius voluntatis, seu ipsarum, volitionum. subdist. honestas positivè talis. om. ant. honestas negativè talis, seu non inhonestas, neg. antec. & conseq.

Explico rem in exemplo. Ponamus, aliquem invincibiliter existimare, mentiri in bonum reipublica esse licitum, & consequenter eum, hac persuasione motum, re ipsa mentiri (eodem modo discurrendum est de aliis objectis, sive ex se, sive ex prohibitione malis) in hoc casu conceditur, mendacium esse materialiter malum, nec hoc dependet ab opinionibus humanis. At vero de actu voluntatis, imperante mendacium, aliter discurrendum est; nam iste in hoc casu in se non habet aliquam entitativam, seu objectivam, etiam tantum materialem, malitiam: consequenter est negativè saltem honestus, seu non est positivè inhonestus; nam talem actum à positiva tali in honestate excusat ignorantia invincibilis; actus enim voluntatis non specificatur ab objecto præcisè, ut istud est in se, sed ut proponitur ab intellectu; unde, sicut objectum, in se etiam bonum, si per dictamen ultimum repræsentetur ut malum, specificat, seu reddit actum malum: ita etiam objectum, e. g. mendacium, si per dictamen ultimum (quod tali homini, qui invincibiliter ignorat, mendacium esse malum, non repræsentat istud ut malum, sed potius ut bonum) si, inquam, per dictamen ultimum repræsentetur ut bonum, non potest actum, amplectentem e. g. mendacium, reddere positivè malum.

Quod autem facit ignorantia invincibilis, idem ex nostris rationibus facit dubium invincibile, vel æqualis probabilitas: atque adeò inhonestas, vel honestas, saltem negativa, actus voluntatis, dependet multum à præcedenti cognitione intellectus; si enim hæc bona fide, seu invincibiliter, aliquod objectum proponat ut honestum, vel saltem proponat ita, ut possit judicari, per principia reflexa, honeste amabile, vel factibile, tunc actus voluntatis, objectum illud amans, vel amplectens, erit honestus. Cùm autem in casu æqualis probabilitatis cognitione proponat objectum, ita, ut saltem per principia reflexa possit judicari honestè amabile, vel factibile, hinc actus voluntatis consequens est honestus, saltem negativa, sive non inhonestus.

339. Alia est quæstio, an talis actus sit positivè honestus, seu etiam meritorius, de quo adhuc lis est inter autores; cùm aliqui velint, omnem actum tendentem in objectum in se, seu independenter à modo repræsentandi intellectus, materialiter malum, non posse esse positivè honestum; quia, ut ajunt, bonum est ex integra causa, malum ex quocunque defectu. Alii vero putant, talem actum voluntatis esse positivè honestum; cùm alias, qui putaret, se obligatum ad mortem subeundam pro proximo (quando tamen revera obligatio illa non datur, sed potius obligatio conservandi suam vitam) eis mortem re ipsa subiret, tamen nihil mereretur, quod videretur valde dutum. Quidquid tamen de hac quæstione sit, conclusioni sufficit, talem non peccare; an vero etiam mereatur, hic non decido, quamvis valde inclinem, talem,

si agat ex motivo virtutis, etiam posse merentur.

340. Ob. 9. Non ignorat legem, qui potest prudenter judicare, eam dari; sed, qui habet æqualem probabilitatem pro lege, potest prudenter judicare, eam dari: ergo non ignorat eam, neque potest prætendere ignorantiam invincibilem. Resp. retorq. arg. Etiam non scit, neque in sensu aliquo morali, legem, qui potest prudenter judicare, non dari legem: sed hoc juxta adversarios potest, qui habet æqualem probabilitatem contra legem: ergo. Si adversarii vellent negare hanc minorem, nego etiam illam priorem; si enim sunt æquales rationes, pro, & contra legem, poterit pro libitu uniuscuiusque assentiri, vel neutri poterit. In forma dist. ma. talis non ignorat legem ignorantia profusa omnimodâ. conc. ma. ignorantia moraliter talis, & sufficiens ad eum excusandum ab obligatione observandi legem, neg. ma. & om. min. neg. conseq. Etiam quando quis habet tantum aliquam probabilitatem, quamvis notabiliter minorem pro existentia legis, hanc non omnimodè ignorat, quin tamen juxta adversarios, quibuscum modò agimus, debeat eam observare. Sufficit igitur ignorantia aliqua moraliter talis, & aliquanto latius dicta, seu talis, ut quis ob eam adhuc moraliter, & quidem invincibiliter, dubius sit, an lex detur, vel non; tunc enim lex nondum est sufficiens ei proposita, vel intimata.

ARTICULUS XI.

Solvuntur aliae objectiones à ratione.

341. B. 10. Certus de lege, & dubius de exceptione, debet servare legem, seu agere tuis: ergo certus de lege e. g. non laborandi serviliter diebus festis, & dubius, an laborat servilis, debet servare legem, & laborem omittere: item certus de lege audiendi omnibus diebus festis sacram, & dubius, an sit dies festus, debet sacram audire: & tandem etiam certus de lege universalis, qua DEUS precipit servare omnes leges, & dubius, an hæc, vel illa lex existat, teneat eandem servare. prob. conseq. In omnibus his casibus est dubium de exceptione à lege: ergo. Resp. supposito, quod sit ver dubium, ob æqualitatem, vel defectum rationum, in utramque partem, & quidem dubium invincibile, neg. conseq. quoad omnes partes.

Aliud est, quando certus es de lege, universaliter omnes personas, vel actiones comprehendente, pro certo die, aut certis circumstantiis, & dubitas tantum, an per accidens ob difficultatem, vel aliam causam extrinsecam, excuseris. Aliud est, quando dubitas, an lex sit universalis, & per se comprehendat omnes personas, atque actiones. In priori casu est lex certa, & excusatio dubia; unde debes legem servare; alias enim, si sufficeret dubia quavis excusatio, sequeretur nimia transgressio legum. At

At in altero casu non est dubium propriè de excusatione, sed de legi ipsa, & mente legislatoris, an scilicet voluerit sua lege comprehendere omnes personas, vel actiones, e.g. an prohibendo actiones serviles, voluerit tantum prohibere actiones certò, vel etiam probabilius, serviles, an verò etiam dubiè tales: & pari ratione, an obligando ad audiendum sacram, voluerit obligare, omnibus diebus festis, non tantum certis, sed etiam dubiis, ad illud audiendum. Similiter, quando DEUS vult observari omnes leges, dubium est, an velit servari eas tantum, quæ certò, vel probabilius, tales sunt, an verò etiam dubiè tales.

342. Ob. 11. Ex obligatione sequendi sententiam tuiorem, aut probabiliorem, non sequetur nimia difficultas: ergo potissima nostra ratio est nulla. prob. ant. non requiritur, ut quis sequatur, quod absolute est probabilius, sed quod post sufficientem diligentiam, operanti est probabilius: sed hoc non est nimis difficile: ergo. Confirm. Judex, vel Medicus, debet etiam juxta nos sequi probabiliorem, aut tuiorem: insuper scientiarum, præsertim Theologicarum, Professores, tenentur dictare, aut asserere, quæ ipsis videntur probabiliora: quin in his officiis homines apprehendant nimiam difficultatem, aut perplexitatem: ergo istæ etiam non orientur in homine privato, etiò obligetur ad sententiam probabiliorem. Resp. neg. antec. ad prob. neg. min.

Hoc ipsum est valde difficile; nam, cùm quis raro inveniat tantam præponderantiam motivorum, ut absque passione possit dicere, sibi aliquid, præsertim minus tutum, esse notabiliter, & clare probabilius, teneretur quis ferè semper ad tutius, præsertim, cùm tempus sèpè non finat, actiones differre, donec major probabilitas pro licentia earum inveniatur. Sanè viri doctissimi ordinariè non audent, sententias suas, tanquam clare, & notabiliter probabiliores, proponere, quamvis aliquantum probabiliores judicent. Imò, quo plus materiis moralibus student, eò plù dubitant; quia conflictus rationum sèpissimè in materiis adhuc controversis est tantus, ut clara, & notabilis victoria, difficulter deprehendatur.

Ad confirm. Quantum attinet ad Professores, sànd debent sèpè esse contenti, si post diligentiam competentem, ab ipsis adhibitam, inventant sententiam aliquantò probabiliorem: & de meis nunquam dixerim, omnes esse notabiliter probabiliores oppositis; licet enim quasdam tales judicem, non judico alias. Quod ad judices attinet, in primis non est eadem difficultas, condemnandi alium, ac se ipsum: & hac difficultas, quæ ab adversariis cuiilibet homini imponitur, est absque comparatione major. Secundò. Judex sèpè potest uti illo principio: *Melior est conditio possidit*: quod adversarii negant prodefe privato extra materiam justitiae. Tertiò. Potest judex sèpè partibus suadere compositionem, vel divisionem: hoc privatus non potest, præsertim in infinitis materiis extra justitiam.

343. Quod attinet ad Medicos, ipsi versantur tantum circa unam materiam, scilicet circa sananda corpora, in qua quivis pro se ampliatur probabiliorem absque difficultate, quam

neque habet Medicus; neque enim debet care re illo commodo, si probabiliora adhibeat. Solum fortasse aliquando carere debet experientia, quam posset sumere de aliquo novo medicamento: sed potest hoc probare in aliis animalibus, vel, si id fieri nequit, potest supercedere eam experientiam; non enim vita hominum est creata à DEO, ut eam utantur Medici ad suas experientias. Dein, si Medicus habet notitiam sufficientem pro suo officio, in magis obviis facile sciet, quæ sint probabiliora remedia.

Si morbus est extraordinarius, faciat, quantum potest in circumstantiis illis, & quæ probabiliora judicat, adhibeat; neque enim ab eo exigitur, ut semper notabiliter probabiliora adhibeat; cùm ea sèpè nesciat, certè non semper Medicus audebunt dicere, remedia sua esse notabiliter probabiliora) has ratione suo officio fecit satis. Interim utique etiam Medicus debet studere, ut morbum, ejusque vites, intelligat, & remediorum vim ritè agnoscat. In forma neg. conseq. quia in his non est tanta à longè difficultas, quanta esset, si quilibet privatus in omni casu deberet sequi tutius, aut probabilius.

344. Ob. ultimò. Ut quis possit licet sequi aliquam sententiam, debet eam posse absolute judicare veram: sed, stante tantum æquali probabilitate, non potest quis absolute, & quidem prudenter, judicare, sententiam minus tutam esse veram: ergo. Hic est adversariorum recentiorum Achilles. Sed in primis, quæro: vel potest quis, sententiam æqualiter probabilem tutiorem judicare absolute veram, vel non: si potest istam judicare absolute veram, potest etiam judicare veram minus tutam; quia rationes sunt, ut ponitur, æquales, & major, vel minor securitas, non reddit sententiam magis, vel minus veram: si autem potest, minus probabilem judicare veram, tunc potest etiam juxta adversarios judicare, actionem sibi esse licitam: cur igitur eam non potest facere? At, si non potest judicare sententiam tuiorem absolute veram, consequenter nec potest judicare, actionem sibi esse prohibitam: cur ergo statim eam sibi judicet vitandam?

Resp. In forma neg. ma. quam adversarii nunquam possunt probare. Licet aliquis non affirmet, actionem, directè in respectuam, esse licitam, seu sententiam directam de ejus licentia esse veram, potest tamen sibi formare dictamen reflexum, moraliter certum de ejus licentia, & sic licet eam efficere, scilicet affirmando, legem esse dubiam, & consequenter, hinc & nunc, probabilius non obligare, etiam ex eo, ne nimium onus imponatur hominibus. Potest insuper experimentaliter nōesse, quod hoc absque passione, & judicio, quantum in ipso est, prudenter, judicet: & consequenter etiam prudenter judicet, actionem sibi esse licitam, nec se peccare, eam ponendo; eò quod certum sit, illum non peccare, qui post omnia, absque passione, & maturè considerata, judicat, actionem sibi esse licitam; de quo dictamine reflexo, hinc inde jam egimus, maximè à n. 223. & seq.

345. Dices. Licet quis, stante æquali probabilitate, non possit affirmare prohibitionem, vi legis, directè, & immediatè versans circa hoc objectum, tamen potest eam affirmare ex aliis principiis, e.g. in dubio tutius esse exigendum.

dum: non esse exponendam animam periculo peccandi: verbo, ex omnibus illis rationibus, quibus adversarii probant suam sententiam. Resp. nos aequaliter, immo majori jure dicere, ex similibus rationibus, mediatis, vel reflexis, posse tamē affirmare licentiam actionis; hoc enim est, quod hucusque probare conati sumus, & ut speramus, non inefficaciter. In forma neg. ilat. quia satis hucusque probavimus, ea principia non probare intentum adversariorum.

ARTICULUS XII.

Quid censeant. Authores de sententia minus tutam, & minus probabili.

346. Non instituitur quæstio de sententia minus tutam, quæ est tantum modicè minus probabilis, ita, ut excessus probabilitatis, qui datur in sententia tutiore, non sit notabiliter major. De hoc non opus est agere; quippe ex nostris principiis sequitur, quod non detur obligatio sequendi tutiorem: & ita sentiunt Theologi non tantum benigniores, sed etiam benigni, hoc est, qui solum admittunt licitum usum sententiaz aequaliter probabilis; nam est communiter receptum ab authoribus, quod parum pro nihilo reputetur; hinc modicus excessus in moralibus non curatur, & sententia tales sunt in morali aëstimatione adhuc aequaliter probabiles. videantur dicta n. 319.

Igitur queritur hic maximè de sententia minus tutam, similique notabiliter minus probabili, ita, ut excessus probabilitatis pro opinione tutiore sit satis clarus: nec levius tantum momenti, sed notabilis. Qui termini plenè ulterius explicari non possunt, sed cuivis prudenti sunt satis aperti, atque etiam experientia satis noti; quippe quivis utique advertere, & cognoscere potest, atque in se ipso experiri, an à motivis pro sententia tutiori intellectus illius trahatur, clare, sensibiliter, ac notabiliter magis, ad assentiendum istis motivis, quam oppositis, an non. Dico motivis, seu rationibus; nam, si quis trahatur à meticolositate, vel anxietate animi, vel etiam affectu ad tutius, propterea sententia non est magis probabilis; sed debet quis trahi à rationibus, sive intrinsecis, sive extrinsecis, ut cuiilibet rem hanc consideranti facile patet. In hoc itaque casu queritur, an tamen liceat, sequi sententiam minus tutam, & notabiliter minus probabilem.

347. Plurimi, & absque dubio magni viri, ajunt, esse licitum, sequi sententiam minus tutam, & notabiliter minus probabilem, modò adhuc verè Theologicè probabilis sit: hoc ipsum tamen etiam magni, & plurimi auctores negant; nam negant hoc in primis omnes, qui rigidè vocantur, seu, qui negant, licere sequi sententiam minus tutam, & non notabiliter probabiliorem: qui ex antiquioribus Bartholomæo Medina fuere quamplurimi, teste Joanne Tabensi, vel communius dicto Tabiena, qui scripsit circa annum 1525. Et 1530. & in sua summa proemio ait, se perlegisse innumeros penè, & diffu-

sos libros in his materiis, nempe moralibus, seu conscientiæ casibus, de quibus & ipse scripsit suam summam sat grandem. Sed & Antonius Possevinus in bibliotheca selecta l. 3. c. 22. circiter sexaginta ex antiquis enumerat, qui de illisdem conscientiæ casibus scriperunt. Licet autem quidam ex his antiquis (de quibus postea) doceant, licere sequi sententiam minus tutam, modò aequaliter, vel quasi aequaliter probabili, sit, tamen certè pauci adduci possunt, qui defendant, quod liceat sequi sententiam, etiam notabiliter minus probabilem. Quamvis enim Terillus, pro suo in omnino benigniore sententiam affectu, plures antiquorum cogat in eam sententiam, tamen colligi potest oppositum, ex ipsis eorum verbis, quæ melius referuntur à Rasslero in norma recti disp. 3. q. 8. a. 2. quam à Terillo: & meretur videri eadem norma recti loc. cit. itemque disp. 3. q. 10. a. 1. n. 926. Et 921. Sanè Valquez, Azor, Sanchez, Amicus, aliqui ingenui fatentur, antiquos, sententia omnino benigna potius aduersari, quam favere.

348. Quodsi quis antiquos tanquam meritos *Summistas*, aut tanquam oves ovem, & grues gruem lequentes, contemnere veller, meminerit ex La Croix, auctore adversarii estimatissimo, l. 1. n. 160. Et 162. non esse tantum summistas, qui compendia scripsere variarum doctrinarum post examinatas sententias, aut tradidit Theologiam (quales fuere antiqui quam plurimi, quorum opera, vel opuscula reveremur) sed eos esse tantum summistas, qui sententias à se non examinatas, tantum ex aliis excubunt; quod fecisse aliquos paucos non negaverim, sed universaliter hoc de antiquis, aut plurimis eorum, dici absque injuria minimè potest. Contra de quibusdam recentioribus, benignorem lequentibus, idem absque ulla injuria dici potest; cum, & ex his oves, & grues, absque dubio fuerint.

Neque etiam tanquam exceptio, contra antiquos objici potest, eos nixos fuille fallis principiis; nam in primis plures gravissimi viri nixi non sunt illis, quod nulla detur ignorantia, aut ea non excusat, ut est apertum ex textibus in norma recti citatis; vicissim autem, etiam recentiores plures, nixi sunt principiis, si non aperè fallis, saltem pro rursus incertis: e. g. quod quis cuiilibet, etiam minus probabili opinioni, prudenter possit absolue assentiri ut veræ: quod omnis prudenter agat, qui rationem quamcumque probabilem pro se habeat: immo quidam etiam nixi sunt principiis, aut ab Alexandro VII. aut ab Innocentio XI. damnatis. Secundò, ut supra diximus, esti ratio auctoris non videatur efficax, vel solida, tamen ejus auctoritate, præferam, si alias magna aëstimationis sit, merito firmari potest sententia, de qua re videatur. n. 299.

349. Rursus sententia, negans licitam praxim sententia minus tutæ, minime probabilem, est plurimorum recentiorum, & in dies videtur sumere incrementa, saltem, ut recedant auctores à nimis benigna, & accedant ad medianum, ita, ut, quamvis non velint, sequandam esse probabiliorem, aut tutiorem, negant tamen etiam, licitum, sequi notabiliter minus probabilem. Gallici universaliter, Belgæ ut plurimum, negant, licetum usum sententia minus tutæ, & minus probabilius:

babilis: quos, si omnes, vel plures, quis vellet
Janzenistis annumerare, maximis viris palma-
rem injuriam faceret: eumque videretur etiam
tangere Innocentius XII. in suo Brevi ad Episco-
pos Belgij an. 1694. in quo istis injungit, ne per-
mittant, quenquam vagâ, & invidiosa Janzeni-
smi accusatione, traduci, nisi docuerit aliquam ex
propositionibus in Janzenio damnatis: quod Bre-
ve, ejusque verba ad hanc rem facientia, citat
Cardinalis Aguirre in *synopsis Conciliorum His-
panicorum proemio num. 40.* quo in procœmio etiam
lector dat rationem operis sui, simûlque sui
transitus à benigna sententia ad rigidiorum.

Certè Cardinales, atque Episcopi Gallæ
plusquam centen, qui fortissimè modò contra
Janzenium, atque Quesnellum stant, & hac in
caula, plus longè pro Catholica Ecclesia præfite-
runt, quām multi auctores benigni in Germa-
nia, aut alibi, Janzenista non sunt, & tamen sen-
tentiam omnino benignam rejicunt: sed & alii
Catholicissimi Doctores, & inter eos etiam no-
stri omnes in Gallia, Episcopis in hoc consen-
tunt, quin Janzenii sequaces dici queant, Scili-
cat, videtur mihi rigidiori sententia non alio ju-
re objici Janzenismus, quām scientia mediæ Se-
mipelagianismus; quia hisce sententiis hæretici
utrique abusus sunt. Sicut autem rigidì quidam
excelsere nimium in rigore, ita benigni quidam
in laxitate: & plures laxæ, quām rigidæ sen-
tentia condemnatae sunt.

350. Plures quoque ex Italib, atque His-
panis, inter quos Cardinales, Aguirre ex Ordine S. Benedicti, Laurea ex Ordine S. Fran-
cisci, ac Pallavicinus ex nostra Societate (ut ta-
ceam Cajetanum, ac Bellarminum, qui etiam ci-
tanus) à rigida, vel certe à media stant, & qui-
dem Aguirre, ac Pallavicinus, deserta, quam pri-
us triderant, sententiâ omnino, benignâ, ut de
se testatur idem Aguirre in eodem protemio: præ-
fetum autem plures ad rigorem accelerâ ex
iis, qui scripsere post P. Thyrsus; unde Viva de
Jubileo q. 3. a. 1. sub finem de sententia rigida
ait: *In bono lumine solide, ac ingeniosè, jam collo-
cata à P. Thyrsu Gonzalez Preposito Generali
Soc. JESU, paſſim à Doctaribus sua cum laude pro-
pugnatur.*

Sed nec Germaniæ nostræ nova est senten-
tia, rigida dicta, & ut tantum de vicinioribus
locis (quid enim in aliis factum, mihi non sat
perspectum) dicam, in universitate Oenipon-
tana bis, in Dilingana semel propugnata est, & typis
in lucem data: item semel saltem in Herbipoli-
ensi à P. Christiano Hartmann S. J. editis a. 1703,
thesis, in quibus fol. 72. dicitur, non licitum
esse, sequi sententiam minus probabilem sine spe-
ciali ratione, attamen cum ista id licitum esse: sed
illa specialis ratio, præfertim talis, qualis ibi affi-
gnatur, e. g. obedientia, vel mandatum superioris,
facit sententiam, ex aliis rationibus minus proba-
bilem, hac, vel simili accidente, probabilitatem, vel
saltem æquè probabilem, ut dicimus n. 380. Tenet
eandem sententiam etiam P. Gervasius Brifacensis,
ex Ordine Capuccinorum, vir valde doctus, &
quem plures ex eo Ordine Lectores prælegunt,
arque absque aliis dictatis explicant. Ex quo hoc
saltem inferatur, quod quidem sententia omnino
benigna merito pro se adducat complures Cardi-
nales, Episcopos, atque Doctores: attamen tot,

& forte plures, pro negativa possint opponi, &
integri etiam Ordines Religiosi, ut adeo auctoritas
sententia hujus videatur ad minimum par, &
æqualis opposita: imò P. Rasler, qui tamen
sententiam hanc præ aliis, profunditate sua insi-
gni, per plures annos, rimatus est, asseruit, tutæ
posse dici, quod computando antiquos, atque
recentiores, plures stent pro negante, quām af-
firmante, licitum usum sententia, notabiliter mi-
nus probabilis, simûlque minus tutæ.

351. Sed neque ex eo præferenda videtur
sententia benignior, quod diutius habita fuerit
communis; nam primus, qui aliquanto aperi-
tius eam tradidit, citatur modò Dominicus So-
tus, qui mortuus est anno 1560. inde ejus alter,
imò juxta quosdam primus, authórumque, parens-
que, fuit Bartholomæus Medina, qui scripsit circa
annum 1578. Eam tamen jam iterum ex re-
centioribus impugnavit Paulus Comitolus ex no-
stra Societate anno 1609. (quem nescio, quo funda-
mento dicat La Croix, Theologiam non do-
cuisse; cum Allegambe testetur oppositum; nam dicit, docuisse Theologiam moralem, & Sa-
cram Scripturam: imò in libri sui titulo Comitolus
vocatur Theologus Societatis JESU: quo nomi-
ne eum etiam compellat Possevinus in *apparatu sa-
cro*) nec minus tunc eam sententiam impugnârunt
alii varij Doctores. Licet autem sententia, dicta
benignior, manserit communior usque circiter
ad tempora Alexandri VII. qui cœpit regere Ec-
clesiæ DEI anno 1655. tamen non fuit semper
in pacifica possessione, & jam tempore ipsius
Alexandri VII. multi cœperunt docere oppo-
sitam, eorumque exinde semper auctus est au-
merus. Longè autem diuturniori tempore vi-
guit sententia, negans licitum usum sententia mi-
nus tutæ, saltem notabiliter minus probabilis.

352. Verum nec omnes, qui communi-
ter benigniores censentur, sententia mediæ, ad-
huc satis benignæ, aperè contrarii sunt (quan-
quam non negem, plures esse) licet enim admit-
tant, posse nos sequi sententiam minus proba-
bilem, tamen non hoc ipso dicunt, posse nos se-
qui notabiliter minus probabilem. Dein qui-
dam, ex ipsis tantum ad probabilitatem requi-
runt, ut vix possit ad ipsorum mentem cœseri
sententia illa probabilis, quæ notabiliter minus
probabilis est. Certè Valerius Reginaldus in
præxi fori pœnitent. p. 1. l. 11. c. 3. n. 28. valde
restringit opinionem probabilem. Cardeñas, qui
cum adversariis sentit, tantum ad veram proba-
bilitatem requirit, ut alii ad æqualem probabili-
tatem vix tantum requirant: sanè gloriatur, se
septuaginta sententias e probabili numero ex-
clusisse, quatum quasdam merito reputes æqua-
liter probabiles, imò vix non probabilius, quām
oppositas. Idem dicendum de P. Andrade, de
quo *infra* n. 356. videatur hac de re P. Thyrsus
in sua *introductione ad dissensum de recto usu opin-
probab.* & La Croix l. 1. de conscientia fulissime
agens de eo, quid requiratur, ut opinio ver
Theologicæ probabilis cœsenda sit.

ARTICULUS XIII.

Quæ sit authoritas sententiae, afferens licitum usum opinonis æqualiter probabilis, non vero notabiliter minus probabilis.

353. **S**ententia, ut vocant, media, quæ

scilicet docet, licitum esse, sequi opinionem, etiam minus tutam, æqualiter tamen probabilem, non tamen licitum esse, sequi opinionem minus tutam, & simul notabiliter minus probabilem, objici inter alia solet, eam esse, tam antiquis, quam recentioribus oppositam, adeoque tanquam autoritate destitutam, esse rejiciendam: verum ad hanc objectionem refellendam sufficit dicere, quod hæc sententia media, non sit una tantum conclusio, sed complexum ex duabus, quarum quælibet magnos, & multos authores numerat. Nec est insolitum, ut quis cum aliquibus auctoribus consentiat, quoad unam assertionem, & cum aliis, quoad aliam. Isti ergo patroni hujus sententiae mediae, cum plurimis antiquis, & plurimis etiam recentioribus, dicunt, non esse licitum usum sententiae, notabiliter minus probabilem, & simul minus tutam: cum aliis autem recentioribus, etiam plurimis, dicunt, quod non sit obligatio, sequendi semper tutiorem, vel notabiliter probabiliorem. Neque enim una sententia est alteri opposita, aut evertit alterius fundamenta, ut ritè consideranti facile patet. Addendum, quod mediae huic sententiae neutiquam omnes antiqui oppositi sint; cum ex antiquis magni viri, ut paulo post ostendemus, æquali probabilitate contenti sint: imo etiam illi, qui majorem probabilitatem requirent, non eo ipso notabiliter majorem exigunt, atque adeo nobis multum favent: & fors dici potest, eos tantum aliquando majorem exigere, ut certius habeatur æqualis, & amor proprius non ita facile decipiat. Quod idem eodem modo dici potest de sat multis recentioribus; nam & hi contenti esse videntur quocunque excessu probabilitatis.

354. Sed nec desunt magni, & graves auctores, qui sententiam hanc medium, quoad utramque partem amplectuntur, aut ei proprius saltem accedunt. Et imprimit faveit ei Angelicus, dum admittit locis à n. 272. citatis, ignorantiam invincibilem excusare à peccato: hæc autem datur, saltem moraliter, in casu æqualis probabilitatis, non autem in casu probabilitatis notabiliter minoris, ut infra probabitur. Quod autem La Croix l. 1. n. 322. velit, S. Thomam docuisse omnino benignam, ex eo, quod dicat, operantem ex propria opinione non peccare, non probat intentum; quia in hoc casu debet operari juxta S. Thomam, ex opinione propria, hec est, ex ea, quam suo assensu facit propriam, cui scilicet prudenter assentitur tanquam vera: hoc autem, ut ajunt authores mediae hujus sententiae, non potest quis facere, saltem prudenter, si opposita videatur majoris notabiliter probabilitatis, nisi accedat aliquid extrinsecum motu virtutis, de quo plura inferiū.

355. Stat pro hac sententia clarissimus Alber-

tus M. in sua summa p. 2. quæ est de homine. Relativerus in norma recti citat quest. 227. sed meum exemplar Gothicis typis impressum (aliud nancisci non potui) nullum habet numerum, questionibus additum: imo nec ponit in titulo verem questio: unde alii vocant articulos: ubi tamen verba mox afferenda ponuntur, ponit titulus: *Utrum conscientia semper sit recta;* & de in in hac questione folio mibi 184, ita habetur: *Non obligat ad faciendum, nisi sit in opinatum, vel creditum, vel scitum, id, quod est in conscientia;* unde juxta Albertum non obligat, quod est ambiguum. Remittit autem huc lectorum ad questionem superius traditam, quam Rastlerus citat n. 160. in exemplari autem, quo ut debet, ejus questionis titulus est: *Quid sit opinio.* folio mibi 158. in qua sic explicat dubium, vel ambiguum: *Ambiguitas enim est motus rationis ambiens utramque partem contradictionis per æqualia media.*

Jam sic. In ambiguitate non tenetur quis juxta Albertum ad servandam legem: ergo non tenetur in æquali probabilitate: tenetur autem, juxta hunc magnum Doctorem ad creditum: hoc est, de quo habet fidem: quæ juxta ipsum q. 160. seu folio 158. est perfecta perfusio unius partis per multa probabilita: ergo tenetur, quando est notabiliter magis probabile: & confirmatur ex eo, quod idem Albertus eadem q. 221. (alii vocant articulum) seu mibi folio 184. querens, an vera sit regula illa, quod dubius de mortali, & tamen faciens, mortaliter peccet, respondeat: *Dicendum, quod duplex est dubitans, scilicet dubitans, supponens aliquid magis esse, quam non esse: & de tali intelligitur regula.* Ecce, qui magis supponit, seu, cui lex magis probabilita est, & propterea suo modo dubitat, juxta hunc magnum auctorem peccat, si contra legem agat. Iterum eodem folio 184. seu q. 221. ait, teneri aliquid ad opinatum: sed per opinatum intelligit, saltem notabiliter magis probabile: nam folio 158. seu q. 160. cui titulus: *Quaritur, quid sit opinio:* sic scribit: *Opinio enim est acceptio unius partis cum formidine alterius, ita tamen, quod ad illam, quam formidat, non habet rationem expressam: formidat tamen propter debilitatem rationis alterius partis.*

Gerson in regulis moralibus, sub initium ait, exponere se periculo, & peccare eum, qui incertus est, non ex nimio timore, sed: *Dum tale est vobis, & probabilitate incertum, quæ sic sit oppositum, vel magis: ubi clarè docet, non licere sequi opinionem notabiliter minus probabilem: attamen, quod æqualiter probabilem sequi licet, per hoc insinuat, quod non determinat dicat, sufficere ad peccatum æqualem probabilitatem, sed disjunctivè, vel æqualem, vel majorem, quibus verbis saltem videtur insinuare, sed non firmiter judicâisse, quod sufficiat ad obligacionem æqualis probabilitatis.* Gabriel in 4. diff. 15. q. 8. sub finem repetit verba Gersonis.

Stat etiam pro hac sententia media S. Antoninus prima parte tit. 3. c. 10. s. 10. quatenus docet, posse aliquem sequi minus tutam, præcipue, quando quis adhibet diligentiam inquirendo, an liceat, nec inveni aliquid, quod eum sufficenter moveat, ad hoc, quod sit illicitum: hoc autem contingit in casu æqualis probabilitatis, in quo nihil sufficenter moves ad hoc, quod

quod sit illicitum. At vero, quando est notabiliter magis probabilis lex prohibens, jam inventit, quod juxta S. Antoninum sufficienter movet; quia S. Pater *ibidem* ait: *Confurgit certitudo moralis. . . . ex probabilibus conjecturis, grossis, & figurabilibus, magis ad unam partem, quam ad aliam, se habentibus.*

Rursus, cum S. Antoninus locis citatis n. 325. dicat, primò, quod quis possit sequi opinionem habentem pro se notabiles Doctores: secundò, quod sequenda sit benignior legum interpretatio (quod afferit ex Holtensi, quem *ibidem* citat) certè S. Doctor non vult, nos obligari ad tutius, nisi minus tutum sit notabiliter probabilius, ut videatur clarum. Sed neque etiam permittit usum opinionis minus tutæ, & notabiliter minus probabilis; cum juxta ipsum in casu probabilitatis, notabiliter majoris, seu desumptæ ex conjecturis grossis, magis ad unum, quam ad alterum inclinibus (ut modo ostensum ex ejus textu) lex sit moraliter certa: qualem obligare nemo negat. At vero, quando rationes sunt æqualiter probabiles, tunc juxta S. Antoninum loc. cit. num. 242. res, aut lex, est dubia, adeoque non obligat ex eodem Sancto, qui aperit negat, quod in dubio debeamus sequi tutius; nam 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. ante medium sic scribit: *Respondeatur, quod eligere viam tutiorem consilii est, non precepti.*

Quidem Sanctus hic pridē dixit, quod quis sequi possit sententiam minus tutam, si, ex quo scilicet scandalis . . . bonam sibi conscientiam, & credulitatem formet de eo, quod credit, tanquam de probabiliori parte: quæ videntur indicare, eum tantum concedere usum sententiae aliquantum probabilioris: sed, cum non requirat magnum excessum, in modo aliquo modo agnoscat, quando nihil sufficienter movet in oppositum, (nam in eo casu permittit, sequi sententiam minus tutam, ut modo ex ejus verbis ostendimus) merito censetur, media sententia consentire. Nam prolixum foret, omnium antiquorum verba exscribere, eaque quandoque subobscura declarare, vel ex eorum principiis sententiam istam medium eruere.

356. Tenent autem sententiam hanc medium quoad utrumque membrum recentiores, quos vide citatos in *norma recti* disp. 3. q. 10. a. 1. n. 933. Nempe Antonius Perez, Benedictinus Candidus Philalethes, seu Andreas Bianchi, Andreas Junius, Thomas Schiara, Herinckx, Esparza, Rebello, Cardinalis Pallavicinus, P. Daniel, seu author epistolarum ad P. *Alexandrum Natalem*, Burgos de Paz, Antonius Cotonius, Joannes Martinez de Prado, Cabasutius, & alii citati in *norma recti* disp. 3. q. 10. a. 1. n. 933. Ex quibus Ant. Perez in *Laurea Salmanticensi certamine scholastico* 10. c. 8. n. 53. dicit, neminem dubitare, quod inter æqualiter, vel quasi æqualiter probabiles sententias, liberum sit, sequi, quam quis maluerit: sequenti autem cap. 10. num. 55. & 56. aperit negat, licitum esse sequi sententiam notabiliter minus probabilem.

Cabasutius autem, non tantum qualiscunque historicus, ut quidam ingeniosus recentior ad elevandam ejus autoritatem eum nominat, sed vir in Conciliorum doctrina, quæ huc maximè attendenda est, versatissimus, ad canonem 48.

R. P. Ant. Mayr Theol. Tom. I.

Concilii Triburensis ait, ex hoc canone manifeste astrui, in quæstionibus ambiguis, & utrinque probabilibus, licitum esse, dum ad sit bona fides, nec credatur opposita probabilior, quamcumque sequi. Ex quo legitime infertur, non tantum privatam Cabalutii, sed totius Concilii Triburensis autoritatem nostræ sententiae suffragari: & certè canone illo dicunt Patres, se nihil velle definire propter eos, qui diversè de eo sentiant: & relinquunt libertatem sequendi opinionem utramlibet. Esparza hanc medium sententiam tota sua appendice defendit, præsertim autem à n. 152.

P. Daniel, author epistolarum ad P. *Alexandrum*, ep. 4. paulo post medium §. ex quo ait, se velle de ea agere sententia, ad quam tam multos bodie accedere intueatur: dein per decursum epistolarum egregie confirmat nostram hanc medium: adeoque nostra tantum eam ipse amplectitur, sed insuper fidem facit, quod hodie, id est, moderno tempore, tam multi ad eam accedant. Meretur hic auctor planè legi, ob elegantiam styli, & soliditatem doctrinæ: cumque Gallus fuerit, de Gallo censensus est loqui, adeoque isti sicut, medium sententiae, licet forte extrinsecis verbis majorem rigorem quandoque præseferant. Pro hac sententia etiam meritò citatur P. Philippus Aranda in 1. 2. l. 10. disp. 38. ubi, cum sec. 3. n. 98. docuisset, licitum esse usum sententiae etiam minus probabilis, idque ferè maximè probasset ex eo, quod quis opinioni, etiam minus probabili, prudenter assentitur, postea sec. 6. ubi querit, an quis possit sententia minus probabili prudenter assentiri, n. 144. sic ait: *Noto secundò, quæstionem etiam esse de statu, & apparentia objectorum, ita, facta comparatione, se habentium in actu primo, ut excessus verosimilitudinis, & probabilioritatis, non sit evidens, & indubitabilis, sed invidens & obscurus, prout communiter accidit. Ratio est; quia, qui evidenter, & indubitanter, judicat verosimilius unum, non potest existimare contradictionem non verum; esset enim existimare, & judicare, esse verum, quod evidenter constat, quod videtur a vero recedere: & post pauca: Hinc opiniones oppositæ iis, de quibus est probabilioritas indubitabilis, ac evidens, non manent capaces assensu in intellectu sic disposito, atque adeo nec probabiles, sed moraliter improbabiles. Quare non potest de his esse quæstio præsens, secus, ac multi ex novis Probabilioris, ad creandam veræ nostræ sententiae invidiam, videntur existimare. Quæ si bene expendantur, videbitur hic auctor nostram sententiam amplecti, non minus, ac Esparza, cuius fundamento nititur, & quem *ibidem* citat. Accessit Adm. R. P. Matthæus Kresslinger ex Ordine Seraphico, qui hanc sententiam medium, edita doctissima disquisitione illustravit. Item accessisse censensus est P. Christianus Hartman, de quo n. 350. Omnia autem fusissime, ac clarissime, hac de re egit P. Christophorus Räfslter in *norma recti*, qui, cum pridē acriter omnino benignam defendisset, re per multos annos maturius considerata, hanc medium amplexus est, ac integro tomo illustravit.*

357. Sed & alios magnos viros, præsertim in Oenipontana, & Ingolstadiensi Universitate, hæc sententia habuit patronos: & quamvis sibi sicut, ac diutius tradita fuerit in hisce Universitatibus, à maximis etiam viris, sententia omnino

benigna, tamen posterioribus hisce annis Ingolstadtii, quatuor saltem vicibus, praelecta est sententia media; quare nihil insoliti facit, qui tanta vestigia sequitur. Repeto tandem, quod supra jam dixi n. 353, quamvis affirmari non possit, quod complexum utriusque partis hujus sententiae mediae coniunctum defendatur a plurimis, tamen quilibet pars seorsim a plurimis defenditur, quod sufficit in hac, sicut in aliis innumeris assertionibus, duas partes complexis. Ex quibus omnibus videtur, legitimè posse inferri, quod auctores omnino benigni, non possint jure, sententiae sua authoritatem in tantum extollere, ut afferant, non posse ab adversa, id est, media sententia, moraliter aequali ei opponi. Hæ hucusque plus quam prolixè circa authoritatem, sed ideo; quia, ut mihi saltem videtur, argumentum, ab authoritate presumptum, est maximum, quod media huic sententiae objici potest. Unde opus fuit illud sub initium statim præoccupare, & apprehensionem nimiam in quorundam mentibus corrigere.

ARTICULUS XIV.

An liceat sequi opinionem minus tutam, & notabiliter minus probabilem.

358. **D**ico. Non licet sequi sententiam, que immediatè versatur circa licentiam actionis, & si

mul est minus tuta, ac clare notabiliter minus probabilis. ita authores articulo precedente adducti. Prob. ratione. In moralibus questionibus, de licto, & illicito, de existentia vel non existentia legum, de earum sensu, extenso, aut restricto &c. Sæpius non potest haberi certitudo moralis strictius dicta, quæ excludat omne dubium probabile in oppositum, seu omnem prorsus adhuc prudentem formidinem, & oppositæ partis probabilitatem, sed sunt incerta plurima, & posita sub opinionibus utrinque probabilibus: ergo, si nunquam obligaremus ad observationem legis ullius, nisi esset strictè moraliter certa, seu excluderet omnem probabilitatem de opposito, & quidem, nisi etiam esset certum, quod hunc, vel illum sensum, habeat, ad hunc, vel illum casum, se extenderat, magnus numerus legum esset respectu plurimorum inutilis, & inefficax, siveque sine frustraretur, ac nimium laxaretur disciplina morum: hoc autem admitti non potest: ergo.

Antec. patet percurrenti materias particulares in Theologia morali, ubi occurunt plurimæ quæstiones, quæ habent in utramque partem patronos, etiam circa leges Divinas. constat etiam clara. subsumptum autem, sive, quod hoc admitti non possit, probatur ex eo, quod non deceat providentissimum legislatorem, ponere magnum numerum legum inutilium: nec deceat hominem, DEO ex essentia sua subjectissimum, nolle pluribus legibus se subjicere. Confirm. conclusio, maximè quoad leges humanas. Legisatores humani non possunt prævidere omnia prorsus dubia, quæ oritura sunt circa suas leges, adeoque non possunt velle non

obligare, si tantum aliquod dubium, notabiliter minus probabile, oriatur: ergo.

359. Respondet quidam recentior, quod, si DEUS imponat legem, præsertim naturalem, semper futuri sint sapientes, quibus ita perfetta sit ejus existentia, ut oppositum ipsis non sit probabile: a quibus dein notitia derivari possit in alios. Contra est. Primo, et si pauci aliqui tales essent, ii tamen alii plurimis doctoribus, certitudinem non agnoscentibus, non statim prævalerent, effetque propter hos doctores oppositos, & eorum rationes, adhuc oppositum probabile. Secundo, hoc prorsus gratis dicitur, & contra experientiam; cum plures opiniones dentur, circa leges etiam naturales, sine certitudine morali strictè dicta, quæ ab ullo habeatur, Sanè ante decreta Alexandri VII. & Innocentii XI, de multis adhuc probabiliter disputabatur, quæ modò certi juris sunt, & quidem naturales. Ex quo ulterius infertur, quod, si assertum hujus recentioris esset verum, leges etiam naturales tunc primum conditæ essent, quando earum existentia certa esse ceperit, scilicet post illa decreta, quod omnino est falsum; cum Pontifices supposuerint, propositiones illas jam prius fuisse falsas, & leges illas jam prius obligatae; neque enim voluerunt, nec potuerunt, novas leges naturales condere. Si dicas, tunc saltem oppositum non fore probabile, quando DEUS voluerit, legem obligare. Contra est. Sic jam concedis, quod magnus numerus legum sit inutilis, quod ipsum dicere est absurdum.

Si dicas iterum, cum alio quodam recentiore, quod, si observarentur omnes leges certæ, mundus esset sanctus, sine omnibus adulteriis, furtis &c. Resp. neg. assertum; quia certum est, de multis probabiliter disputari, an sint furtæ, seu illicitæ acceptiones alieni, an simonia, an usuræ, an violationes jejunii, aut aliorum præceptorum &c. unde multa fierent adhuc peccata. Si dicas, ea fore tantum peccata materialia. Resp. hoc tantum esset per accidens, eoquod homines existimarent, se bona fide posse sequi sententiam dictam benignam: sed eodem modo, si bona fide, vel conscientia, omnes sequerentur sententiam afferentem, licet operari cum tenui probabilitate, etiam tantum materialia peccata fierent. Interim tamen semper maneret verum, quod plurimæ leges à sapientissimo legislatore essent frustra posita &c.

360. Instabis. Ergo etiam, quando tantum æqualiter probabilis est existentia legis, jam debet observari: hoc est contra nos: ergo. prob. ma. si leges, æqualiter probabiliter existentes, non obligant, tunc etiam plurimæ frustrantur suo fine: ergo. Resp. neg. ma. ad prob. neg. ant. licet forte aliquæ, vel, si vis, etiam multæ, frustrarentur, tamen sunt multò pauciores, quam si etiam notabiliter probabiliores non obligarent. Secundo, fit aliqua saltem compensatio; quia etiam aliquæ, re ipsa non existentes, observari debent; contingit enim, aliquas notabiliter probabiliiores re ipsa non dari: & quamvis compensatio non sit omnino æqualis, tamen non videtur DEUS exigere, ut omnes æqualiter probabiles observemus; cum tunc prorsus plurimas non existentes deberemus obser-

servare; et quod plurima sint aequaliter, vel quasi aequaliter probabilia: & esset onus incomparabiliter maius, ut infra iterum dicemus. Accedit, quod adhuc aliae rationes suadeant, non debere observari leges tantum aequaliter probabiles, quae non probantidem de notabiliter probabiliis: & vicissim aliae probent, debere haberi, quae non probant de illis.

361. Probatur conclusio 2. Lex revera existens obligat omnes subditos, nisi illius invincibilem ignorantiam habeant, aut certe invincibile dubium de illa, & hoc non tantum qualemque, sed quod aequivaleat moraliter invincibilem ignorantiam, atque excludat certitudinem moralem, etiam latius dictam: atqui neutrum habetur in casu probabilitatis notabiliter majoris, de existentia legis: ergo, ma. videtur non posse negari: certe longe probabilior est, quam ejus contradictria. min. prob. quoad 1. partem, ille non potest dici rem invincibiliter ignorare, qui de ipsa habet tantam notitiam, quanta communiter solet haberi in moralibus, scilicet notitiam notabiliter probabiliorem; quia moralis certitudo stricte dicta raro habetur. Dein talis potest prudenter affirmare existentiam legis, sicut scilicet judex potest ex notabiliter probabiliis prudenter judicium ferre de causa: econtra non est ultra ratio prudens (nisi accedit extrinsecum motivum virtutis) ex quo quis possit in hoc casu, legem prudenter negare: ergo.

Prob. min. quoad secundam partem. Quando habetur notabiliter major probabilitas, jam certetur haberi certitudo moralis, latius saltem dicta: ergo non habetur amplius dubium, quod excludat hanc certitudinem: & haec sane certitudo videtur sufficiens esse intimatio obligationis, quamvis cum ea stet aliquid dubium: nisi velimus dicere, quod in moralibus ferè nunquam res sufficienter, & moraliter sciatur. prob. antec. ex S. Thoma 1. 2. q. 96. a. 1. ubi sibi tertio loco objicit, legem humanam, cum sit mensura, & regula actuum humanorum, debere esse certissimam, & ita respondet ad 3. Non est eadem certitudo querenda in omnibus, ut in ethicorum dicitur. Unde in rebus contingitibus (sicut sunt naturalia, & res humanae) sufficit talis certitudo, ut aliquid sit verum, ut in pluribus, licet interdum deficiat in paucioribus. Idem S. Doctor quodlibeto 8. a. 13. sic ait: Aut non habet conscientiam de contrario, sed certitudinem, sed tamen in quandam dubitationem inducitur ex contrarietate opinionum &c. ubi per certitudinem intelligi debet tantum major probabilitas; haec enim adhuc stat cum dubio; nam certitudo moralis stricte dicta excludit dubium, quod saltem sit alicujus momenti, & non levius scrupulus, de quo scrupulo S. Doctor ibi non loquitur.

362. S. Antoninus 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. sub finem, sic habet: Tertia certitudo, scilicet moralis, seu civilis, tangitur una cum precedentem in principio ethicorum, ubi dicitur, quod disciplina est, in unaquaque re certitudinem querere, juxta exigentiam materie; aquae enim virtutis est, perjuadentem querere mathematicum, & moralem demonstrantem; non enim consurgit certitudo moralis ex evidenti demonstrationis, sed ex probabilibus conjecturis, grossis, & figurabilibus, magis ad unam

partem, quam ad aliam, se habentibus. Gerson de contractibus par. 2. propositione 13. ait: Quod probabilitis certitudo sufficit in moralibus ... prout in moralibus dicit Aristoteles, sumendam esse certitudinem, grossam, & figuraliter, quae certitudo non removet in una parte omnem probabilitatem, vel opinionem alterius partis, licet magis declinet ad istam, vel ad aliam, quod sufficit.

Angelus de Clavasio ex Ordine Minorum de observantia, cuius summa Angelica, qua ego uti debui, Gothicis typis edita est Venetiis an. 1511. verbo, Opinio, postquam explicasset opinionem, fidem, scientiam, fermè iisdem verbis, quibus Alberus Magnus citatus n. 355. ibidem sibi objicit illud S. Augustini: Tene certum &c. & respondet: Alia enim certitudo in moralibus, alia in naturalibus: propterea dicit Philosophus 1. mo ethicorum, quod disciplinat est, in unaquaque re certitudinem querere juxta exigentiam materie; aquae enim virtutis, persuadentem (hoc est, moralis certitudinem) querere mathematicum, & moralis (hoc est, Philosophum moralis) demonstrantem (hoc est, querere rationem demonstrantem) non enim consurgit certitudo moralis ex evidenti demonstrationis, sed ex probabilibus conjecturis, grossis, & figurabilibus, magis ad unam partem, quam ad aliam, se habentibus: quae sunt fermè eadem cum verbis S. Antonini modò citatis. Sylvester in summa, verbo, Opinio, ait: Tenet iste certum sibi moraliter; cum in moralibus sufficiat certitudo ex probabilibus: intelligit autem probabilioribus; quia minus, vel etiam aquae probabilia, non parunt certitudinem, sed potius dubium, & ignorantiam. Dein, si attente legatur, videbitur, non admittere, quod sit licitum, sequi minus probabilem.

Imò etiam ex recentioribus Terillus, inter præcipuos sententias omnino benignæ patronos, tract. de conscientia probabili q. 22. non tantum semel idem docet, & apertissime n. 76. ubi ita ait: Ecce major probabilitas de honestate operis, undecunque tandem derivetur, ex mente Gersonis, Gabrielis, & communis Doctorum illius aevi consensu, est moralis certitudo, sufficiens ad excusandum a peccato, et si opposita pars sit probabilis, sùaque probabilitate inducat formidinem de opposito. At nos idem per omnia docemus. Si autem talis major probabilitas est moralis certitudo de honestate, eodem modo erit de inhonestate; quia omnimoda paritas est. Eadem ferè verba repetit n. 119.

Et sane haec certitudo moralis, latius dicta, est tanta, ut in temporalibus negotiis, anci- pitis exitus, soleant eā esse contenti etiam illi, qui rerum suarum minimè negligentes, aut imprudentes habentur in seculo: ergo sane est notitia sufficiens. Adde, quod, cum major, quam ex probabilioribus orta, certitudo frequentissime non possit haberi, debeat ista sufficere: ergo etiam stante adhuc aliquo non levi motivo, seu potente movere aliquod dubium prudens, modò sint rationes notabiliter graviores in oppositum, jam habetur certitudo, quae in moralibus sufficit.

363. Respondebis, hoc argumentum tantum probare obligationem pro casu, quo lex existat. Resp. neg. illat. Argumentum hoc probat pro utroque casu, sive lex directa existat, sive

sive non; nam, si etiam lex directa non existet, tamen lex reflexa obligaret; quia, qui ne-
sciret, quod lex directa non existet, & ta-
men haberet majorem probabilitatem, quod
existet, haberet se, sicut, qui certò (intellige
certitudine morali, vel certitudine adhäsionis) jūdicaret, legem directam existere: adeóque
obligaretur per legem reflexam. Certè habe-
ret dubium practicum, nec esset, unde posset il-
lud deponere, vel dictamen reflexum de licen-
tia actionis concipere; neque enim talis posset
dubium invincibile, aut similem ignorantiam
prætexere: ergo teneretur ad observationem le-
gis existimatæ, seu notabiliter probabilius pro-
positæ: sed de hoc iterum insta.

ARTICULUS XV.

Ulterior probatio nostræ sententiae.

364. **P**robatur conclusio 3. à pari. Si quis servus nollet facere quid-
quam, de quo ei tantum nota-
biliter verosimilius esset, herum id velle, sed ubique expeteret certitudinem moralem stricte
dictam, sanè suo officio deesse censeretur. Po-
namus e. g. quod herus ei dicat, ut horā undecimā serviat sibi ad mensam: sint autem duo
horologia, quorum unum notabiliter probabi-
lius consentiat cum horologio domini, adeóque
tutius, & probabilius sit, ad suum tempore exhibendum obsequium: alterum notabiliter pro-
babilius aberret, adeóque minus tutum, at-
que minus probabile sit. Ponamus etiam,
quod hic servus velit posteriori horologio se
ordinariè conformare, non ex alia ratione, quam
ut sua libertati non præjudicet, aut, ne sibi in-
gratum onus imponat: talis certè officio suo non
satisfaceret, nec heri sui voluntatem studiosè
inquirere, aut exequi censeretur: ergo nec ho-
mo ille satisfacit officio suo erga DEUM, nec
censerri potest, hujus voluntatem studiosè exequi,
qui actiones suas, quibus ad DEUM venire,
eique servire tenetur, dirigit juxta opinionem
minus probabilem, & minus tutam, reli-
cta altera tertiiori, & probabiliori. Certè ante-
cedens videtur innegabile, & tali servo suo qui-
libet merito, ut non dubito, indignaretur: con-
sequens non videtur ullam disparitatem forma-
lem admittere.

Nec velint adversarii hoc argumentum re-
torquere in nostram sententiam, dicendo, quod
dominus aliquis neque esset contentus, si ser-
vus se veller conformare horologio, tantum æ-
qualiter probabiliter convenienter cum horolo-
gio domini. Resp. enim. Si adeit horologium
notabiliter probabilius, tunc hoc debet juxta
nos servus sequi, sicut debet sequi quivis sen-
tentiam notabiliter probabiliorem. Si autem
tantum adeit horologium tutius, & non proba-
bilius, hoc (ut consideranti patebit) debet ordi-
nariè præcedere horologium domini: atqui
nullus dominus, merito, & prudenter, petit à
servo, ut semper tempus præfixum præveniat,
& plus temporis, quam ei præscriptum est, im-
pendat, quamvis contingat, eum ideo aliquan-

do tardius venire: adeóque nec DEUS obli-
gat hominem semper ad tutius.

365. Dices 1. Non est eadem ratio horo-
logii, ac opinionis; bona fides enim non facit, ut
horologium conformetur cursui solis, vel alteri
horologio domini: at opinio probabilis facit,
ut conformetur actio voluntati DEI, saltem fe-
cundariæ, & permitenti: adeóque non est pa-
ritas. Resp. Non queritur hic, an opinio de
horologio faciat illud conformari cursui solis,
vel alteri horologio: sed an voluntati domini,
quippe, an veniat servus, vel non veniat suo tem-
pore, est tantum materiale objectum præcep-
ti: quod præceptum, si servus, bona fide, &
invincibiliter, non exequatur, est excusatus, e. g.
si horologio probabilius deceptus, non venire
in tempore: sicut scilicet, si quis, opinione nota-
biliter probabilius deceptus, legem non obser-
vasset: sed queritur, an talis voluntas servi,
volentis se conformare horologio probabilius
aberranti, possit censerri conformis voluntati
domini, ita, ut, si tali horologio deceptus, suo
tempore non veniat, excusari mereatur: & pu-
tamus, juxta communem hominum perufacio-
nem, non excusandum, eò quod plane non vi-
deatur studiosè curare, prout obligatur, exequi
voluntatem domini. Et inter hanc voluntatem
servi, atque inter voluntatem hominis, volentis
se semper conformare opinioni, notabiliter mi-
nus probabili, institutur paritas: verbo, paritas
est inter horologium, & opinionem: & iterum
inter voluntatem servi respectu heri, & hominis
respectu DEI: & quod punctum questionis
disparitas nulla est. Accedit, quod gratis ad-
versarii dicant, opinionem quamcunque pro-
babilem, etiam Theologicè talem, in conforto
notabiliter probabilius, reddere actionem con-
formem legi DEI permitti; hoc enim à nobis
merito negatur.

366. Dices 2. Herus non curat de volun-
tate servi, modò fiat objectum præceptum. Resp.
Licet herus non curet omnem voluntatem, e. g.
proris internam, tamen etiam curat modum
agendi; unde, licet admittat aliquando excusationem
omissæ actionis, e. g. si servus, quantum
in se est, bona fide fecit, sed inculpabiliter, seu in-
vincibiliter deceptus, mandatum exequi non po-
tuit: tamen non admittit excusationem quam-
cunque, & non admitteret, si tali horologio se
excusaret. Pariter DEUS vult etiam rem præ-
ceptam, sed admittit etiam excusationem, ratio-
ne modi agendi, vel potius omittendi: sed non
omnem, neque deducitam ex opinione nota-
biliter minus probabili, tanquam horologio pro-
babilius aberrante.

Dices 3. DEUS non est tam severus erga
nos, quam sint domini creati erga suos servos:
ergo paritas est nulla. prob. ant. Reges crea-
ti e. g. ostendunt se graviter offendos, si ipsi lo-
quentes non utantur summi reverentiæ, &
attenzione: econtrà DEUS non ostendit se gra-
viter offendum, si loquentes ipsi in oratione sint
minus reverentes: ergo. Resp. supponendo,
quod esse severum tantum significet exiger ex-
actiam observantiam legum. neg. ant. Dede-
ret sanè infinitam majestatem supremi legisla-
toris, minus curare suas leges, quam current suas
limitatissimæ potentiaz legislatores creati: &
sanè

fanè est persuasio universalis omnium, DEUM velle, sibi exactè obediri. ad prob. dist. ant. reges creati ostendunt se offensos, si ipsis loquentes non utrantur sumamà reverentiâ, & attentione, quando hanc circumstantiæ exigunt, conc. ant. tempr. & in omnibus circumstantiis, neg. ant. & conf. Reges isti, saltem si prudenter se gerant, non exigunt eam reverentiam, & attentionem, semper, & ab omnibus, qui cum ipsis debent familiariter, quot horis, aut momentis, agere; hoc enim esset moraliter impossibile, nec ipsis principiis gratum: sed tantum exigunt eam reverentiam ab iis, qui rariùs, aut in solemnioribus circumstantiis, sibi assistunt, quod moraliter fieri potest. Sic etiam DEUS non exigit, saltem sub gravi, reverentiam in omnibus orationibus: quia haec sapissimè sunt, & difficultas in procuranda semper attentione, etiam interna (quam creati reges non attendunt, adverit tamen DEUS) est valde magna: at vero exigit DEUS eam attentionem aliquando, in circumstantiis solemnioribus e. g. in consecratio- ne SS. Eucharistie &c. unde non minus, sed magis, exigit DEUS, sibi exhiberi reverentiam, & attentionem: atque adeò argumentum à pari est firmum.

Confirm. conclusio. Reverentia, supremo legislatori debita, videtur fanè à nobis exigere, ut tunc saltem ejus legibus nos subiiciamus, quando earum existentia nobis notabiliter probabilius apparet, ita, ut eam possimus prudenter affirmare, non autem prudenter negare: ergo, antec. probatur ex frequentibus S. Scriptura locis, ac SS. Patrum sententiis, quibus Divina legis amor, & observantia, nobis impensisimè commendatur; hujus enim commendationis exigua ratio habetur, si neque tunc nos legi submitteremus, quando notabiliter probabilius innotescit; cum tamen major notitia ut plurimum haberi non possit. Et hoc saltem tamdiu verum haberi debet, quamdiu non efficacibus, quales adversarii non afferunt, rationibus ostenditur, DEUM à nobis hoc non exigere.

ARTICULUS XVI.

Solvuntur Objectiones.

367. **O**b. 1. Authoritas antiquorum est omnino dubia; nec sit enim de quibus sententiis minus probabilius locuti sint, an de sententiis tantum directè in se consideratis, sine circumstantiis quibusdam, etiam extrinsecè advenientibus, & obiectum extrinsecè mutantibus: qui ratione non essent contra recentiores, qui & ipsis negant, tam sententiam ita nudatam sequi licere: an vero locuti sint de sententiis consideratis, cum extrinsecis circumstantiis, auctoritate, principiis reflexis &c. quas ut ita vestitas, dicunt recentiores, licitum esse sequi: sed ex dubia auctoritate nihil probatur: ergo. Resp. neg. maj. Antiqui acceperunt sententias minus probabiles, eo in sensu, in quo eas modò accipiunt recentiores; nam eodem modo loquuntur, ut patet ex textibus à num. 355. citatis, & pluribus aliis videntis apud Rafslerum in norma recti. disp. 3. q. 8.

a. 2. Unde, sicut recentiores loquuntur de sententiis ut vestitis, ita etiam antiqui locuti sunt: ergo tam parvum est dubia auctoritas antiquorum, quam parvum dubia est auctoritas recentiorum.

Hoc tamen facile concedo, quod, sicut recentiores, dum aliquam sententiam afferunt minus probabilem, nondum considerant eam ut vestitam principio illo suo reflexo: *Probabilis licitum est, sequi quamvis sententiam verè probabilem* (nam hac ratione, sententia prius, seu in se, minus probabilis, sit juxta ipsis magis probabilis) ita neque antiqui sententiam aliquam considerarint ut vestitam hoc principio. Et sanè, cum de hoc ipso principio disceptaretur, an verum esset, imò antiqui communiter negarent, id esse verum, non potuerunt illud supponere, eoque sententiam minus probabilem antecedenter vestire. Nec dicas, antiquos tantum negasse, quod licitum sit, agere cum ultimo dictamine conscientiæ minus probabili; hoc enim est falsum; quia loquebantur de probabilitate, quæ præsupponeretur ad conscientiam, seu dictamen illius, ut patet ex S. Antonino cit. num. 355. imò alias ex Alberto *ibidem* citato sequeretur, quod ambiguum, seu dubitans actu practice, sive in ultimo dictamine, in utramque partem licet ageret, quidquid eligeret, quod admitti non potest.

368. Ob. 2. *Sententia de licita praxi opinionis minus tutæ, & minus probabilis, fuit ultra centum annos, communis in Ecclesia DEI: ergo universaliter errâset Ecclesia, si sententia hac non esset vera: atque hoc DEUS non potuit permittere: ergo.* Confirm. 1. Prudenter agit, qui sequitur præeentes tanto tempore inumeros doctores, docentes, licitum usum sententiæ minus tutæ, minusque probabilis: ergo non peccat; quia peccatum non potest prudens esse. Confirm. 2. Vel isti auctores benigniores fuerunt cæci, vel videntes: cæcos dicere, est inferre viris sapientissimis injuriam: si autem videntes fuere, tunc viderunt etiam nostras rationes; cùmque tamen iis moti non sint, signum est, eas non esse efficaces: ergo.

Resp. Si adversarii possunt hoc deglutire, quod doctores longè diuturniori tempore erraverint, imponendo hominibus onus, quod DEUS non imposuerat, quodque suo modo erat occasio peccatorum formalium, cur non potuerint minori tempore errare alii, & quidem errore, tantum inducente ad peccata materialia? Ceterè, ut jam dictum n. 260. inevitabiliter admitti debet, quod aliquando longo tempore erraverint doctores: nec tamen propterea erravit Ecclesia, quia nunquam ullam ex his duabus sententiis definitivit; quamvis autem magna pars fidelium erraverit in opinando, & multi etiam in operando, non tamen errârunt omnes: & etiam istos bona fide excusatos fuisse, facile concedo.

369. Ad 1. confirm. dist. antec. Prudenter agit, qui sequitur præeentes inumeros doctores, si non stet in oppositum moraliter æqualis authoritas, & ratio gravior. conc. antec. secus. neg. antec. & conf. & retorquo argumentum. Imprudenter agit, qui non sequitur inumeros, & gravissimos doctores, per longius tempus præeentes viam arctiorem ad co-

Ium, & simul graviorem rationem habentes: ergo peccat. Ad 2. confirm. Si adversarii audient, antiquos dicere cæcos, non possent nos arguere irreverentia, si etiam tales diceremus recentiores. Resp. tamen cum majori reverentia facile neg. ma. datur enim medium, scilicet fuerunt minus videntes, & aut rationes nostras, non ita considerarunt, aut ad alia distraeti, vel aliter impediti, non ita penetrarunt. Nec est irreverens, hoc etiam de magnis viris circa particularem aliquam sententiam judicare; alias nunquam posset quis ab ulla sententia alicujus magni viri recedere. Scilicet posteri etiam plura discunt, ac præcedentium laboribus, ceu scilicet adjuti, sœpe altius ascendunt, & semper plura cum tempore clarescunt.

370. Dices 1. Etiam Summi Pontifices usi sunt opinionibus minus probabilibus, & juxta has dispensarunt: ergo, prob. antec. Honorius II. Clemens II. dispensarunt in voto solemnis Religionis ad contrahendum matrimonium, item S. Pius V. Gregorius XIII. & alii dispensarunt in matrimonio rato, ad contrahendum aliud: quod tamen tantum fuit minus probabiliter in eorum potestate: ino Adrianus VI. dicitur, in matrimonio rato, contra propriam sententiam, juxta opinionem Cajetani dispensasse, sed addidisse, dare se, quod posset, & tamen credere, se nihil posse: ergo ipsi Pontifices usi sunt opinionibus minus probabilibus.

Resp. cum Raßlero, & Kresslinger, dist. antec. Summi Pontifices usi sunt opinionibus, quæ aliis tunc videbantur notabiliter minus probabiles. om. antec. quæ ipsis met Pontificibus, consideratis omnibus circumstantiis, videbantur notabiliter minus probabiles. neg. antec. & conseq. Ino, cum hic agatur de valore Sacramenti matrimonii, debent ipsi adversarii idem respondere. Quod attinet ad Adrianum, dispensavit is tantum conditionate, quod se posse ipsi certum fuit, attentis circumstantiis omnibus. Pariter, quando antiqui docuerunt aliquid, quod nunc videtur, vel visum est, minus probabile, non sequitur, quod etiam ipsis tale fuerit visum. vide etiam inferioris n. 405.

Similiter, et si quidam antiqui, quasdam sententias tanquam probabiliores amplexi, permiserint tamen aliis, amplecti oppositas, & iis uti, propterea non credendi sunt, usum illum permisisse, etiam iis, quibus ex sententia minus probabiles viderentur, sed tantum iis, quibus illæ sententiae apparerent magis, vel saltē aquæ probabiles, quales supponebant, posse aliis videri: atque adeò eas, ut absolute improbables, condemnare ausi non sunt. Eodem modo, quando antiqui permiserunt simplicibus, ut sequerentur viri docti judicium, non approbarunt propterea etiam sententiam talis viri minus probabilem: sed tantum dixerunt, similes posse illam sequi, si scilicet eam ipsos doceret vir doctus, de quo non haberent suspicionem, quod velit ipsos fallere, aut quod fallatur: verbo, in iis circumstantiis, sèpissimè occurrentibus, in quibus simplex non tenetur plures interrogare, sed potest consilio prudentis viri acquiescere; hoc enim frequentissimè eum posse, est probabiliissimum.

371. Dices 2. Obligatio, quam asserimus,

esset juris naturæ, & ad omnes homines fecerat, atque ad plurimas actiones se extendet: ergo non potuerit latere viros tam doctos tanto tempore. Resp. Sicut juxta adversarios potuit longè diutius latere licentia sequendi opinionem minus probabilem, ita potuit etiam longo tempore latere obligatio sequendi opinionem notabiliter probabiliorem. Nec est in uno major, quam in altero inconvenientia, respectu DEI, aut error respectu Ecclesie. Unde, quidquid adversarii respondeant, serviet etiam nobis. Si ergo probatur ea obligatio dari, & simul probatur, aliquamdi latuisse, modo negatur consequentia. videantur etiam dicta n. 368. & 260. Accedit, quod non omnes omnino latuerit ea obligatio, saltē non valde diu, ex supra dictis num. 351. & modò etiam plurimos non lateat.

ARTICULUS XVII.

Solvuntur aliae Objectiones.

372. B. 3. Quando est adhuc verè Theologicè, & comparative probabile, legem non dat, quamvis sit notabiliter probabilis, eam dat, tamen adhuc lex est dubia: sed dubia lex, ut ipsi fuisse probavimus à n. 263, non obligat: ergo, prob. ma. Theologica probabilitas vera ntitur tali motivo, quod movet saitem adhuc ad prudens dubium, & non sinit oppositum esse certum: ergo. Resp. dist. ma. in eo casu tamen lex est dubia, dubio excludente certitudinem moralem strictè dictam, conc. ma. est dubia, dubio excludente moralem certitudinem, etiam latius dictam, qualis in moralibus ordinariè tantum haberi potest, & sufficit, neg. ma. & dist. sic min. neg. conseq. ad prob. dist. eodem modo antec. & neg. conseq. videantur dicta à n. 361.

373. Dices 1. Antiqui per probabilius, asserens certitudinem aliquam moralem, etiam latius dictam, intellexerunt tale probabilius, quod non relinquenter morale dubium in oppositum, sed tantum dubium aliquid logicum, quod essentialiter oritur, ex ipsa incertitudine motivi probabilis, etiam absque ratione ulla gravi in oppositum: ergo illud necdum erat juxta antiquos moraliter certum, etiam latius loquendo, contra quod stebat adhuc ratio verè Theologicè probabilis. Ita quidam recentior, existimans, hac ratione concordari posse, ut ait, probabilistas, & probabiliostas. Resp. neg. antec. quod falsum esse ostenditur, ex allatis verbis auctorum à n. 361. & seq. S. Thomas tantum exigit, ut sit verum in pluribus, quamvis non in paucioribus, nec dicit in plurimis, aut paucissimis; cum tamen certitudo, quam adversarii requirunt, utpote excludens omne quomodo, cunque prudens dubium, rarissimè, & in paucissimis fallat. S. Antoninus, & Angelus, exigit tantum, ut motiva magis ad unam, quam ad alteram partem se habeant: hoc autem nullo modo est excludere probabilitatem, vel dubium quomodo cunque prudens, in oppositum, Gerson exprelse dicit, non cibere removeri omnem.

omnem probabilitatem alterius partis. Sylvester tantum ait, *ex probabilibus*, sed intelligit *probabilioribus*, ut ibi expositum. Unde nullo modo probari potest, eos exigere tanta motiva pro una parte, ut nulla vera probabilitas sit pro altera.

374. Dices 2. cum eodem recentiore. Gerson ait, non posse haberi majorem certitudinem sine revelatione: sed potest haberi major, quam tantum notabiliter major probabilitas, a nobis assignata, scilicet certitudo tanta, quae non relinquat prudens dubium in oppositum: ergo. Resp. etiam potest absolute haberi major certitudo, quam ista moralis, absque revelatione; quia absolute est possibilis certitudo etiam physica: ergo nec ista sufficit. In forma dist. mi. potest haberi major ordinariè. neg. mi. in quibusdam casibus rarioribus, conc. mi. & neg. conseq. Non potest haberi ordinariè tanta certitudo, quantum adversarius requirit, ut probatum jam à n. 358.

Dices 3. ex eodem. S. Thomas in exemplum majoris probabilitatis assert exemplum duorum, vel trium testium, sine teste in oppositum, quo casu non datur prudens dubium in oppositum: ergo S. Doctor ad moralem certitudinem latius dictam hoc requirit. Resp. neg. antec. S. Doctor eo loco, scilicet 2. 2. q. 70. a. 2. querit, an judicii sufficiat testimonium duorum, vel trium testium; cum possit fallere: & ait, sufficere; eoquod tantum requiratur certitudo, ut sit verum in pluribus: unde non affert illos testes in exemplum; alias afferret in exemplum, quod est in quaestione, sed potius ex eo, quod sufficiat, esse verum ut in pluribus (quod etiam potest dici de testimonio duorum, vel trium) infert, duos tales testes sufficere.

Dein ad 2. ibidem ait, testes contradicentes, vel non consentientes, actoris, & rei, comparandos à judice quoad dignitatem, numerum, negotia &c. & sic judicandum: ergo non loquitur de casu, quando nullus testis est in oppositum, ut magis patebit legenti totum articulum. Et quis dicat, S. Doctorem supponere, quod tanta inter testes diversitas semper inventi queat, quae non relinquat probabile dubium in oppositum? Quare antiqui, ad moralem certitudinem, latius dictam, tantum expetierunt sensibilem, ac notabilem excessum probabilitatis.

375. Ob. 4. Libertas hominis tamdiu est in possessione, quamdiu ab ea non deturbatur per legem certam: atqui, quamdiu datur opinio Theologice probabilis, pro negatione legis, non datur lex certa, adeoque libertas à sua possessione non deturbatur: ergo. Confirm. Non debet adstrui aliqua obligatio, quae non est sufficienter probata: atqui, quando lex est tantum notabiliter probabilior, non est sufficienter probata obligatio, e. g. ponendi actum, ab ea lege præceptum: ergo. Resp. neg. ma. & mi. Non queritur hinc de libertate physica, sed morali, seu de libertate, ad non parendum legi, probabilius intimare, quae non est in possessione, sed formidissime in quaestione;

Utique enim lis, & quaestio, inter nos, ac adversarios est, an homo hanc libertatem (quam se habere non potuit, utpote essentialiter subiectus dominio DEI) à DEO acceperit: & qui-

dem adversarii affirmant, hominem eam libertatem moralem à DEO accepisse: nos autem negamus, homini concessam esse eam libertatem, eoquod laxaret nimis disciplinam, & redderet frustaneas leges &c. videantur nostræ probatores. Unde hæc libertas concessa homini, & in possessione existens, malè à quibusdam adversariis supponitur, tanquam principium, nulla indigens probatione; videtur enim hæc petitio principii valde esse vitiosa. Quare deberet hæc libertas positivè probari, sicut nos probavimus positivè libertatem ab obligatione legum, tantum æquè probabiliter existentium.

Sed etiam minor argumenti merito negatur; quia in casu probabilitatis, notabiliter majoris, lex est sufficienter certa ex n. 361. & seq. Si forte, in quibusdam casibus particularibus, esset aliter statutum à iure humano, in primis non posset istud quidquam præscribere DEO, vel juri naturali: dein etiam legislator humanus, nullo modo statuit universaliter, ut nulla lex obliget in ullo dubio (ut ostensum n. 358. & infertur etiam ex eo, quod alias vix non etiam tenuis probabilitas obesse obligatiōi legis) sed ad summum id statuit universaliter, pro casu dubi oppositi certitudini morali, etiam latius dicta.

Ad confirm. conc. ma. neg. mi. quando enim existentia legis est probata argumentis notabiliter gravioribus, est sufficienter etiam probata ejus obligatio. Certè, sicut in Philosophia illud principium: *Entia non sunt multiplicanda sine necessitate*: non admittitur in hoc sensu, quod nihil sit admittendum, nisi illud moraliter certò probetur, sed tantum, nisi rationibus probabilioribus ejus necessitas adstruatur, ita etiam hoc principium adversariorum: *Non debet adstrui obligatio &c.* non est admittendum, nisi eosque, donec obligatio rationibus probabilioribus adstruatur. Sanè petere (prout adversarii videntur petere) ut admittatur, tanquam principium, nulla probatione indigens, hæc propositio: *Nulla obligatio est adstruenda, nisi moraliter certò probetur*: est petere vitiosè tanquam principium, id, quod ab innumeris negatur, & cuius statim prima fronte appareat dubium. Sed & gratis ab adversarii petitur, ut non tantum sit probata lex directa, & particularis, sed ut etiam lex reflexa, & universalis, sequendi scilicet probabiliorum, de novo probetur; si enim obligatio est probabilius asserta, pro omnibus casibus particularibus, etiam est sufficienter probata obligatio universalis, quae est quasi aliquod totum, ex illis particularibus compositum: adeoque totum est in suis omnibus partibus probatum.

Dices 1. Præceptum fidei non obligat ad actum fidei, nisi sit moraliter certum: ergo neque alia præcepta obligant, nisi sint moraliter certa. Resp. neg. ant. modò enim objectum sit fide Divina proximè credibile, potest quis obligari, ad eliciendum actum fidei, etiamsi ipsi non sit strictè moraliter certum, quod, hinc & nunc, teneatur ad eum eliciendum. Aliud est, quod objectum fidei debeat esse certum, & revelatio per moralem certitudinem applicata; nam hæc ita sunt necessaria, ut sine ipsis non possit elici actus fidei, ut docent communiter: & hinc, si ista non dentur, non potest me DEUS obligare; quia non potest obligare ad impossibile.

possibile. At non est ita impossibile, sequi tutius, & probabilius, sine prævia morali certitudine de obligatione (si enim taliter impossibile esset, etiam ad istud non teneremur) & hinc est lata, di- sparitas.

376. Dices 2. Obligatio certa non potest provenire, nisi à lege certa: atqui lex tantum notabiliter probabilius, non est certa: ergo neque obligatio, adeoque est obligatio dubia, con sequenter nulla. prob. ant. effectus certus non potest provenire, nisi à causa certa: ergo nec obligatio certa potest provenire, nisi à certa lege. Resp. 1. neg. mi. lex enim talis est sufficienter certa, certitudine illa morali latius dicta, qualis ordinarii in moralibus potest haberi: & taliter certa est etiam obligatio. Nec dicas, hanc obligationem non esse sufficienter certam; cùm jus, & possessio libertatis, in homine sit certior; nam respondeo, nullo modo esse certum jus talis libertatis, quod adversarii adstruunt, sed omnino esse in questione, ut dictum n. prædente. Resp. 2. dist. minorem: non est certa lex directa. om. min. non est certa lex reflexa. neg. min. & cons. quamvis non strictè moraliter esset certa lex directa, est tamen certa lex reflexa non agendi, nisi deposito prius prudenter dubio practico: at in nostro casu nemo potest istud prudenter deponere, aut se resolvare quod prudenter licet agat; cùm neque possit prudenter praetexere ignorantiam invincibilem, nec dubium invincibile, nec possessionem libertatis: atque adeo nemo potest elicere dictamen conscientiæ moraliter certum de licentia actionis: quamdiu autem non potest quis deponere dubium illud, aut elicere tale dictamen, tamdiu per legem reflexam certam tenetur abstinere actione.

377. Dices 3. Hoc ipsum non est certum, quod talis non possit dubium deponere. Resp. Non sequitur: ergo potest deponere; an enim haec resolutio foret prudens, prudentiæ Christianæ? Non est certum, quod non possim me resolvare: ergo possum, & volo me resolvare? Certò foret imprudens, nisi haberet alias rationes, aut principia reflexa, quæ tamen nos negamus posse haberi, & videmur id probasse: si quis tamen bona fide absolute judicaret, tales rationes adesse, e. g. si bona fide judicaret, sententiam omnino benignam esse absolute veram, non nego, talem per accidens posse ratione talis sui principii (quod æquivaleret ignorantiae invincibili) deponere dubium, & licet operari.

ARTICULUS XVIII.

Respondeatur aliis Objectionibus.

378. **O**b. 5. Juxta nos subditus non posset obediens superiori, præcipiente aliquid minus tutum, & subditu minus probabile: sed hoc est contra SS. Patres & evertit bonam disciplinam: ergo. mi. est clara; quia alias daretur anfa, detrectandi sepissimè imperia: & SS. Patres, ac ascetae docent, in tali casu obediendum. Sic S. Augustinus. l. 22. contra Faustum Manicheum c. 75. ita scribit: Cùm ergo vir justus, si forte sub rege, bo-

mine etiam sacrilego, militet, rectè possit illo jubeante bellare, civice pacis ordinem servans, cui quod jubetur, vel non esse contra DEI preceptionem certum est, vel utrum sit, certum non est, ita, ut forfatae reum regem faciat iniquitas imperandi, immo centem autem militem ostendat ordo serviendi. S. Bernardus tract. de precepto, & dispensatione c. 9. ait: Quidquid vice DEI precipit bono, quod non sit tamen certum displicere DEO, haud fecis omnino accipendum est, quām si precipiat DEUS. S. P. Ignatius in epistola de obedientia n. 18. ait, obediendum esse omnibus in rebus, que cum peccato manifesto conjunctæ non sunt: & consentaneum passim doctores, atque ascetae: ergo. Major autem patet ex eo, quod juxta nos subditus non posset facere, quod ipsi esset minus probabile, con sequenter non posset exequi tale mandatum.

379. Resp. In primis videntur potius adversarii obesse obedientiæ; cùm non improbabile videri possit, quod subditus non teneat obediens, quando ipsi probabile est, quod superior non possit jubere, aut, quod probabile sit illicitum, quod jubetur. Sanè non contemendi auctores id dicunt, cum Castro Palao p. 1. tr. 1. disp. 2. punct. 6. & disp. 3. punct. 13. & disp. 2. quidem plures citat, & non contemendi auctores; interque eos Suarezium in 3. p. tom. 5. disp. 4. sec. 6. n. 6. qui loquens de lege (inter quam, & præceptum, vix assignabunt adversarii discrimen formale) ait, si manifestè probabile sit, legem aliquid illicitum præcipere, valde probabile esse, subditos posse se excusare ab observantia talis legis. Addi potest Ludovicus Schilder tr. 2. de conscient. c. 4. n. 57. & alii adhuc, quos citat recentior quidam in manuscriptis. Cur igitur juxta adversarios non possit, subditus se liberare ab obligatione præcepti, & bonâ conscientiâ non obediens?

380. Resp. 2. & melius in nostris principiis. neg. ma. quia est notabiliter probabilius, quod teneatur, saltem ordinariè, etiam in tali casu, subditus obediens, & ita habet, telle Castro Palao loc. cit. communis. Sanè superior in hoc casu est in possessione præcipiendi, donec subditus clare ostendat, eum non rectè præcipere. Licet enim talis actio, independenter auctoritate superioris, per præceptum ei applicata, sit minus probabiliter licita, tamen, accedente per præceptum illa auctoritate superioris, sit ea actio probabilius licita, imò obligatoria; quia haec circumstantia accedens extrinsecè immutat objectum, & DEUS, qui forte prohibet talem actionem, lege prima directa, seu tendente in rem, tantum in se, & independenter à præcepto spectatam, permittit eam, vel etiam jubet, per accidens lege reflexa, seu secunda, tendente in rem, ut vestitam hac circumstantia præcepti.

Paritas est in hoc exemplo. DEUS ictum materia dubia, concerentis valorem Sacra menti, per se prohibet: permittit tamen, imò jubet eum, in casu extremae necessitatis: sic etiam DEUS saxe rem per se prohibitam permittit, ratione ignorantiae invincibilis. Ceterum quilibet, non præoccupatus alii ideis, difficulter capiet, quod omnia, quæcumque potest quis licet facere, superiore jubente, e. g. circa omissionem jejunii, precum,

votorum, item circa res accipendas, & retinendas &c. si sibi ipsi valde dubia, & notabiliter minus probabilia, etiam possit facere antecedenter ad præceptum superioris.

Notum tamen, si subditus sciret, quod superior esset manifeste malus, & indifferenter juberet, licita & illicita, tunc, nisi ipsi satis esset cognitum, hic & nunc nil mali præcipi, non teneretur: imo non statim posset obediens, nisi prius se sufficienter informaret de licentia. Idem deberet facere subditus, si videret, superiorem indutum præcipere rem gravissimi momenti, vel quæ in grave aliorum præjudicium vergeret; cuius tamen omissione non vergeret in grave præjudicium superioris: similique merito dubitaret, an res sit licita. Notum tamen 2. dò cum Vasquez in 1. 2. disp. 62. c. 6. n. 33. superiorem non debere subditus semper manifestare rationem suorum præceptorum, & hinc e. g. si quando rex aliquos jubet ad bellum proficiendi, satis est, ut subditus sciant, penes regem esse, qui ei sanum consilium præbeant &c.

381. Dices 1. Auctoritas superioris non potest esse talis circumstantia excusans: ergo nulla responsio. prob. antec. Auctoritas superioris nulla est, quando non præcipit nomine DEI, seu ut habens potestatem præcipiendi a DEO: sed hanc tantum habet, quando licita præcipit: ergo. Resp. neg. antec. ad prob. dist. min. tantum eam habet, quando certò, vel probabilitus licita præcipit. neg. min. quando etiam præcipit minus probabiliter licita, non tamen certo mala. conc. min. & neg. conseq. DEUS etiam dedit superiori potestatem validè præcipiendi, quando non est certum, quod male imperet, ut probant ipsi adversarii ex SS. Patribus, præsertim SS. Augustino, & Bernardo, n. 378. adductis. Et, licet S. Augustinus tantum dicat, posse obediens, bene infertur, etiam deberet; quia, quando subditus potest obediens superiori strictè præcipiendi, debet obediens.

Quanvis autem aliquando superior præcipiat malum, si non est certò malum, & quidem certitudine morali strictè tali (ita enim videntur lenire Patres, Ascetæ, atque doctores) tamen DEUS obligat per accidens, sicut obligat, quando nobis conscientia erronea dictat, aliquid faciendum, quod re ipsa est malum. Præcipit autem DEUS per accidens, & vult obediens in hoc casu, ne evertatur ordinata disciplina, cuius bonum exigit, ut subditus in eo casu obtemperent; alias, ut advertit etiam Sarafa de arte semper gaudendi, magnus sententia omnino benignus patronus, tom. 2. tr. 5. n. 10. facillima multis effectuia ad non obediendum. unde ad præceptum superioris validum non debet præsupponi res licita, sed, ut habent SS. Augustinus, & Bernardus, tantum res non certò illicita, seu, dicitur S. Pater Ignatius, non conjuncta cum manifesto peccato.

382. Dices 2. Quando lex DEI est sufficienter proposita, non potest attendi lex humana contraria: sed juxta nos, quando alicui lex prohibens est notabiliter probabilior, est sufficienter proposita: ergo non potest attendi lex humana contraria. ma. prob. ex illo Auct. 5. v. 29. obediens oportet DEO magis, quam hominibus. Resp. dist. mi. lex notabiliter probabilior est sus-

sienter proposita, ut obligans in circumstantiis præcepti, a superiori creato impositi, neg. mi. extra has circumstantias. conc. mi. & neg. cons. Etiam nulla necessitas debet præferri legi DEI sufficienter proposita, & tamen necessitas sæpe excusat: e. g. in administratione sacramenti, extrema necessitas excusat usum materiæ dubiæ; quia scilicet lex non est sufficienter proposita, ut obligans in extrema necessitate: Pariter autem non est sufficienter proposita ut obligans in casu superioris præcipientis.

Textus adductus tantum probat, magis obediendum DEO, quam hominibus; id est, superioribus, clare & manifestè oppositum DEO præcipientibus: quale erat, quod Judæi præcipiebant ibi Apostolis, scilicet, ne prædicarent doctrinam Christi Domini. Si autem aliquid non clare oppositum DEO præcipiunt homines, tunc faciendo illud, obediens etiam ipsi DEO, saltem per accidens præcipienti, per eos ipsos homines, ut jam probatum. Unde in tali casu convenienti quasi duæ voluntates, vel leges Divinæ: una directa, quæ videtur prohibere actionem, altera reflexa, volens obediens superioribus: cumque hæc sit certius proposita (quia certius est, debere nos obediens superioribus, etiam in casu dubiæ, ut ipsi adversarii hæc supponunt) prævalet alteri tantum probabilitas propositæ.

Ad summum tandem hoc argumentum probaret, requiri clariorem aliquam, & manifestorem propositionem, seu intimationem voluntatis Divinæ directæ, in casu superioris creati præcipientis ei contrarium, quam in aliis casibus: sicut in casibus extremæ necessitatis e. g. infantis, vel alterius hominis moribundi requiritur certitudo de invaliditate materiæ, ad hoc, ut ea non possit adhiberi in administratione sacramenti, si alia non adsit: quæ tamen certitudo non requiritur, quando similis, vel æquivalens necessitas non urget. Nec est absurdum, exigere hanc certitudinem de existentia præcepti Divini, in casu superioris oppositum præcipientis; cum talem præcepti Divini intimationem, vel propositionem in eo casu SS. Patres, & Ascetæ, quin & ipsi adversarii requirant.

383. Dices 3. Si Authoritas superioris, vel præceptum, est talis circumstantia extrinsecè mutans objectum, & reddens actionem licitam, tunc etiam ipsius dictamen reflexum, seu ipsa sententia benigna, potest dici, esse talis circumstantia, quæ mutet extrinsecè actionem, ac reddit actionem licitam. Resp. nego illatum; nam hæc ipsa sententia probabilitus non subsistit, adeoque probabilitus ista circumstantia non datur. Quod autem probabilis sit sententia ista, nil evincit; quia circumstantia probabilitatis minoris ex una parte, prævalet circumstantia notabiliter majoris probabilitatis ex altera parte, vel alia ratio gravior: neque etiam authoritas illius sententia reddit actionem licitam; non enim est licitum, sequi magnos, & multos authores, si in oppositum sint æquè multi, ac magni, & ratio major. Hoc tamen concedo, quod iij, qui invincibiliter judicant, sententiam omnino benignam esse veram, possint sequi sententias notabiliter minus probabiles; quia eos bona fides, & ignorantia invincibilis legis, saltem per accidens excusat. Sed hic esset alius casus; quia in eo non quereretur an

an sententia benigna sit vera, adeoque per se licet deducatur in praxim, sed an supposito, quod invincibiliter judicetur vera, possit practicè adhiberi: quod utique affirmandum est.

ARTICULUS XIX.

Solvuntur adhuc aliæ Objectiones.

384. **O**b. 6. Qui sequitur sententiam, quamvis notabiliter minus, tamen adhuc verè Theologice probabilem, prudenter agit: ergo non peccat; quia omne peccatum est evidenter imprudens. Respondent quidam, omittendo ma. & ajunt, teneri hominem, prudentius agere: sed non male nonnemo objicit his illud. Apostoli 1, Cor. 7, v. 38. Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit, & qui non jungit, melius facit; scilicet, quamvis hic melius faciat, non facit ille male: sic neque faceret imprudenter, qui sequeretur notabiliter minus probabilem, licet alter faciat prudentius, adeoque nec ille peccaret; quia, quamvis minus, tamen adhuc prudenter agendo, non peccamus. Resp. igitur neg. antec. nam non video, quae prudentia sit, relinquere motiva notabiliter graviora, & agnita qua talia, atque amplecti notabiliter leviora; nec enim talis prudenter potest directè judicare, sententiam minus probabilem esse veram: nec reflexè se excusare dubio, aut ignorantia invincibili: neque prætendere legem non sufficienter promulgatam, aut intimatam, quæ omnia patent ex supra jam dictis.

385. Dices 1. Titius Juvenis non potest argui imprudentia, si sic discurrit. *Licet videam, in Religione longè majorem pro me fore spem salutis; quia tamen in matrimonio video sufficientem salutis spem, & simul, quia Religio nibi esset onus valde difficile, ideo me determino ad matrimonium; ergo neque aliis potest argui imprudentia, qui sic discurrit: Licet videam in altera opinione longè majorem spem veritatis, salutis, vel recte agendi, tamen; quia benignior sententia mihi adhuc sufficientem spem veritatis, salutis & recte agendi præbet, & opposita opinio est mihi onus valde difficile, me determino ad sequendam hanc opinionem: benigniorem.* Resp. 1. om. antec. neg. conseq. Titius, qui certus est, se non obligari ad Religionem, potest utique habere spem salutis in sacerulo, aliquo modo sufficientem; quia potest prudenter judicare, se non peccare, non ingrediendo Religionem. At, quando obligatio legis est longè probabilior, tunc nec est sufficientis spes veritatis, saltem non talis, ut quis possit prudenter judicare, non dari obligationem; nec est sufficiens spes salutis, aut recte agendi; quia non potest quis in eo casu prudenter judicare, se non peccatum. *Hæc claret magis ex dicendis, unde*

Resp. 2. dist. antec. Titius non potest argui imprudentia peccaminosa. om. antec. non alicius imprudentia defectuosa. neg. antec. & multo magis conseq. ubi intervenit imprudentia peccaminosa. Concedo quidem, quod Titius per se non peccat (quidquid sit, an peccet per accidens, ratione periculi proximi &c. qua de causa omisi antec.) At, si nullo modo impruden-

ter agit, cur toties inclamant ascetae *ve negi-* gentibus vocationem? Certe est innegabile, hunc vocationis neglectum saltem esse magnam imperfectionem positivam, quæ verè prudens non est.

Nec dicatur, quod aliquis etiam, qui non sentit vocationem ad Religionem, tamen possit videre, esse sibi majorem spem salutis in Religione. Resp. enim neg. illat. DEUS neminem vocat ad statum, in quo pro ipso est spes minor salutis: & quibusdam major spes est in sacerulo, quam in Religione: unde, si talis habet indicia sufficientia alterius vocationis, non debet credere, majorem spem salutis pro se fore in Religione. Quod si tamen ponatur aliquis quæcumque de causa judicare, majorem spem sibi fore in Religione, hoc non obstante prudenter sequitur voluntatem Divinam, qua putat se vocari ad statum sacerularem, & optime debet sperare. Verbo: positivè prudenter agimus, quando agimus ex motivo virtutis (sic ut talis agit ex motivo implendi voluntatem Divinam) etiam inferioris; quia datur *prudens*, & *prudentius*: at, si ex nullo motivo virtutis agimus, non agimus positivè prudenter prudentiam Christianam, quamvis saepe dicamur prudenter agere prudentiam hujus mundi. Ex quo tamen non sequitur, quod semper agamus imprudenter peccaminose; quia, quando certò nulla est obligatio, ut in casu Titi, vel quando ex sufficienti ratione potest quis se resolvare, se hic & nunc non teneri ad aliquid, eti si istud ex nullo motivo virtutis omittat, non peccat, quamvis etiam agat ex hoc solo motivo, eo quod non teneatur. Si autem accederet motivum virtutis, posset positivè bene agere.

386. Ubi obiter noto, posse aliquid esse motivum virtutis in quibusdam circumstantiis, non in aliis, e. g. manere domi amore solitudinis, & collectionis animi, est saepius motivum virtutis, non autem est tale, quando est obligatio audiendi sacram in templo; si etiam potest aliquid esse motivum virtutis in circumstantiis certitudinis de nulla obligatione, non autem in circumstantiis obligationis, notabiliter probabilius propositum; quia obligatio, ita proposita, prævalet alteri sponte electioni. Sic, quando est notabiliter probabilius, rem non posse alienari, non est motivum virtutis, si eam dem in eleemosynam. Quando ergo proponitur obligatio per motiva, notabiliter graviora, non video, quomodo non imprudenter quis agat, si ei non pareat. Certe si Titio proponeretur ingressus Religionis sub obligatione per rationes longè probabiliores, e. g. quia experientia longa ei ostendit, esse sibi periculum, & determinatas occasiones peccandi, vix evitabiles, aut vincibilis in sacerulo, non video, quia prudentia posset discursum, in antecedente objectum, facere, & in sacerulo manere.

In casu nullius obligationis potest tandem Titius, saltem sine imprudentia peccaminosa (quamvis, si nullum motivum virtutis aliunde accedit, Christianam positivam prudentiam non agnoscam) potest, inquam, sic dicere: *Nolo ingredi Religionem; quia non obligor.* In casu autem obligationis, per notabiliter majora motiva propositæ, nemo sic dicere potest; quia, si quid huc ulque

ulque probavimus, id probavimus, quod ex nulla ratione, Christiana cum prudenter dicere possit: *Non obligor: præcisè autem se résolvere sic: Nolo obligari, quia obligatio est mibi onus, & oppositum est mibi favorable, et si rationes longè fortiores sint in oppositum: videtur tantum esse prudentia filiorum hujus saeculi, non filiorum lucis. Ex quibus etiam habetur, quod à casu, in quo certò nulla est obligatio, non sit paritas ad alium, in quo est obligatio notabiliter probabilior.*

387. Dices 2. Potest quis sententiam minus probabilem absolutè affirmare, vel judicare, esse veram: ergo etiam potest prudenter eam sequi. Resp. dist. antec. potest hoc absolutè. om. antec. potest prudenter. subdist. casu, quo accedit aliud motivum virtutis. om. vel conc. antec. casu quo nullum accedit. neg. antec. & conseq. vide etiam num. 298. & seq. Sanè non male Admodum R. P. Mathæus Kresslinger, insignis Scotista, in sua disputatione *Theologica de ultimo dictamine q. 2. s. 3. n. 64.* ait, non fore prudentem, nisi prudentia carnis, qui diceret: *Ego quidem omnibus pensatis agnoscō, hanc sententiam... similiorem falso, ...quia tamen desidero juxta mibi favorabilitorem operari, ideo absolutè prudenter judio, illam... rē ipsa esse veram, quamvis attendendo ad contrarias rationes... graviores... gravius formidem de falsitate. Quin igitur neque imprudenter posse fieri, ajunt Layman l. 1. tr. 1. c. 5. n. 5. Muniella simul 6. cons. n. 113. Suarez in 1. 2. tr. 2. disp. 10. s. c. 1. n. 5. P. Thyrus de usū opinionis probab. disserit 3. c. 2. n. 11. ubi longè plures adhuc citat: ad quod afferendum etiam valde inclinat Ralsterus disp. 3. q. 5. Quare, si qui sunt, qui hoc antecedens ex definitione sententiae Theologice probabilis putent patere, illi in definitione probabilitatis ab ipsis auctoribus, & à nobis longè recedunt: & id, quod vel maximè est in quæstione, tanquam aliquod principium viroso petunt. Repetantur hic dicta statim primo articulo hujus quæstionis à num. 292.*

388. Dices 3. Potest subditus prudenter, relicta opinione probabilitori propria, conformare suum judicium per obedientiam cæcam judicio superioris minus probabili: Item potest quis prudenter judicare, proximum suum esse bonum, eti probabilius ei sit, esse malum. Ceterè Angelicus 2. 2. q. 60. a. 4. in corp. & ad 2. docer, de proximis bene fentiendum, nisi manifesta ratio in oppositum appareat: ergo potest quis prudenter assentiri opinioni minus probabili præ probabiliore. Resp. Non videtur posse negari antecedens: unde auctores n. preced. allati, & negantes, posse voluntatem imperare assensum absolutè præstandum opinioni minus probabili, vel debent afferere (ut videtur velle P. Thyrus) quod e. g. auctoritas superioris ex opinione minus probabili faciat magis probabilem, ferme, ut auctoritas Ecclesiæ facit certa, quæ soli naturali lumini viderentur ex se incredibilia: quod, licet possit admitti, sèpissime fieri, tamen non videtur universaliter dicendum; cum superior non habeat infallibilem assentientiam Spiritus S. & sepe superior subsequens corrigat acta, & præcepta prædecessoris: adeoque, vel priorem, vel posteriorem errasse, neceesse sit. Vel debent illi auctores explicitari, quod

tantum velint, voluntatem non posse imperare assensum præstandum opinioni minus probabili, quamdiu intellectui adhuc applicata sunt motiva contraria magis probabilia: à quibus tamen considerandis possit voluntas eundem intellectum amovere, & deinde, illis quasi disparentibus, hunc ad assensum, opinioni minus probabili præstandum permovere: quod mihi videtur probabilis duci. Sic autem voluntas poterit, licet non in omni, tamen in aliquo casu imperare assensum, præstandum opinioni minus probabili, quamvis tunc non ut tali agnitus. Hoc autem voluntas faciet prudenter, si habeat motivum virtutis: at imprudenter, si tantum habeat pro motivo facultatem liberius vivendi. Hec de mente istorum auctorum: ego, ut supra dixi, omitto, quod voluntas forte etiam stantibus in oppositum motivis fortioribus, possit intellectum despoticè impellere ad assensum opinionis minus probabilis: at nego, id semper posse prudenter.

Unde in forma ad objectionem Resp. dist. conseq. potest hoc subditus, quando accedit prudens motivum imperandi talem assensum. conced. conseq. secus. neg. conseq. Assensus præstitus opinioni minus probabili, non est actus elicitus prudentiae (qua, cum sit virtus intellectualis, non habet actus elicitos, nisi certos) sed tantum est actus imperatus. Potest autem contingere, ut quis habeat motivum honestum virtutis, imperandi talem assensum: & tale motivum est obedientia erga superiore, vel charitas erga proximum. Hinc assensus in antecedenti adducti sunt prudentes, sicut etiam prudens est, imperare sibi usum materiæ dubiæ sacramenti in casu necessitatis.

At, sicut non esset prudens, imperare sibi usum talis materiæ absente necessitate, ita nec est prudens, imperare sibi tales assensus absente motivo virtutis prudenti. In casu autem nostro non datur motivum virtutis; sic enim tendet imperium: *Volo hanc sententiam, quamvis clare, & notabiliter similiorem falso, quam vero, judicare tamen absolutè veram: quia nolo esse obligatus lege, sed volo liberius vivere, & meam libertatem intactam retinere.* Quod autem hoc motivum sit motivum virtutis, & prudens prudentiæ verè Christianæ, non tantum prudentiæ carnis, quam Apostolus reprobatur, planè dicere non audeo: & credo, nec adversarius auderet, si Christus dominus ipsem eum interrogaret.

Dices 4. Possum ex motivo virtutis obedientiæ, vel charitatis, judicare, esse verum, quod ex se est tantum minus probabile, ut modo dicunt: ergo etiam possum ex motivo virtutis humilitatis, seu ex honestate subjiciendi meum judicium judicio aliorum, judicare, esse veram opinionem, quamvis ex se tantum minus probabilem, tamen adhuc verè probabilem, adeoque eam sequi. Resp. neg. cons. in casu quæstionis; nam in tali casu, quando meum judicium subjicio judicio aliorum, faventium meæ libertati, & non aliorum, eidem non faventium, motivum, in quo ultimè quiesco, non est exercitium humilitatis, sed amor libertatis, nolentis obligari ad tutius; si enim motivum esset humilitas, deberem meum judicium non minus subjecere judiciq; aliorum, quando isti me obligant

ad

T 2

ad servandam legem, quām quando ab ea servanda me deobligant.

Sed nec video, quārē virtus prudentis humilitatis sit, subjicere judicium suum potius authoribus, nec magis doctis, nec majores rationes, sed minores afferentibus, & liberiora suadentibus, quām subjicere illud authoribus aliis, & quārē doctis, & notabiliter majores rationes afferentibus, ac legis observationem suadentibus: certe non videtur esse prudentis, illos istis præferre; cūm tamen vera virtus humilitatis, etiam prudens esse debeat. Aliud foret, si ego solus contra torrentem sentirem, ob rationes non adeo convincentes; tunc enim possem cogitare, alios esse me prudentiores: at, si sint plures mecum ejusdem opinionis, cur ex humilitate istos deferam, ut & me, & ipsos aliis subjiciam?

ARTICULUS XX.

Satisfit iterum novis objectionibus.

389. **O**b. 7. Nostra sententia est nimis

rigida: ergo rejicienda. prob. antec. plures leges non dantur, de quibus tamen probabilius est, eas dari; nam etiam falsa quandoque sunt probabiliora veris: ergo. Relp. neg. antec. ad prob. dist. antec. non dantur aliquā leges, de quibus probabilius est, eas dari. conced. antec. non dantur valde multā. neg. antec. & conseq. Etiam plures leges existunt, de quibus non habetur major probabilitas: adeoque non debent observari: ergo fit compensatio: imo cūm non teneamur servare leges, tam minus probabiliter existentes, quām & qualiter probabiliiter existentes, fit compensatio ultra & qualitatem: ex hac enim benignitate DEI, nos in his duobus casibus non obligant, fit, ut frequenter solvamur legibus existentibus, quām stringamur non existentibus, & elucet major bonitas DEI in remittenda, quām rigor in exigenda legum observantia.

390. Dices. Nostra sententia est causa peccatorum formalium: opposita autem tollit occasionem peccatorum formalium, & tantum est causa aliquorum peccatorum materialium: ergo ista est præferenda. Resp. si tollerentur omnes leges, illæ etiam, quæ de facto sunt certæ, adhuc minor foret occasio peccatorum formalium. Informa dist. antec. nostra sententia est causa per se peccatorum formalium. neg. antec. est causa per accidens. conc. antec. & neg. conseq. Quod enim homines non lunt servare legem Divinam, culpa non est legis, aut DEI, sed malitia hominum, in cuius gratiam leges non debent tolli. Aliud est, si per nostram sententiam imponeretur onus humanae fragilitati nimium, quod tamen planè non fit; est enim valde moderatum, debere tantum obligationem vereri, quando notabiliter probabilior est: Si autem etiam obligationem & qualiter probabilem deberemus attendere, tunc utique esset major difficultas ex n. 321. Cæterum non debet quæcunque occasio per accidens tantum peccati a legislatore caveri: & præfertim, si ea amotā sequeatur nimia laxitas disciplinæ, vel inutilitas legum.

391. Dices 2. Deberet juxta nos semper

indagari, quānam sententia esset notabiliter probabilior, vel certè & quā probabilis, & non sufficeret, scire, esse Theologicè probabile: sed sic imponimus hominibus grave onus, quod non probamus: ergo. Resp. Etiam juxta adversarios debet semper indagari, an sententia verè Theologicè probabilis, & non tantum tenuiter probabilis: & tamen certum est, plures sententias non esse amplius Theologicè probabiles, quā inveniuntur hinc inde in libris, præfertim eorum, qui scripserunt ante decreta Alexandri VII. & Innocentii XI. Legant, oblercro, adverfari, quæ Cardenas in sua crisi Theologica part. 3. tr. 1. disp. 59. requirit, ut quis possit judicare de probabilitate sententia: item quæ la Croix l. 1. n. 119, item n. 150. 152. & 165. & non erit multo majus onus in inquirenda probabilitate & quali.

In forma dist. ma. deberet juxta nos indagari, quānam sententia sit absolutè & qualiter probabilis. neg. maj. quānam respectivè ad operantem, seu ipsi operanti, sit & qualiter probabilis. conc. ma. & sic dist. min. neg. conseq. hoc enim onus, quæcunque sit (quamvis adverfari valde id augeant) sufficienter probavimus. Dein, ut diximus n. 264, dubius de lege, debet morali diligentia veritatem inquirere: si quis iugatur hanc sufficientem adhibuerit, tunc (ut reit ajunt Rassler in synopsis parte posteriore. n. 120, & Kresslinger in sua disputatione q. 3. num. 111) vel percipit, intellectum suum vi rationum fatisclarè, ac sensibiliter ad assensum magis trahi a fundamentis opinionis taurioris, tanquam notabiliter gravioribus, vel non percipit: si secundum, datur moraliter & qualiter probabilitas, & licet sequi etiam minus tutam: si primum, non est amplius difficultas in indagando, vel intelligendo, sed exequendo, quam superari debere, nostra rationes probant.

392. Circa hanc tamen diligentiam, requiritur, ut ignoratio non sit vincibilis, aut impunitabilis, in primis auctores convenient, quod non debeat esse summa; aliis quis vellet esse confessarius, vel consiliarius? vel quis auderet, aliquid minus tutum facere? P. Suarez tom. 5. in 3. p. disp. 4. sec. 8. n. 19. ait, debere esse moralem, qualitati operis, vel ministerii accommodatam, e. g. ut ait, indoctus debet consulere doctos viros, vel peritos ejus rei, & carentes suspicione, quod ex malitia sive ipsum decepturi. Doctus debet Doctores aliquos evoivere, vel leges ipsas mediocri diligentia inquirere, iisque intelligendis studere: nam neque adversarii dicunt, quod semper ad habendam veram probabilitatem Theologicam sufficiat, inspicere tantum unum authorem; quia multi, etiam magni viri, quandoque defendant sententias, modò non amplius Theologicè probabiles.

Ubi tamen nota, hanc diligentiam mediocrem, debere esse proportionatam circumstantiis rei, & operantis; ut adverfit Suarez locum citato; nam utique in gravioribus negotiis debet adhiberi major, quām in minoribus: & majorem quoque debet adhibere doctus, quām indoctus; hic enim, ut communiter docent, facit quærendo pro rei gravitate doctos: doctus, ut ait Rhodes tr. 4. de peccatis. disp. 2. q. 1. s. 1. §. 2. de-

debet diligenter studere, quod idem ait Sanchez l. 1. in Decal. c. 16. n. 36. Muniessa stimul. 8. n. 4. ait, literatum debere legere aliquem, vel aliquos libros idoneos, aut consulere aliquem, vel aliquos doctiores. Rusticus vero, vel aliis indoctis, ait n. 5. sufficere, si interrogent confessarium, vel parochum. Et hoc utique in ordinariis est verum, ut habent etiam Suarez loc. cit. & Valquez in 1. 2. disp. 62. c. 8. n. 42. & 43. Muniessa tamen cum aliis recte adverit, posse utique casum grayiorem dati, in quo major diligentia etiam ab indocto requiratur, videatur idem author a n. 118. ita tamen, ut, quando in casu æqualis probabilitatis negat usum licitum sententia minus tutæ, sciatur, nos ab eo recedere.

Præ aliis tamen hanc quæstionem contra Elizalde ac Camargo, nimis rigorosos, fuisse pertristat Ratisber in norma recti disp. 2. q. 8. a. 9. & eadem termè ratione de indoctis quidem ait, ipsis sufficere. si à viris probis, ac doctis, sincere consultis, accepterint responsum non ambiguum: & in plerisque sufficere ipsis responsum parochi, vel confessarii doctis verò sufficere, si consuluerint alios doctiores, & maximè, si legerint scripta celebrium auctorum, & ea sicut, quæ in aliis magni momenti negotiis adiutori solet, diligenter, rationes utrinque ponderaverint. Addit etiam, non majorem, nunc minorem require diligenter, pro diversitate personatum, rerum, aut actionum &c. videri meretur ipse auctor hac de re doctissimè disserens: ubi obiter noto, ex eodem, quod, quando aliqui antiqui dicunt, indoctum posse sequi opinionem aliquis magistri, ex hoc non inferatur, eos voluisse dicere, quod licet sequi sententiam minus tutam, ac minus probabilem; nam probabilis est, certè ad minimum æquè probabile, quod rudi possit sepius absque ultiori inquisitione sequi responsum viri docti.

393. Ob. 8. Juxta nos daretur varietas consiliorum, & unus auctor, aut confessariorum, diceret aliquid licitum, alius idem dicere non posset: sed hæc varietas debet vjtar: ergo. Resp. Etiam juxta adversarios adiutti debet varietas consiliorum, dum quidam dicunt, sententias quasdam esse Theologicè probabiles, alii negant, videatur tantum Cardenes in sua crisi p. 3. tr. 2. disp. 66. c. 8. in catalogo post art. 9. ubi non unam sententiam improbatim asserit, quas alii tanquam Theologicè probabiles propagant. Dein quidam confessarii indocti quandoque dicunt licitum, quod certò est illicitum: nunquid ad vitandam varietatem respondorum idem debet affirmare doctior? scilicet in hoc casu penitentis debet credere illi, cuius velationem, vel auctoritatem, prævalere bona fide existimat; si hoc non potest discernere, post factam sufficientem diligentiam, utræque sententia ipsi æqualiter probabilis est.

ARTICULUS XXI.

Respondetur denuo aliis Objectionibus.

394. Ob. 9. Juxta nos confessarius non posset absolvere penitentem,

qui non vellet deserere sententiam, quæ eidem confessario videretur notabiliter minus probabilis: hoc est valde durum: ergo. Resp. hoc non sequi ex nostra sententia; quia, ut recte ait Muniessa. stimulo 8. n. 110. aliud est, confessarium non posse sequi illam sententiam: aliud, non posse eum, qui illam sequitur, absolvere: & potest esse probabilius istud, quin prius sit probabilius, vel æquè probable; nam sunt duæ quæstiones diversæ. Hæc responso sufficeret pro speculatione: at, quia hic casus potest in præ occurere, opera pretium est, eum magis discutere.

Ponamus igitur, penitentem e. g. hollæ fæstituere aliquid, eò quod invincibiliter existimet, se non teneri ad restitutionem illius rei ex aliqua ratione, quæ confessario non videtur, nisi notabiliter minus probabilis, queritur, an possit absolvit. Resp. Si penitens est homo doctior, vel quasi æquè doctus, ac confessarius, utique debet absolvit; quia potest ipsis videri probabilius, vel æquè notabiliter minus probabile: & non video, cur alii se debeat hac in re conformare judicio confessarii: de cætero, quia agit bona fide, ut supponitur, est ritè dispositus ad absolutionem.

Si est homo indoctus, sed bona fide credit, se non obligari ad restituendum; quia a doctis, & rei peritis, de quibus nulla suspicio est, eos ex malitia velle decipere, sine ambiguitate audiit, se non teneri, iterum potest absolvit; quia potest illis viris visum fuisse probabilius licitum, quod licere confessario videtur, minus probabile: & non est, cui potius penitens sequatur confessarium, quam illos viros doctos: Et sancit sententia, quæ confessario videtur minus probabilis, sæpe aliis viris est probabilius, aut certè æquè probabilis.

395. Si autem homo indoctus invincibiliter bona fide judicat, se non teneri ad restituendum; quin doctos consuluerit, confessario autem videatur notabiliter probabilius, quod tenetur, tunc in primis videndum, an ex admonitione, vel instructione confessarii, fructus sit futurus, vel non. Si merito timeatur, quod, qui nunc materialiter peccat, postea peccaturus sit formaliter, est absolvendus absque eo, quod imponatur ei restitutio; si enim in aliis certis erroribus invincibilibus, ubi admonitio est potius nocitura, quam profutura, non est monendum, ut docent gravissimi doctores, quos citat, & sequitur la Croix. l. 6. p. 2. n. 1758. tunc saltem æquali ratione non est urgendum in eo, quod non est certò, sed tantum notabiliter error. Si autem speretur fructus, tunc debet confessarius eum monere, suamque sententiam ei exponere: in qua, si nimiam difficultatem habeat, tandem, meo iudicio, potest remitti ad alios, quos consulat, non querendo laxiores authores, sed bonâ fide doctos, & pios: quorum iudicio, si le statutum promittat, videatur posse absolvit; cum non sit certa opinio confessarii, & ab aliis foris judicandum sit probabilius, quod ipsis videatur minus probabile.

Dices cum P. Thyrso de recto usu opinionis probab. differt. 14. c. 9. §. 4. n. 134. penitentem subiectum esse confessario, adeoque debere ejus sententia

sententiam amplecti: & si ita sit affixus bonis terrenis, ut ei nolit ad mentem confessarii dimittere, non esse ritè dispositum. Resp. Quod ad primum spectat: poenitens tantum subjectus est confessario in ordine ad peccata, & dispositionem requisitam ad Sacramentum, non autem, quoad omnes opiniones: unde, cùm talis, ut ponitur, exponat omnia peccata, nec habeat effectum positivum ad ullum peccatum (nam bona fides eum excusat) est ritè dispositus. Quoad secundum non est effectus peccaminosus ad divitias, si nolit eas relinquere, quando non judicat, aut non potest, vel non debet judicare, se obligatum ad eas relinquendas: at qui in casibus allatis non judicat, aut non potest, vel certè non debet judicare, se ita obligatum: ergo. vide hac de re Muniesam *stimul. 8. n. 106.* *Thyrsum loco modò citato.* Schildere tr. 2. n. 120.

396. Hæc dicta sint, quando poenitens invincibiliter judicat, sibi actionem licitam esse, quæ notabiliter minus probabilitate liceret. At, si poenitens dubitet de licentia actionis, queritur, an confessarius possit ei afferere licitam, quamvis ipsi, omnibus ritè consideratis, videatur notabiliter minus probabilis sententia afferens licitam. Resp. Licet recentior quidam Dilig. ex editus (qui omnino rigidam tenet) hoc licitum aferat, non videtur mihi, hoc posse concedi. Vel enim confessarius, dicendo, actionem esse licitam, intelligi vellet, actionem esse absoltè licitam, & loqueretur contra mentem: vel intelligi vellet, eam esse operanti licitam, & non video, ex quo fundamento hoc diceret.

Non enim ea actio licita est; quia alii dicunt licitam; cùm confessarius omnino judiceret, eos falsum dicere: non, quia alii licet id dicere, nempe qui eam sententiam tenent esse æquè probabilem, vel saltem bona fide judicant, licere sequi sententiam minus probabilem &c. nam illis licet hoc dicere; quia vel habent ignorantiam invincibilem legis, quam confessarius non habet: vel, si lex directè prohibens non detur, non habent conscientiam, aut persuasionem, seu veram, seu erroneam de existentia legis, quam confessarius habet, & qua stante non potest idem affirmare: non, quia poenitens habet bonam fidem; nam istam excludit dubium: non, quia, et si confessarius dicat illicitam, tamen poenitens eam faciet; quia hac ratione hominibus projectæ conscientiæ omnia licent: non, quia est difficile, abstineri ab actione; difficultas enim intrinseca observationi legis non excusat. Si tamen accederet aliqua difficultas extrinseca per accidentem, posset hæc aliquando excusare: sed tunc actio, ex se minus probabilitate licita, posset ut vestita hac circumstantiæ difficultatis, videri probabilius, vel æquè probabilitate licita.

Hoc tamen non nego, posse confessariorum dicere, se judicare rem illicitam ex his rationibus, quosdam alios tamen judicare eam licitam ex his, vel illis rationibus, quas potest breviter addere, ut poenitens doctus possit ipse rationes librare, & videre, an propter illas ipsi videatur actio probabilitate licita, vel non: vel, si est indocitus, potest ei (uti etiam docto) permitti, ut bona fide consulat alios &c. ut dictum n. *preced.* interim autem actionem, prout potest, suspen-

dat: & dein bona fide prudentum, & piorum judicium sequatur.

397. Dices. Potest quis, ut diximus n. 388, ex motivo charitatis judicare, & affirmare, proximum esse bonum, licet notabiliter probabile sit, eum esse malum: ergo etiam ex motivo charitatis, ne scilicet proximus nimis graviter, potest dicere actionem licitam, quamvis minus probable sit, esse licitam. Resp. neg. non est charitas, si proximo condescendamus in illicitis: neque charitas proximi exigit, ut in ejus gratiam tollamus leges superiorum, quas ipsis potest, & tantum non vult implere. Certe charitas non vult, ut falsum dicamus, aut ut viam arctam ad cœlum nimis laxemus, neque ut legem DEI sufficienter cognitam non doceamus. Unde in hoc casu non est motivum virtutis charitatis, quæ tantum vult, proximo succurri in rebus, quæ non sunt contra leges: & hinc ad actum charitatis debet præsupponi, actionem non esse contra leges, atque tunc primum hæc potest ex charitate fieri; alia cur non posset idem quis dicere respectu sui ipsius; non enim minus potest quis amare se ipsum, ac alios: in modo in causa pari potest quis sapienter præferre se alii. Quare longè aliud est in causa opinionis bona de proximo, aut obedientiæ; quia opinio illa non est ullo modo prohibita, authoritas autem superioris est circumstantia, mutans extrinsecè objectum: non ita difficultas, quam in adimplenda lege haberet proximus, cui compatimur; ut enim jam dictum, difficultas intrinseca legi non excusat ab ejus obliteratione, nec te, nec proximum tuum.

398. Ob. 10. Sententia afferens, licitum esse sequi opinionem minus tutam, & notabiliter minus probabilem, est æquè probabilis, ac nostra, vel saltem non est notabiliter minus probabile: ergo licet illam sequi: consequenter nostra conclusio evertit se ipsam. Hoc argumentum reflexum est etiam adhibitum contra rigoristæ a benignis, dicentibus, sententiam benignam esse magis probabilem adeoque licitè adhibendam: sed rigoristæ negarunt antec. & nos quoque existimamus, nostram sententiam esse notabiliter probabiliorem; nam auctoritas est saltem moraliter par, ratio pro nostra sententia notabiliter prævalet, cui accedit valde rationabilis, & satis clara solutio objectionum omnium, qualem nostris, rationibus reponere adversarii non possunt. Igitur nihil deest, quo minus prudenter dicamus, nostram sententiam notabiliter prævalere. Resp. 2. om. antec. neg. conseq. non enim juxta nos licitum est, sequi quamcumque sententiam æqualiter probabilem, sed tantum illam, quæ immediatè, & directè, versatur circa licentiam actionis, & immediatè afferit, esse æqualiter probabile, quod res licet, vel non licet: vel quando æqualis probabilitas cadit immediate super existentiam legis directæ, immediate prohibentis, vel permittentis aliquam actionem, ut exp̄s diximus n. 316. sententia autem adversariorum, de qua hic agitur, non immediatè cadit in existentiam legis directæ de actione ponenda, neque veratur immediatè circa licentiam actionis, sed cadit reflexè in opinionem conceptam de licentia actionis, & hanc ex se minus probabilem, aliquo modo reflexè, & extrinsecè, facit æquè probabi-

rum
pro-
dilis
tivo
ave-
mi-
on.
is in
eius
ipse
terre
t. vi-
que
ce-
vir-
luc-
&
a-
pri-
cur-
ius;
um,
lme
calu-
tiz;
ita,
ria,
cul-
nos,
cul-
rva-
esse
mi-
stra,
ilis:
con-
res &
esse
am:
exi-
liter
no-
liter
fatis
no-
unt,
nos,
esp-
nos
qua-
me-
tio-
ba-
an-
per-
en-
se,
de-
iam
ter-
sed
en-
im,
que
ibi-
rum
probabilem, atque sic tantum reflexe, & media-
te versatur circa licentiam actionis: quare non
est similis casus cum casu nostrae conclusionis.

399. Dices 1. æqualis probabilitas non de-
bet cadere in actionem, ut ita dicam, nudam,
sed in vestitam suis circumstantis objectivis:
ergo potest dici, quod etiam sententia benigna
cadat immediate in actionem ut vestitam op-
zione minus probabili: adeoque sufficienter
immediate veretur circa licentiam actionis. Res-
p. dist. antec. æqualis probabilitas debet cadere in
actionem vestitam circumstantis objectivis, quæ
sunt objectum judicij directi, & immediate ver-
santur circa licentiam actionis. conc. antec. quæ
sunt tantum objectum judicij reflexi. neg. antec.
& conseq. Circumstantia illæ sunt e. g. necessi-
tas, auctoritas, vel opinio aliorum de ea re di-
recte judicantium, præcepum, accidentalis dif-
ficultas &c, quæ aut cauſant bonam fidem, aut
sunt objectum directum, judicij immediati, de li-
centia actionis.

Si jam judicium directum, immediate re-
spiciens has circumstantias objectivas, sit æquæ
probabile, actio est juxta nos licita. At inter
has circumstantias non debet computari opinio
ipsa propria, vel ipsum directum judicium mi-
nus probabile; nam hoc est tantum objectum
judicij reflexi, & hac ratione non jam directum
judicium, sed tantum reflexum esset æquæ pro-
bable: adeoque casus non esset similis casui
nostræ conclusionis: contra quam insuper non
militant rationes, quæ contra sententiam adver-
siorum, scilicet, quod hac ratione nimis leges
forent inutiles, & etiam existentes nec tamen
invincibiliter ignorantæ, non obligarent: unde
cum hac sententia reflexa adversiorum, & no-
stra conclusione non est paritas, & contra eam
pugnanti rationes valde graves, quæ nostram
conclusionem confirmant.

400. Dices 2. Etiam nos adhibemus prin-
cipium reflexum: *In dubio legis non datur obli-
gatio eam servandi.* Resp. nos non negare, pos-
sunt adhiberi principia reflexa, sed dicimus, ad ho-
rum applicationem debere jam præsupponi æ-
qualitatem probabilitatis sententia directæ; non
enim ex hoc principio inferimus, sententiam ali-
quam esse æqualiter probabilem, sed æqualis
probabilitas præsupponitur, & ex hac ipsa infer-
itur, legem esse dubiam, tunc autem primum
ex principio reflexo inferimus licentiam actionis.
Sic etiam alterum dictamen reflexum,
stare æquali probabilitate utriusque sententie,
non teneor amplecti tutiorem: non probat, senten-
tiam aliquam esse æqualiter probabilem, sed
supponit.

401. Dices 3. Saltem nos tanquam cir-
cumstantiam objectivam ponimus ignorantiam,
& dubium: ergo etiam potest ponni sententia
minus probabilis. Resp. neg. antec. in sensu stric-
to loquendo, quamvis aliquando latius loquen-
do, ignorantia, vel dubium vocetur circum-
stantia objectiva. Potius ponimus ignorantiam,
& dubium loco opinionis directæ versantis circa
licentiam actionis; nam ignorantia, & dubium
saltem æquivalenti opinioni directæ æqualiter
probabili: imo ideo juvat æqualis probabilitas;
qua æquivalent ignorantia, aut dubio: ergo jam
per ipsam ignorantiam, & dubium habetur sal-

tem æquivalenter æqualis probabilitas imme-
diata de licentia actionis, & non primum hæc
licentia, vel aliquod judicium directum de licen-
tia, debet hanc æqualitatem probabilitatis reci-
pere à principio reflexo, sicut tamen juxta ad-
versarios debet primum sententia directa minus
probabilis recipere æqualem probabilitatem à
principio reflexo, scilicet ab isto, quod æquali-
ter probabile sit, licitum esse, sequi sententiam
etiam minus probabilem. Quare, licet juxta
nos ignorantia, aut dubium, sit aliqua circum-
stantia objectiva respectu judicij reflexi, non est
talis circumstantia respectu judicij directi: sed
est æquivalenter hoc ipsum, neque in hoc casu
debet haberi judicium aliud directum æquali-
ter probabile; quia, quod æqualis probabilitas
præstaret, immediatè præstat ignorantia, vel du-
bium, ut modo ostendit.

ARTICULUS XXII.

Solvuntur ultimæ objectiones, &
adduntur aliqua corollaria.

402. Ob. 11. Licet mihi videatur senten-
tia aliqua notabiliter probabilius,
possum tamen absolute judicare,
eam non esse magis probabilem, quam oppo-
sitam: ergo omnes licet sequi, prob. antec. pos-
sum uique falli meo judicio: & sapit superbi-
am, velle suum judicium aliorum judicio præ-
ferre: ergo, Resp. retorq. arg. ergo, etiam
mihi sententia videatur moraliter certa, possum
judicare, non esse talē, quia etiam possum falli,
& sepe sunt, qui etiam sententias alii certis
oppositas defendunt. Sanè Cardenas non unam
tanquam certam defendit, cui oppositam tuen-
tur alii. Ex hoc autem ulterius sequetur, quod
talius sententia non posset quis uti, quando
agitur de valore sacramentorum, quod est valde
durum, in forma neg. antec. supposito, quod
omnia legitimè consideraverim. ad prob. conc.
1. p. antec. neg. autem 2. & conf. licet enim
possum falli, non sequitur, quod prudenter pos-
sim judicare, me hic & nunc falli, aut non esse
majus periculum deceptionis in opposita, quam
in mea sententia, quæ ab auctoritate, vel ratio-
ne notabiliter prævalit. Cumque quilibet de-
beat sibi formare dictamen conscientia propor-
tionaliter ad suum judicium, quod sine passione,
& matura cum deliberatione, ac sufficienti in-
tellectus capacitate, concepit, non potest in hoc
casu judicare actionem sibi licitam. Quod spe-
ctat ad 2. p. probationis, seu superbiam, esset
quidem ei locus, si ego solus sine gravibus ra-
tionibus contra alios id judicarem: at, si plures
doctiores me, & doctissimi mecum sentiant,
vel ego saltem rationes, maturè, cum debita ap-
plicatione, ac capacitate, sine omni passione expen-
sas, longè graviore habeam, & oppositas sat clা-
re solvam, nulla est superbia non sentire aliter,
imo foret imprudentia, si oppositis levioribus
fundamentis assentirer.

Ob. 12. Non semper teneor consulere do-
ctiores, quamvis hi doctissimi, & probabilius re-
sponsuri essent, sed sufficit consulere doctos:
ergo etiam non teneor semper sequi sententias
probabilius.

probabiliores, licet haec sint verosimiliores, sed sufficit sequi sententias adhuc verè probabiles. Resp. Consulere in casibus conscientia alios viros doctos, spectat ad moralem diligentiam, quæ adhiberi debet ad inveniendam veritatem: quia in re sufficit, saltem ordinariè, consulere doctos, & prudentes; quia isti, saltem in communibus, censentur non minus sufficietes ad solvenda dubia, quam magis docti, & existimatur æquè facile apud illos in communibus invenienda veritas, quam apud istos: imò magis docti non semper respondent probabiliora, sed sèpè laxiora, & minus probabila. Si autem sint casus difficiliores, etiam non semper sufficit consulere quosvis minus doctos: sed debent pro qualitate negotii consuli doctiores, quantum moraliter fieri potest; & quantum isti moraliter haberi possunt.

Certè si haberem doctiorem ad manum, & verosimillius mihi esset, quod minus doctus mihi responsurus esset probabilius falsum, non possem istum præ illo consulere; quia non bona fide inquirerem veritatem. In forma. neg. cons. Licit sèpè consulere minus doctos; quia etiam hac ratione satisfit obligationi inquirendi veritatem; eo quod æqualis spes sit eam inveniendi apud minus doctos, quam apud magis doctos. At non licet sequi sententiam minus probabilem; quia hanc sequendo non satisfit obligationi servandi præcepta; cum ista non eodem modo observarentur, si minus probabilis ratio ab eorum observatione eximere posset: sed multa leges reverè existentes violarentur, aut frustra essent positæ &c. quæ in probatione sententia nostræ deduximus.

403. Collige 1. Judicem non posse judicare juxta sententiam minus probabilem, quod videtur per se clarum, & sumitur ex propositione damnata mox citanda: imò judex non potest judicare juxta æqualiter probabilem: sive, non potest, ex duobus æquale jus habentibus, uni præ altero rem totam adjudicare, sed debet procurare, aut compositionem, aut transactionem, aut divisionem rei. Ratio est; quia, licet sit æqualis probabilitas circa jus, non est æqualis probabilitas circa licentiam actionis judicis; hic enim ex officio constitutus est, ut judicet secundum probabilem. Unde casus hic, qui à quibusdam vocatur *casus pro amico*, ab aliis rectius dicitur *casus pro diabolo*. Et hoc spectat propositione 2. damnata ab Innocentio XI. Probabiliter existimo, judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.

Aliud est de Advocato, qui, cum ejus officium sit, non judicare, sed rationes proponere, & juvare clientem, potest causam æqualiter probabilem defendere, & rationum momenta afferre: imò potest etiam defendere minus probabilem causam; quia fors judici videbitur magis probabilis: monere tamen debet clientem; quia forte hic in causa ita periculosa nollet facere sumptus.

404. Collige 2. Ministrum Sacramentorum, extra casum necessitatis, non posse adhibere materiam, aut formam, vel aliam rem, ad valorem sacramenti requisitam, tantum probabilem, aut etiam tantum probabilem præ tuta, si haec haberi possit; nam iterum non est probabile, quod adhibere ista liceat, ex propositione.

ne 1. ab Innoc. XI. damnata: Non est licitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tuitore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damat incurrendi. Hinc sententia probabiliter tantum utendum non est in collatione baptismi, ordinis fidelitatis, aut Episcopalis.

405. Quodsi objiciatur, ipsos summos Pontifices usos fuisse sententia minus probabilibus in dispensationibus, ubi agebatur de valorem matrimonii, vel alterius Sacramenti. Respondetur, licet alii minus probabiles vise sint, non tamen Pontificibus tales vias fuisse, imò, si Pontifices ejusmodi sententia usi sint, inferri, tales sententias esse sufficienter certas. vide etiam num. 370. Quantum autem attinet ad matrimonia Paraquariensium, circa qua Urbanus VIII. videtur reliquise nostris Patribus usum opinionum probabilem, intelligendum id est, si nempe tuta, aut certa haberi non possit, ut ibi crebrò non poterat haberi, eò quod videtur fuisse tantum concubinum vagus, & nesciretur sapissimum, quanam uxor prima fuisse. videatur *Del Techo Histor. Paraquariensis*, l. 10. c. 15. Item P. Thyrus de usu opinionum probabilem *dissert.* 14. c. 7. Quando autem quodam consistoria judicant, in causis matrimonialibus, ubi agitur de valore Sacramenti, juxta sententiam minus probabilem, & minus tutam, si etiam ipsis talis videatur, & tamen rectè judicent, id eatenus fieri potest, quatenus censetur Ecclesia posse in iis dispensare, & simul, quantum potest, tacite dispensare, eò quod, ut ajunt, sciat, & toleret. De hac quodam videri potest *Cardenas*, *dissert.* 2. in 1. propositionem ab *Innocentio XI. damnata* c. 8, ubi per plures paragraphos, & numeros hac de re agit: & a. 3. n. 529. sic habet: *Quando est vera probabilitas juris de valore matrimonii, saltem in iis, quæ pendent ex iure humano Ecclesiastico, valor matrimonii sit omnino certus*. Veram autem probabilitatem opinionum, seu opiniones verè probabiles, num. 530. ait esse illas, *Quæ, licet non propugnantur ab omnibus, tamen ab omnibus recipiuntur tantum probabiles*. Deinde a. 11. ponit hunc titulum: *Resolutio in dubio positivo circa impedimenta iure Divino, & naturali dirimentia, certum esse valorem matrimonii ex dispositiōne juris Ecclesiastici*. Prīus autem num. 586. dixerat: *Dubium positivum est, quod oritur ex varietate opinionum probabilium utrumque pugnantium. Quæ longè fusiū deducta in ipso auctore legi possunt*.

406. Collige 3. Nec Medicum posse, adhibere medicinam tantum æqualiter probabilem prætutori; exigit enim hoc charitas erga proximum, & officium medici, ut, quantum potest, tunisimè procuret valetudinem corporis. Si tamen nulla medicina foret certa, aut tuta, posset in casu gravis necessitatis adhiberi medicina probabilior, aut etiam, si haec haberi non possit, probabilis. Plura corollaria similia facile est reperire apud morales Theologos. Cæterum, ut sub finem universaliter aliquid dicam, in morali materia maximè in id incumbendum, ut non nimis laxus, nec nimis rigidus sis. *Medio tutissimus ibis: tuncque ritè incerferis, si Regio Prophetæ concinere possis: Misericordiam, & judicium cantabo tibi Domine.*

Ps. 100. v. 1.

INDEX.